

PŘEDMLUVA

Uvažoval jsem, zda je vhodné pojmout poměrně rozsáhlou část diplomové práce na lesnické škole filozoficky, když je lesnické vzdělávání profilováno spíše vědeckotechnicky. Od diplomové práce budoucího lesního inženýra se očekávají měření, vědecké rozbor, srovnávání dat, praktické závěry... Jak uchopit filozofické výstupy? Jak oponovat či obhajovat takovou práci? Navíc jsem se ptal sám sebe, zda mám právo předkládat své názory, když moji práci budou muset někteří lidé číst – mohu někoho nutit ke čtení mých náhledů?

Přes tyto pochybnosti jsem se rozhodl pokusit se o filozofický rozbor člověka, přírody a jejich vztahu i o filozofický rozbor lesnictví. Nabyt jsem totiž přesvědčení, že filozofie je pro naše zacházení s přírodou důležitější než věda, neboť od našeho filozofického přístupu se odvíjí vše ostatní, hlavně pak způsob našeho jednání. Uvěřil jsem, že hlubší zamyšlení se nad smyslem věcí a hledání odpovědí na morální otázky lesnictví má pro lesnictví stejný význam jako hmatatelné vědecké výsledky. Poznal jsem totiž, že nejen v reálném popisu světa, ale i v oblasti lidského nitra lze objevovat nové a posouvat se kupředu. Nahlédl jsem, že poznání srdce nelze vytěsňovat poznáním rozumu, a že je nelze oddělovat.

Filozofický rozbor by již sám patrně splňoval svým rozsahem parametry diplomové práce. Po pečlivém uvážení a po poradě s Ing. Jiřím Remešem, Phd., vedoucím mé diplomové práce, jsem však v práci pokračoval, a sice v linii stále větší konkretizace. Věnoval jsem se problematice přírodě blízkého lesnictví, jež pro mě představuje jedinou správnou a trvale udržitelnou metodu hospodaření s lesy. Zabýval jsem se již existujícími definicemi a charakteristikami trvale udržitelného a přírodě blízkého lesnictví a vytvořil jsem pro přírodě blízké lesnictví i svou vlastní charakteristiku.

V tomto bodě své činnosti jsem si vytýčil dva úkoly: doplnit filozofický rozbor o názory širokého spektra pracovníků lesnického oboru a aplikovat hledisko přírodě blízkého lesnictví přímo v lese. První úkol jsem řešil pomocí dotazníku, druhý pak výzkumem a zhodnocením lesů a lesnictví na Lesní správě Železná Ruda, kde existoval důvodný předpoklad, že se jedná o přírodě blízké lesy i přírodě blízké hospodaření. Průzkum názorů lesníků, provedený pomocí dotazníku sledujícího především filozofický rozměr lesnictví a přírodě blízké hospodaření, přímo navazuje na mé úvahy. Výzkum v lesích Lesní správy Železná Ruda a z něho vycházející rozbor tamější situace zase přímo navazuje na analýzu

přírodě blízkého lesnictví a dovršuje onu již zmiňovanou linii stále větší konkretizace, o kterou jsem se v diplomové práci snažil.

Ačkoli má diplomová práce vytváří kompaktní a logicky propojený celek, přeci jen obsahuje její text tři zřetelně oddělené části (filozofickou část, analýzu průzkumu provedeného pomocí dotazníků a analýzu lesních ekosystémů Lesní správy Železná Ruda spolu se zhodnocením hospodaření v těchto ekosystémech). Vzhledem k tomuto faktu jsem se rozhodl upustit částečně od klasické formy diplomové práce a rozdělit svou práci do tří kapitol. Tradiční „úvod“ práce nahrazuji „úvodním slovem“ na začátku každé kapitoly. První kapitola (filozofická) se vymyká klasické osnově, jakou by diplomová práce měla mít. Zbývající dvě kapitoly jsou koncipovány podobně, jakoby byly samy menší diplomovou prací. Celistvost diplomové práce není tímto rozdělením porušena. Dělení je pouze formální a název práce je logicky rozvíjen od začátku až do konce, bez ohledu na popsané dělení.

1. ÚVAHY

1.1 ÚVODNÍ SLOVO

Jednou ze základních disciplín filozofie je tázání. Všichni se neustále ptáme, všichni hledáme odpovědi. V dětství, v dospělosti, ve stáří. Celé lidstvo se ptá a způsob jeho tázání do značné míry určuje tendence, jednání a život společnosti.

Současná „západní“ kultura je podle mého názoru formována hledáním receptu na neustálý rozvoj, ekonomicky růst, draní se kupředu. Ptáme se: „Jak být úspěšný? Jak zpeněžit přírodní bohatství? Jak získat a užít moderní vymoženosti? Jak zrychlit dopravu a komunikaci..?“

Povýšili jsme naši schopnost rozmachu na povinnost. Máme-li schopnost mít zítra dokonalejší techniku než dnes, je přece naší povinností ji také mít! Může-li firma investovat, pak také musí investovat! Přikoupit, přistavět, rozšířit...

Ze všech stran se na nás valí: „Nespokoj se s tím, co máš! Jinak ti utečeme, zůstaneš pozadu, nebudeš šťastný jako lidé z televizní reklamy. Musíme se rozvíjet, užívat si!“

Nepopulárními a ignorovanými se staly otázky týkající se smyslu života, hledání pravdy, víry... Zajímá nás, jak být zítra úspěšnější a bohatší než dnes. Ale ptáme se někdy: „A proč vlastně?“ Západní společnost se materiálně a rozumově neskutečně rozvíjí. Nekrní však zároveň naše srdce? Zdokonalujeme věci, kterými se obklopujeme, zdokonalujeme vědění, které využíváme. Nepřehlásuje však pycha ze zdánlivé všemohoucnosti naše svědomí? Vyznáme se ve svém vlastním nitru – ve své vlastní bytosti?

Když se zaměřím na lesnictví, rovněž postrádám hledání smyslu, pravdy, dobra... I lesnictví se rozvíjí především rozumově - vědecky, technologicky, ekonomicky, apod. Tím dochází k jednostrannému a, dovolím si říci, k scestnému pojmání věcí. Protože: *Věda je prozatím disciplína, která je izolována a uvězněna v intelektu, a proto nám zakrývá pravdu. Stejně tak, jako je věda věcí intelektu, je pravda věcí srdce. Proto „tvrdość“ racionálních dat, která není změkčována pokornou pravdou srdce, je přinejlepším pochybná, přinejhorším nebezpečná. Proto nikdo nemůžeme říci, co je správné nebo kdo má správný názor. Já sám to nevím. Vím pouze to, co je správné pro mne, a tím se musím řídit. Poté, co posoudím vědecké údaje, musím nakonec sledovat pravdu svého srdce* (Maser).

Vzdělávání nových lesníků opomíjí etiku, filozofický rozměr existence člověka v ekosystému; lesník je filozoficky formován až praxí, čili trendem okamžitého splnění ekonomických požadavků společnosti. Lesníka živí pouze vytěžené dříví, což je všeobecně tolerovaný stav, vycházející z nezdravé životní filozofie moderní společnosti a z žebříčku jejích hodnot.

Jsem zastáncem přírodě blízkého lesnictví. Jen tehdy, až budeme s přírodou spolupracovat, a ne ji přemáhat, jen tehdy, až nebudeme přírodu považovat za pouhý kapitál, jenž je nutno bezezbytku využít, budou mít les i lidstvo šanci na trvalý život. Proto jsem se rozhodl svou diplomovou práci věnovat přírodě blízkému lesnictví.

Nemám však v úmyslu problematiku pojmout vědecky; chci hledat smysl a pravdu, k čemuž, jak bylo řečeno, je více potřeba srdce než rozum.

...život přece jenom není věcí ekonomie, techniky, vědy, lidských zákonů či dokonce názorů. Ve svém úhrnu je lidský život věcí víry a pravdy (Maser).

Rád bych vystoupil z kolejí pevně nastavených trendů, které pocházejí z nesvědomitě logiky. Hlavní moderní trend nám praví: „veškeré lidské konání (tedy i lesnictví) musí být rentabilní, má-li si zachovat existenci.“ Snad jen zdravotnictví a veřejně prospěšné služby jsou více méně postaveny mimo pravidla zisku, neboť zde ještě pořád velí lidská morálka. Vůči přírodě již však morálka zůstává pozadu a hlavním hlediskem je ekonomika se svými měřítky okamžitého zisku. S tímto stavem nesouhlasím, a nehodlám přírodu brát jako kapitál.

Původně jsem chtěl diplomovou prací postihnout ekonomické srovnání přírodě blízkých a klasických hospodářských způsobů. Byl jsem přesvědčen, že tak prospěji dobré věci, neboť jsem věřil, že přírodě blízké lesnictví je nejen zodpovědnější, ale i rentabilnější. Nedávno jsem však dospěl k závěru, že jakkoli by mé snažení sledovalo z mého pohledu správnou věc, přistoupil bych na platformu konzumní filozofie. Došlo by k diskusi, co je ekonomičtější, a byl by tak opět sledován především zisk; při takovém pojetí by nebylo možné opustit mantinely bezkrevného rozumu a vědy.

Navíc je v naší republice velmi málo míst, kde lze hovořit o rozvinutějším přírodě blízkém lesnictví v lesích podobných přírodním. Nedostatek „studijního materiálu“ tak značně svazuje ruce při shromažďování ekonomických faktů. Ekologických faktů o přírodě blízkých lesích máme sice dost ze studia rezervací, ale tam se zase nehospodaří.

Nejprve by muselo dojít k přeměně „hospodářských“ lesů, a je možné, že jejich rehabilitace by nebyla ekonomicky příznivým procesem. Až po zpřírodnění lesů by se mohly plně projevit nepopíratelné ekonomické klady přírodě blízkého lesnictví; nejsem si jist, zda v současných lesích je možné upuštění od schematických, „zemědělských“ postupů prosadit na základě argumentace sledující ekonomiku.

Nechtěl jsem tedy přírodě blízkému lesnictví prokazovat případnou „medvědí službu“. Došel jsem k názoru, že jsem-li přesvědčen, že současný způsob lesnického hospodaření není pro ekosystém trvale udržitelný, je správné vyslovit jednoduše „svou“ pravdu, a nesažit se prokázat ekonomické opodstatnění přírodě blízkého lesnictví, když v zacházení s přírodou nepřikládám ziskovosti prvořadý význam. Lékař také musí pomoci pacientovi bez ohledu na to, zda vykáže zisk. Musí se řídit svědomím, nikoliv rozumem. Snažil-li bych se „pomoci“ přírodě blízkému lesnictví tak, že bych dokazoval jeho ekonomickou výnosnost, řídil bych se pouze rozumem! Je snad správné přesvědčovat lékaře, aby pomohl pacientovi, na základě rozumových argumentů, že za to dostane zapláceno, a pokud nepomůže, dostane se do problémů se zákonem? Naprostá většina z nás vnímá zdravotnictví svědomím – z hlediska mravních principů a svědomí musí lékař pomoci nemocnému. Nahlížíme tak všichni, protože se jedná o člověka, potenciálně tedy i o nás. Péče o lesy je ale se zdravotnictvím srovnatelná, neboť lesník má zodpovědnost za kvalitu budoucího života lesa i lidí; vždyť bez lesa by planeta byla neobyvatelná!

Proto mi svědomí velí odvozovat veškeré lesnické činnosti od zachování soběstačného lesa s přirozenou škálou životních forem. A nezáleží na tom, zda se tento základní princip ekonomicky vyplatí; ačkoli jsem přesvědčen, že dlouhodobě zcela určitě.

Dalším důvodem, proč jsem upustil od prosazování přírodě blízkého lesnictví pomocí ekonomických hledisek, je nutné použití falše vůči „protistraně“ při takové diskusi. Srovnání ekonomik různých hospodářských způsobů by mělo být nestranné – já však, přiznávám, straním přírodě blízkému způsobu. Navíc, jak jsem již popsal výše, hájil bych rozumovými argumenty „svou pravdu“, ke které jsem ale dospěl srdcem a svědomím. Předem bych tak považoval ty, jimž svou pravdu chci sdělit, za neschopné nahlížet svědomím a srdcem. Pravdu, jak ji vidím, bych nepředkládal upřímnou a čistou, ale pouze bych ji „propašoval“ pod závojem rozumových argumentů. Jednal bych tedy neupřímně, se skrytými úmysly...

...nehrajeme se všemi kartami na stole: „v rukávě“ si schováváme skryté úmysly. Takový způsob hry znemožňuje, abych byl nezaujatý, jelikož nedůvěřuji nikomu natolik, abych mu svěřil péči o své dobro – o svůj zorný úhel, který nepatří nikomu dalšímu. A tak ospravedlňuji své vlastní cíle, což mě činí úzkoprsým a strnulým. Zaujímám defenzivní postoj, protože musím skrývat své úmysly a přitom se tvářit upřímně a poctivě (Maser).

Dotkl jsem se problému vyjádření „osobní“ pravdy. Otevřeme-li svá srdce, nalezneme „svou“ pravdu.

Zdůrazňuji *otevřeme-li svá srdce*. Jen z otevřeného srdce vyvěrá naše jedinečná pravda, a jen otevřené srdce je schopno přijímat jedinečné pravdy našich bližních. Přestaneme tak být uzavřenými pevnostmi, které úzkostlivě střeží strnulý postoj zdeformovaný skrytými úmysly, pýchou, předsudky, emocemi, sobectvím, výchovou, atd. Budeme-li s otevřeným srdcem hledat pravdu, vytvoříme jako lidstvo jeden velký organizmus, v němž každý člověk bude buňkou, a buňky budou spojeny plazmodesmami, jimiž si lidé budou vyměňovat své pravdy; lidstvo tak bude společně hledat a poznávat Pravdu.

Společnost se skládá z jednotlivých lidí, podobně jako je oko hmyzu složeno z jednotlivých faset. Každá faseta má svou světločivnou tkáň a svou drobnhlednou soustavu a vytváří pouze jednu část z celkového obrazu. Stejně jako složené oko hmyzu poskytuje tolik zorných úhlů, kolik má faset, tak v lidské společnosti existuje tolik hledisek, kolik je v ní lidí, a třebaže má každý ze svého pohledu pravdu, nikdo nevidí celý obraz (Maser).

Vybavuje se mi trefná židovská anekdota: Rabína navštíví jeden člen obce a stěžuje si: - Mám krásnou jabloň, velkou, některé větve sahají až nad sousedův pozemek. On mi však jablka, která z ní spadnou na jeho zahradu, nechce dát. Já jsem však přesvědčen, že ovoce, které urodí můj strom, patří mně.

-Máš pravdu,- kývá rabín hlavou.

Za chvíli přijde obviněný soused a uvádí své argumenty. -Jestli větve sousedova stromu sahají přes můj plot, je to jeho problém. Může je přece uříznout. Já jsem přesvědčen, že to, co najdu na své zahradě, je moje.

Rabín přikyvuje. -Máš pravdu. Přijďte zítra, já vás rozsoudím.

Když soused odejde, dovolí si rabínova žena podotknout: -Jsem jen hloupá ženská, ale jedno vím jistě: oba nemohou mít pravdu.

Rabín mrzutě: -Máš pravdu.

...Právě proto, že každý má svůj názor, který si vytvořil po uvážení všech dostupných údajů, nemohu druhého člověka o ničem přesvědčit. Mám-li někoho přesvědčit, že můj názor je správný, pak ho musím zároveň přesvědčit, že jeho názor je mylný. On však bude odporovat, protože jeho názor je správný z hlediska jeho interpretace „jeho“ údajů...

...nemohu tě přesvědčit, že se mylíš, aniž bych tě zároveň nezbavil tvé důstojnosti. Avšak mohu ti poskytnout nové údaje, které ti umožní dospět k novému závěru a zároveň zachovat tvou důstojnost. Tímto svým jednáním jsem uznal význam tvého vlastního rozhodování na podkladě nových informací...(Maser)

Snažme se obohacovat a být obohacováni! K čemu jsou nikam nevedoucí názorové střety a boje, ve kterých nehledáme Pravdu, ale zarputile vnucujeme ostatním svou vizi a bráníme se vizím nuceným nám ostatními. Obohacujme ostatní naší pravdou a nechme se obohacovat pravdou ostatních. Začít však musíme u sebe; nebát se nahlédnout do nitra svého srdce a naslouchat svému svědomí. Nahlížejme v srdci čistou pravdu, jak nejlépe dovedeme. Nenechme se ovlivnit sobectvím, pýchou, předsudky a jinými slabostmi, které mohou zdeformovat náš náhled pravdy v lživý paskvil. Rozum a vědomosti mějme za pomocníka, svědomí za kormidlo a srdce za prostor k hledání pravdy.

Přemíst'ujme se při hledání pravdy! Chris Maser ve své knize *Přeměněný les* uvádí podobnost, které vysvětluje důležitost přemíst'ování pro komplexnější nazírání pravdy. Pokusím se podobnost převyprávět: Představme si loď, která se potápí nedaleko ostrova. Kapitán, důstojníci, námořníci, plavčíci i kuchař jsou všichni ve svých kajutách, z nichž malým okénkem hledí každý ze svého úhlu na ostrov. Kapitán se chce dostat k ostrovu dříve, než se loď potopí. Ostrov je ale obehnán prstencem skalisek, skrze něž se zdánlivě nedá proplout. Kapitán ze své kajuty aspoň takovou možnost nevidí. Ptá se svých podřízených, zda oni ze svých kajut nevidí šanci na záchranu. Důstojníci všichni vidí neprůchodná skaliska, to samé námořníci a plavčíci; jen kuchař, který má kajutu na samé zádi, vidí jako jediný ze svého okénka úzký průplav, jímž se lze dostat k ostrovu. Všichni mají ze svého pohledu pravdu, ale pokud se kapitán nepřemístí ze svého stanoviště až ke kuchaři, nebude nahlédnuta úplná pravda, a loď se potopí.

To znamená, že kapitán musí mít odvahu přemístit se ze známého místa na místo neznámé, má-li vidět více.

Abychom zachránili naše lesy – a vlastně planetu a lidský rod – musíme uznat oprávněnost ostatních názorů a pohledů na věc. K tomu však musíme být ochotni riskovat změnu svého stanoviska. Jen tak totiž budeme schopni zahlédnout více. Svět může být viděn ve své úhrnnosti pouze tehdy, je-li viděn ze všech možných úhlů. Abychom dosáhli takové otevřenosti mysli vůči nepoznanému, musíme se učit z dějů, a nikoli obhajovat dílčí hlediska (Maser).

Hledat pravdu nelze bez lásky. Láska je všemohoucí činitel, který vyřeší i takové problémy, na něž rozum nestačí. Dva sousedé z židovské anekdoty by jistě nahlédli dokonaleji pravdu, kdyby v sobě nechali vzklíčit lásku k bližním, a třeba i lásku k jabloni...

Vraťme se k přirovnání lidstva k organizmu tvořenému buňkami. Nejdokonalejším mezibuněčným prostorem je Láska; nechme ji prostupovat naší polopropustnou membránou zvůle. Nechme Lásku, ať odbourává tuto membránu; buďme Lásce otevřeni, věřme v ni, abychom všichni byli jedno v Pravdě a Lásce.

V diplomové práci chci vyjádřit svůj náhled pravdy o člověku v rámci přírody a o lesnictví. Jsem křesťan, tudíž mé postoje a náhledy mají základ ve víře v Boha.

Kéž nikdo nepokládá mé úvahy za hozenou rukavici. Přeji si, aby byly vnímány jako podaná ruka, jako „faseta složeného oka lidstva“, jako dárek.

Proto zakončuji úvodní pasáž slovy Chrise Masera: *Než začnu hovořit, chtěl bych zdůraznit, že názory, které zde předložím, jsou míněny jako dárek jednoho člověka druhému. Dárek nic nepožaduje. Není dáván s podmínkami.*

1.2 ÚVAHY O ČLOVĚKU A PŘÍRODĚ

V této kapitole se poměrně rozsáhle zabývám „nejzákladnějšími věcmi“ člověka. Mé úvahy mohou budit dojem, že se snad do této práce ani nehodí, že by spíše našly uplatnění například v teologických kruzích. Chci-li však vyjádřit svůj postoj a své nahlížení pravdy týkající se konkrétních problematik (lesnictví), nemohu opomenout pramen, z něhož vznikají všechny mé další úvahy. Vše, co v životě konáme, jakkoli se to může zdát být odtažité a izolované, je totiž ve výsledku vždycky ovlivněno naší nejnaternější odpovědí na ty nejzákladnější otázky.

* * *

Člověka a přírodu je velice těžké jednoznačně rozumově charakterizovat. Domníváme se, že víme, co jsme my a co je příroda; jsou to podvědomé samozřejmosti našeho života. Avšak položil-li by nám někdo otázky: „Co je člověk? Co je příroda?“, podali bychom mu rozumem jasně uchopitelné odpovědi? Vždyť odpovíme-li, že člověk je živý tvor, který je ze všech tvorů nejdokonalejší; odpovíme-li, že příroda je vše živé i neživé, co nás obklopuje a co jsme my nevytvořili a čeho jsme součástí, zeptá se nás dotyčný: „A jak to všechno vzniklo? A jaký je smysl všeho? Co bylo před tím, než to vzniklo? Je člověk jen tělesný nebo i duchový? A jestli existuje duchovní rozměr člověka, ztrácí se s fyzickou smrtí? Je duchovní rozměr člověka závislý na stejné energii jako hmotné tělo?.....?“

Docházím k závěru, že člověka ani přírodu nelze obsáhnout bezesbytku jen rozumem. Můžeme vše zkoumat a popisovat, poznávat stavbu hmoty až do úrovně elementárních částic; dokážeme poznávat chemické principy života, studovat evoluci, apod. To vše ale pouze omezeně, hmotně. Rozum má původ v hmotném mozku. Dojde-li k chemickým změnám v mozku, rozum se může zcela zakalit. Rozum je „hmotná“ výbava naší bytosti. Jak ale rozumem rozluštit smysl všeho? Jak rozumově nazírat na věčnost?

K celkovému rozměru přírody, člověka a vůbec všeho, s čím máme i nemáme zkušenost, nelze přistupovat jen rozumově, ale také srdcem.

Vždyť rozumem stěží obsáhneme i sami sebe. Proč jsme? Jak jsme? Můžeme být i jinak? Kdo jsme? Odkud přišlo naše vědomí, kde povstala nehmotná část naší bytosti a kam se ubírá? Vracím se k již použitému citátu:...*život přece jenom není věcí ekonomie, techniky, vědy, lidských zákonů či dokonce názorů. Ve svém úhrnu je lidský život věcí víry a pravdy* (Maser).

Ano, ve výsledku musíme „jen“ věřit tomu, že skutečně jsme, a že je to dobré, že jsme. Jakkoli zarputile můžeme brát v potaz jen věci poznatelné rozumem, musíme stejně ve výsledku věřit svému rozumu či rozumu jiných lidí. Všemu musíme ve výsledku věřit srdcem, protože ničím si nemůžeme být jisti. Kdesi jsem slyšel nebo četl zajímavý postřeh: „Nemáme jediný důkaz o tom, že vše skutečně je, že se nám vše jenom nezdá.“

* * *

Člověku se naskytá k výběru několik životních cest – filozofických přístupů k životu. Zaprvé může pouze fungovat, to znamená jít pohodlně po povrchu. Čistě fungující člověk k sobě pouští jen to, co je schopen pojmout rozumem. Vystačí si se smyslovou existencí; vnímá pouze to, co vidí, slyší apod., a z toho si vybírá „berličky“ pro snazší a příjemnější přežívání. Nezajímá ho smysl, ale účel. Účelem je vždy – snáze přežít. Například studuje jen proto, aby měl dobře placenou práci, protože peníze ho zabezpečí. Pracuje jen proto, aby vydělal peníze atd. Funguje po materiální stránce a víc nehledá. Člověk, jenž si zvolí tuto cestu, nemusí být žádný podvodník nebo vyložený egoista. Může být slušný, pracovitý, se smyslem pro morálku. Avšak, jak bylo řečeno, nezajímá ho smysl, ale účel. Slušnost, pracovitost, morálnost či svědomí považuje za metody, jak dosáhnout snazšího přijetí od ostatních lidí. Ctí tyto vlastnosti jako zákony lidského druhu, které se vyplatí používat pro lepší fungování jedince i společnosti. Jsou pro něho nástroji, kterými evoluce vybavila lidstvo, aby jako nejdokonalejší živočišná formace zdárně přežívalo.

Další cesta je méně jednoduchá. Člověk po ní jdoucí hledá srdcem Pravdu, ke které se upíná vírou. Nespokojuje se s materiálním rozměrem sebe a světa. Věří, že existuje nejvyšší a nepomíjitelné Dobro, které dává všemu stvoření (i lidskému životu) smysl. Věří, že zákony hmoty nejsou absolutní, že existuje ještě jiný rozměr. Shledává, že kdyby vše, zrodem planety a života počínaje a lidským svědomím konče, bylo dílem lásku postrádajících mechanismů, podobných matematickým vzorcům, kdyby to vše bylo samo o sobě a neznámého původu, jehož povahu bude možné akceptovat jen tehdy, až ji rozumem prozkoumáme, pak by např. člověk, jenž položí život za jiného člověka, byl pouhým pošetilcem, a musela by být, minimálně prozatím, odmítnuta nadčasovost a nezávislá existence nepomíjitelné, nezištné Lásky. Přitom o její existenci nepochybujeme už od raného dětství, kdy k nám promlouvala pohádkami. Osobně se domnívám, že o Lásce nepochybuje ve skutečnosti žádný člověk, a žádný člověk tedy není ateistou. Právě schopnost věřit v Lásku totiž dělá člověka Člověkem. Záleží na nás, zda se svou svobodnou volbou nebudeme vzdalovat od Lásky, neuzavřeme svá srdce, a nestaneme se pouze „chytrými živočichy“.

Jsou i jiné cesty života, jejichž škála je stejně neomezená jako svoboda lidské vůle. Proto jsou i tací lidé, kteří naprosto umlčí svědomí, a stanou se sobci v takovém rozsahu, že si k vlastnímu prospěchu pomáhají zločiny. Stejně tak existují jedinci, kteří zcela umlčí hmotnou část své bytosti, a žijí prakticky pouze v duchovní sféře.

* * *

Věřím, že vše stvořil Bůh, jenž je neměnná Láska a Pravda. Stvořil celý vesmír, Zemi a život na Zemi. Jako posledního stvořil Bůh člověka, jehož stvořil k obrazu svému, a pro něhož vše ostatní stvořil. Jsme tedy součástí stvoření, součástí přírody, avšak s výjimečným postavením.

Pro člověka přístupným způsobem (literaturou) k nám skrze Mojžíše promlouvá o stvoření věčné Slovo. Průzračně a jednoduše, jako když matka učí dítě poznávat věci kolem

sebe. Bible není vědeckou knihou. Je Pramenem Pravdy, oslovujícím lidské srdce, hledajícím reflexi v lidské víře. Tak tomu věřím, tak to nahlížím, tak tomu rozumím.

Boží Slovo, které k nám v Bibli promlouvá, prozařuje naše srdce, abychom uvěřili v Boha – v jediné Dobro, Pravdu a Lásku. Abychom našli smysl života.

Pro člověka je však velmi těžké přijmout Pravdu, neboť mu činí problémy oprostít se od smyslového nazírání. Pro člověka je náročné přijmout něco, s čím nemá smyslovou a rozumovou zkušenost. A tak, ačkoli tušíme ve svém nitru blízkost Věčnosti, narážíme na mnohá úskalí, když nás v hledání Pravdy brzdí omezený rozum a smysly.

Rozum je odkázán na „hmotná data“, která do něj proudí smyslovými receptory. Rozum je tělesný – při narození je prázdnou nádobou s geneticky předurčenou kapacitou (přirozenou inteligencí). Během dospívání se tyto genetické předpoklady postupně otvírají přiměřeně věku. Rozum by však zůstal celý život pouze onou prázdnou nádobou, kdyby se tato nenaplnovala fakty prostřednictvím smyslů. Představíme-li si, že bychom se narodili slepí, hluchí a bez hmatu, rozum by se u nás vůbec nevyvinul. Postrádali bychom zkušenost s barvami, zvuky, tvary, prostorem; nedokázali bychom například počítat nebo uvažovat o tom, co nás obklopuje. Naše přirozená inteligence by přitom mohla být nadprůměrná.

Inteligenci si představuji jako pevný disk počítače o jisté kapacitě. Rozum může být připodobněn k procesoru. Bez dat bude ale počítač prázdný. Zbytečný. Navíc, dojde-li ke zkratu, může se vypnout, zhasnout, stejně jako se může zatemnit zdravý rozum.

Člověk má ale také srdce (duši) - nehmotný, duchovní rozměr, nezávislý na smyslech či rozumu. Srdce je naší osobní věčností; nenapadá mě lepší přirovnání.

Člověk: svou otevřeností k pravdě a kráse, svým smyslem pro mravní dobro, svou svobodou a hlasem svého svědomí, svou touhou po nekonečnu a po štěstí se člověk ptá, zda existuje Bůh. Tím vším vnímá známky své nehmotné duše. „Zárodek věčnosti, který v sobě nosí a jež nelze převést na pouhou hmotu“, jeho duše nemůže mít svůj původ, leč v Bohu (Katechismus katolické církve).

Srdce (či nitro) není vázáno na fyziologii těla, ač s tělem vytváří jednu bytost.

Lidská osoba, stvořená k Božímu obrazu, je zároveň bytost tělesná i duchová. Biblické vyprávění vyjadřuje tuto skutečnost symbolickou řečí, když říká, že „Bůh vytvořil člověka, prach ze země, a vdechl mu v chřípí dech života. Tak se stal člověk živým tvorem“(Gn 2,7). Celý člověk je tedy Bohem chtěný.

Výraz duše označuje v Písmu svatém často lidský život nebo celou lidskou osobu. Označuje však také to, co je v člověku nejniternější, co má v něm největší cenu, to, v čem je člověk obzvláště Božím obrazem: „duše“ znamená duchový princip v člověku.

Jednota duše a těla je tak hluboká, že je třeba považovat duši za „formu“ těla; to znamená, že díky duchové duši je tělo, které je složené z hmoty, lidským a živým tělem; duch a hmota nejsou v člověku dvě sloučené přirozenosti, ale jejich spojení tvoří jednu jedinou přirozenost.

Církev učí, že duchová duše je bezprostředně stvořena Bohem – není tedy „zplozena“ rodiči – a že je nesmrtelná: nezaniká při smrti, ve chvíli svého oddělení od těla, a znovu se spojí s tělem ve chvíli konečného vzkříšení (Katechismus katolické církve).

Tato neuchopitelná provázanost je demonstrována existencí svědomí.

Kdyby nebylo lidské duše, mohli bychom označit mentálně naprosto nevyvinutého člověka za pouhý organický aparát bez jakékoli netělesné hodnoty. Právě v duši (srdci) však nahlížíme pravdu, že tomu tak není.

Stejně tak nemá dítě menší lidskou kvalitu než dospělý, učený člověk. Srdce totiž nemůžeme vzdělávat, rozvíjet, vychovávat. Ba naopak, dítě je blíže Pravdě a Lásce, neboť vnímá a žije více srdcem. „Nebraňte dětem, nechte je za mnou chodit, protože jim patří Boží království. Skutečně, říkám vám: Kdo nepřijme Boží království jako dítě, vůbec do něho nevejde“ (Mk 10,14-15). Rozum během života rozvíjíme, trénujeme, zlepšujeme, snažíme se plně využít naši přirozenou kapacitu inteligence. Srdce naopak máme od začátku dokonalé a dobré a bylo by krásné zachovávat si je stále tak čisté jako v dětství. V tom vidím smysl Kristových slov, když nás vybízí, abychom byli jako děti.

My, moderní lidé, však fungujeme ryze materialisticky a rozumově, tudíž být jako dítě je pro nás nepřijatelné. Ano, ve sféře rozumu je infantilita překážkou, protože být po stránce rozumové jako dítě znamená krnět – nevyužít kapacitu intelektu. Být ale jako dítě ve svém nitru – ve svém srdci – naopak znamená zachovávat si plnost srdce a nic z ní neztrácet.

Měníme-li se ve svém srdci, je to způsobeno jeho zašpiněním, případně následnou obnovou. Srdce si neuchováme čisté, ani je znovu neočistíme rozvojem a pachtěním. Srdce vyžaduje návrat, pokoru, usebrání, naslouchání. Automobil má plyn, aby jel, a brzdy, aby neztratil existenci. My ve svém životě používáme pouze plyn.

Rozdílnost mezi vnímáním rozumem a srdcem (duší, nitrem...) spatřuji v jejich odlišném původu. Duchový rozměr člověka je bezprostředně stvořen Bohem, je tedy Bohem v nás, je věčným Bytím a Pravdou v nás. Rozum je však tělesný, tedy stvořený z již stvořeného. Byl stvořen z „prachu země“, zatímco duchový rozměr je Božím dechem života.

Rozum se nemůže plně oprostít od stvoření, protože je součástí stvoření. Stvořitel přesahuje stvoření, tedy i lidský rozum.

S Bohem nás bezprostředně spojuje náš duchový rozměr. Člověk však svůj duchový rozměr svobodně potlačuje, čímž utká před věčným společenstvím s Bohem, odvrací se od absolutního, neměnného Bytí. Sám chce být bohem v rámci stvoření, a skrývá se před bezprostřední přítomností Boha. Člověk byl Bohem stvořen jako svobodný, což je dobré. Svobodným odvrácením člověka od Boha však vznikl hřích. Hříchem se skrýváme před Bohem, který je, a spočíváme v tom, co není. Omezujeme svůj život na stvořené, jež vnímáme jako jedinou jistotu. Bez Boha však stvoření není ničím, protože jediný Bůh je. Proto: *Bůh řekl Mojžíšovi: „JSEM, KTERÝ JSEM.“ A pokračoval: „Řekni Izraelcům toto: JSEM posílá mě k vám.“ (Ex 3,14-15).*

Veškerá hmota, jakkoli se nám zdá být reálná, přítomná, jistá, jsoucí, není sama o sobě ničím. Skryjeme-li se před duchovým rozměrem naší bytosti (před Boží přítomností) do hmotného světa, stejně jako se Adam a Eva skryli před Bohem v stromové Edenu poté, co svobodně jedli ze zakázaného stromu poznání dobrého a zlého, odsoudíme se sami k záhubě, k smrti a nicotě, protože se odvracíme od toho, který je, a schováváme se v tom, co není. Hřích, zlo, zvěle či smrt nebyly stvořeny Bohem, ani je Bůh záměrně nedopouští. Bůh je neměnný, absolutní, Bůh je. Hřích, zlo, zvěle či smrt *nejsou*.

Víme, že veškerá hmota – skála, vzduch, těla tvorů – jsou seskupením atomů. Atomy jsou utvářeny elementárními částicemi. I světlo, různá záření, celý vesmír jsou ve skutečnosti nespočtem elementárních částic, které utváří našimi smysly vnímatelné věci díky vzájemným silám. Elektron sám o sobě není elektronem, leč v kombinaci s protonem nebo jinou částicí. Elementární částice jsou samy o sobě nic. Koneckonců vše je samo o sobě nic. Jen v kontextu jiné hmoty je hmota hmotou. I my „jsme“, protože jsme někde, vedle něčeho, před něčím... Pouze Bůh je sám o sobě, on jediný je, bez závislosti na něčem jiném; nic jej nepředcházelo ani jej nic nebude následovat. Bůh je věčně, nenahlíženo měřítkem času, neboť i čas je stvořený – není absolutní, jak ostatně dokázala věda.

Hmota je tedy nic, ač ji vnímáme jako něco, a v tomto klamu se ztrácíme, skrýváme-li se před Bohem. Vždyť Bůh stvořil svým Slovem vše z ničeho, a vše je tudíž bez Boha ničím. V tom shledávám princip zla a smrti - právě v tom, že nejsou nic.

A seznal jsem jasně, že věci potud jsou porušitelné, pokud jsou dobré; kdyby totiž nebyly dobré, nebo byly svrchovaně dobré, nemohly by se porušiti...

...cokoliv tedy jest, jest dobré. Ono pak zlo, o jehož původu jsem tolik pátral, není podstatou; kdyby totiž bylo podstatou, bylo by dobré (sv. Augustin).

Stvoření bez Boha je jako barva bez světla. Když skryjeme jakoukoli věc před světlem, její barva zmizí. Barva je totiž sama o sobě ničím a její bytí je závislé na světle. Stejně tak stvoření je ničím bez Boha, a skryje-li se před Bohem - oklamáno svou „dokonalostí“, kterou má ve světle Boha - přestane existovat. Chtít být sám o sobě bez Boha je principem pýchy.

I rozumem však lze dojít k poznání a uvěření v Boha, ač není rozum stvořen bezprostředně, jako je tomu u duchového rozměru lidské bytosti. Rozum nám může pomoci při hledání Boha, před kterým jsme se ukryli.

...Bůh, počátek a cíl všech věcí, může být s jistotou poznán ze stvořených věcí přirozeným světlem lidského rozumu. Bez této schopnosti by člověk nemohl přijmout Boží zjevení. Člověk má tuto schopnost, protože je stvořen „k Božímu obrazu“ (Katechismus katolické církve).

Kvůli lidské hříšnosti je však rozumové poznávání Boha problematické.

„Vždyť prostě řečeno, ačkoliv lidský rozum může jen svými přirozenými silami a svým přirozeným světlem opravdu dojít k pravému a bezpečnému poznání Boha, který ve své prozřetelnosti pečuje o svět a řídí jej, jakož i k poznání přirozeného zákona, který Stvořitel vepsal do našich duší, nicméně týž rozum naráží na nemalé obtíže, jež mu znesnadňují účinné a plodné používání této své přirozené schopnosti. Vždyť pravdy týkající se Boha a lidí absolutně převyšují řád hmatatelných věcí, a v případech, kdy se musí vtělit v činy a utvářet život, vyžadují sebeobětování a zřeknutí se sebe. Lidský duch se totiž ve snaze o dosažení takových pravd dostává do potíží pod vlivem smyslů a představivosti a také i neblahé žádostivosti pocházející z dědičného hříchu. Z toho pak vyplývá, že si lidé snadno namluví, že je falešné nebo alespoň pochybné to, co by nechtěli, aby byla pravda“ (Pius XII).

Proto člověk potřebuje být osvícen Božím zjevením nejen v tom, co převyšuje jeho chápání, ale i „v náboženských a mravních pravdách, které samy o sobě jsou dostupné rozumu, aby je za současného stavu lidstva mohli všichni lidé poznat bez potíží, s pevnou jistotou a bez přimíšení omylu“ (Katechismus katolické církve).

Považuji za vhodné citovat z Katechismu katolické církve, jak se církev staví k otázce víry a vědy:

I když je víra nad rozumem, nikdy nemůže být opravdový rozpor mezi vírou a rozumem. Poněvadž tentýž Bůh, který zjevuje tajemství a sděluje víru, vložil také do lidského ducha světlo rozumu; tento Bůh nemůže ani popřít sám sebe, ani pravda nemůže odporovat pravdě (1. vatikánský koncil).

Když se tedy provádí metodické bádání ve všech vědních oborech skutečně vědecky a podle mravních zásad, nebude nikdy ve skutečném rozporu s vírou, protože věci světské i věci víry pocházejí od jednoho a téhož Boha. Kdo se snaží pokorně a vytrvale zkoumat tajemství skutečnosti, ten je, třeba i nevědomky, jakoby veden Bohem, který udržuje všechny věci a působí, že jsou to, co jsou (2. vatikánský koncil).

* * *

Ve snaze poznat skutečnou Pravdu a Dobro – Boha narážíme na veliký problém: proč vůbec Bůh dopouští zlo? Proč nás Bůh stvořil hříchu schopné, když je absolutním dobrem?

Dříve, než začneme hledat odpovědi na tyto bolestné otázky, je třeba snažit se poznat podstatu postavení člověka vůči Bohu. Úspěšnost hledání výše zmíněných odpovědí totiž závisí na způsobu našeho tázání. Neptáme se většinou na ony otázky s čistým a pokorným srdcem bez nevole a vzpurné předpojatosti. Hledáme odpovědi většinou tehdy, když jsme se stavem věcí nespokojeni. Nelíbí se nám zařízení světa, nelíbí se nám naše osobní úloha ve světě. Netážeme se Boha, nýbrž Bohu vyčítáme a útočíme na něho. V takovém naladění

ovšem nemůžeme nalézt pravdu. Jakým právem vůbec můžeme být nespokojeni se svým životem, se světem, s chováním jiných lidí, přírody apod., když jsme nic z toho nestvořili a nic z toho není naší zásluhou? Když malíř namaluje jeden obraz červeně a druhý modře, má červený obraz právo vyčítat malíři, že je červený a nikoli modrý? Má obraz právo útočit na malíře, ať mu vysvětlí, proč jej pověsil v ateliéru a nikoli na výstavě?

Vždyť my jsme Božím obrazem; existujeme jen díky svému Stvořiteli – a z této skutečnosti musíme k problematice přistupovat. Ptáme-li se, proč dochází k hříchu, proč je ve světě utrpení, proč Bůh dopouští hříšnost svých stvoření, ptáme se tak s nelibostí „bohů“, kteří mají svou představu o lepším, dokonalejším světě.

Obraz nemá právo kritizovat svého mistra, nemá k tomu však ani schopnost. Nás Bůh ale stvořil jako svobodné bytosti. Máme tedy schopnost vzepřít se Bohu, a máme na to dokonce „právo“, neboť jsme skutečně svobodní. Bůh nás stvořil k obrazu svému, tedy nás stvořil jako svobodné a dobré. Kdybychom byli nesvobodní a neoddělitelní od Boha, byli bychom pouhými figurkami, jejichž existence by postrádala smysl. Vždyť ani rodiče nedávají život potomkovi pro vlastní radost a rozmar, ale pro svobodný život nové bytosti, kterou milují. Bylo by snadné dítě izolovat od okolního světa, aby nemohlo nikdy poznat násilí, drogy, podvody, hřích... Lidská bytost by však byla zbavena své svobody a důstojnosti.

Stejně jako rodič nemá radost z poklesku svého dítěte, tak i Bůh je zarmoucen, hřeší-li člověk – jeho dítě. Domnívám se, že ačkoli je Bůh všemohoucí, nemůže člověku v hřešení zabránit. Boží všemohoucnost je „omezena“ na Dobro a Lásku, nemůže tedy brát svému dítěti svobodu. Bůh ale člověku odpouští a neustále člověka volá k účasti na své Lásce. Bůh netrestá neposlušné děti, ba ani neodsuzuje člověka podle počtu hříchů k pádu do pekla. To je naivní, pohádková představa. Peklo je nic, stejně jako smrt a zlo. Bůh je Bytí, a nebytí je mu cizí. Vzbouří-li se však člověk proti Bohu, odmítá-li svobodně Boží Lásku a Pravdu, chce-li se člověk sám stát bohem, sám prchá pryč z otevřené Boží náruče, a ocitá se v nicotě. Peklo je tedy stav lidské bytosti, která se svobodně odloučí od Boha, a přestává *být*.

Znovu zdůrazňuji to, co říká sv. Augustin: *Ono pak zlo, o jehož původu jsem tolik pátral, není podstatou...* Zlo nebylo Bohem stvořeno a není Bohem chtěno ani dopouštěno. Bůh vše stvořil jako dobré a vše povolal k účasti na svém Dobru. Pokud se však stvoření svobodně odvrací od Stvořitele, narušuje podstatu svého dobra, a ve snaze existovat bez Boha se ocitá v nicotě. Tuto situaci pak vnímáme jako zlo.

Bůh stvořil člověka ke svému obrazu a zahrnul ho svým přátelstvím. Člověk jako oduševnělý tvor však nemůže žít toto přátelství jinak, než že se svobodně podrobí Bohu. To je smysl zákazu, který člověk dostal, aby nejedl ze stromu poznání dobrého a zlého, protože „v den, kdy bys z něho pojedl, propadneš smrti“ (Gn 2, 17). Strom „poznání dobrého a zlého“ (Gn 2, 17) symbolicky připomíná nepřekročitelnou hranici, kterou člověk jako tvor musí svobodně uznávat a s důvěrou respektovat. Člověk závisí na Stvořiteli, je podřízen zákonům stvoření a mravním normám, kterými je řízeno užívání svobody (Katechismus katolické církve).

Kde se ale bere hřích? Jak ovlivňuje lidi? Proč svobodní lidé znají i jiné formy konání než konání dobra? Proč nehledíme stále tváří v tvář Bohu jako na počátku – vždyť pak by naše svobodné rozhodování bylo mnohem snazší a lepší?!

Vyprávění o pádu (Gn 3) užívá obraznou řeč, potvrzuje však prvotní událost, skutečnost, která se udála na počátku dějin člověka. Zjevení nám dává jistotu víry, že celé lidské dějiny jsou poznamenány prvotní vinou, které se svobodně dopustili naši prarodiče...

...Za rozhodnutím našich prarodičů zvolit neposlušnost stojí hlas svůdce, který se staví proti Bohu a který ze závnosti uvrhne lidi do smrti. Písmo a církevní tradice vidí v této bytosti padlého anděla, nazývaného satan nebo d'ábel. Církev učí, že na počátku to byl dobrý anděl, stvořený Bohem. „Satan totiž a ostatní zlí duchové byli Bohem stvoření přirozeně dobří, ale sami ze sebe udělali zlé.“

Písmo mluví o hříchu padlých andělů. Tento „pád“ spočívá ve svobodném rozhodnutí těchto stvořených duchů radikálně a neodvolatelně odmítnout Boha a jeho vládu. Ohlas této vzpoury nacházíme ve slovech, kterými se pokušitel obrátil na naše prarodiče: „Bude te jako Bůh“ (Gn 3,5). „Dábel hřeší od začátku“ (1 Jan 3,8), „je otec lži“ (Jan 8,44).

Jestliže hřích andělů nemůže být odpuštěn, pak je tomu tak pro neodvolatelný charakter, který má jejich rozhodnutí, a ne pro nedostatek nekonečného Božího milosrdenství. „Po pádu už nemají možnost litovat, tak jako nemohou litovat lidé po smrti.“

Písmo dosvědčuje neblahý vliv toho, kterého Ježíš nazývá „vrahem od počátku“ (Jan 8,44) a který se dokonce pokoušel odvrátit Ježíše od poslání, jež mu svěřil Otec. „Boží Syn přišel proto, aby d'áblově činnosti udělal konec“ (1 Jan 3,8). Nejtěžším z těchto činů, vzhledem k následkům, bylo lživé svedení člověka k tomu, aby neposlouchal Boha.

Člověk, pokoušený d'áblem, nechal ve svém srdci vyhasnout důvěru ke svému Stvořiteli. Tím zneužil své svobody, neuposlechl Božího příkazu. V tom spočívá první hřích člověka. Každý další hřích pak bude neposlušností vůči Bohu a nedostatkem důvěry v jeho dobrotu.

Tímto hřichem dal člověk přednost sám sobě před Bohem a tím pohrdl Bohem: zvolil sám sebe proti Bohu, v rozporu s tím, co vyžaduje jeho stav stvořeného tvora, a tedy i jeho vlastní dobro. Člověk byl ustaven ve stavu svatosti a určen k tomu, aby byl Bohem zcela „zbožštěn“ ve slávě. Sveden d'áblem, chtěl být „jako Bůh“, avšak „bez Boha a před Bohem, ne podle Boha“.

Písmo ukazuje dramatické následky této prvotní neposlušnosti. Adam a Eva okamžitě ztrácejí milost prvotní svatosti. Mají strach z Boha, o němž si udělali falešnou představu jako o Bohu, který je žárlivý na své výsady.

Soulad, ve kterém žili první lidé díky prvotní spravedlnosti, je zničen; vláda duchovních schopností duše nad tělem je podlomena...

...Jak se stal Adamův hřích hřichem všech jeho potomků? Celý lidský rod je v Adamovi „jako jediné tělo jednoho člověka“. Pro tuto „jednotu lidského rodu“ jsou všichni lidé zasaženi Adamovým hřichem, stejně jako jsou zahrnuti do Kristovy spravedlnosti. Nicméně předávání prvotního hřichu je tajemství, jež nemůžeme plně pochopit. Ze zjevení však víme, že Adam nedostal svatost a prvotní spravedlnost jen pro sebe, nýbrž pro celou lidskou přirozenost: když Adam a Eva podlehli pokušiteli, dopustili se osobního hřichu, avšak tento hřích zasáhl lidskou přirozenost, kterou oni předávají v padlém stavu. Je to hřích, který bude předáván plozením, to je předáváním lidské přirozenosti zbavené prvotní svatosti a spravedlnosti, celému lidstvu. Proto je prvotní hřích nazýván „hřichem“ analogicky: jako „převzatý“ hřích, a ne hřích „spáchaný“, je to stav, a ne skutek.

Ačkoliv je prvotní hřích vlastní každému, nemá u žádného z Adamových potomků povahu osobní viny. Je to ztráta prvotní svatosti a spravedlnosti, ale lidská přirozenost není úplně zkažena: její přirozené síly jsou zraněny, je podrobena nevědomosti, utrpení a vládě smrti a je nakloněna ke hřichu (tento sklon ke zlému se nazývá žádostivost – „concupiscentia“). Křest tím, že dává Kristův život milosti, zahazuje prvotní hřích a obrací nového člověka k Bohu; avšak následky tohoto hřichu pro přirozenost, oslabenou a náchylnou ke zlu, zůstávají v člověku a vybízejí jej k duchovnímu boji.

Podle víry křesťanů byl tento svět „stvořen a je udržován Stvořitelovou láskou“; tento svět „sice upadl do otroctví hříchu, ale ukřižovaný a zmrtvýchvstalý Kristus, jenž zničil moc Zlého, jej osvobodil...“ (Katechismus katolické církve).

Lidský hřích ale není jediným faktorem, který vnímáme jako zlo ve světě. Neblaze na nás doléhají přírodní katastrofy, nemoci, působení ostatního tvorstva... To, že rozličné věci považujeme za zlé, však vyplývá mnohdy z našeho sobeckého a nepokorného postoje „nespokojených bohů“.

Na Tobě vůbec není zla, a nejen na Tobě, nýbrž ani na celém Tvém stvoření, neboť mimo tento vesmír není ničeho, co by mohlo do něho vniknouti a porušiti Tebou stanovený řád. Jen některé jednotlivosti, jež neprospívají jiným, se považují za zlé; ale tytéž jednotlivosti, pokud prospívají jiným, jsou dobré a i samy o sobě jsou dobré (I samy jedy, které pro svou nevhodnost jsou záhubné, vhodně užity, stávají se prospěšnými léky; a naopak věci, jež nám lahodí, jako pokrm, nápoj a světlo, stávají se škodlivými nevhodným a nemírným užitím. Proto božská Prozřetelnost nás napomíná, abychom pošetile nepohrdali věcmi, nýbrž bedlivě zkoumali jejich užitečnost, kde však se nám nedostává nadání nebo síly, musíme věřiti, že tam nám dána odpověď, jako v jistých věcech, kde ji nedovedeme nalézt; neboť její skrytost slouží buď ke cvičení se v pokoře, nebo k zeslabení pýchy...

...Kdyby jed štírův byl sám o sobě něčím zlým, musil by na prvním místě usmrtiti samého štíra, který však by zahynul, kdyby mu jed byl odňat...).

A všechny tyto věci, jež si neprospívají navzájem, prospívají nižší části stvoření, jež sluje země, které prospívá i zamračené a bouřlivé nebe.

Daleko buď ode mne, abych řekl: „Kéž by tyto nebyly!“ Neboť, ač bych je toužil míti lepšími, pozoruje je samy v sobě, přece musil bych Tebe chváliti i pro ně samy, neboť Hospodina chválí na zemi obři mořští, všechny tůně, oheň, krupobití, sníh, led, vichřice, činící rozkaz jeho, hory, jakož i pahorky, stromoví ovocné a všecky cedry! Zvěř i všecka zvířata domácí, plazi a ptactvo okřídlené, králové země se všemi národy, knížata a všichni soudcové světa, jinochové, jakož i panny, starcové a s nimi děti! (sv. Augustin).

Svatá Kateřina Sienská říká „těm, kteří se pohoršují a bouří kvůli tomu, co na ně přichází: Všechno pochází z lásky, vše je zaměřeno na spásu člověka, Bůh nedělá nic, co by nevedlo k tomuto cíli“.

A svatý Tomáš Morus utěšuje dceru krátce před svou mučednickou smrtí: „Nemůže se stát nic, co Bůh nechce. Takže cokoli on chce, i když se nám to zdá sebehorší, je ve skutečnosti pro nás to nejlepší.“

A Juliána z Norwiche: „Naučila jsem se díky Boží milosti, že se musím přidržovat pevně víry a s nemenší pevností věřit, že všechno skončí dobře... Ty sama uvidíš, že všechny věci budou k dobru.“ (Katechismus katolické církve).

Člověk však považuje za dobré většinou jen to, co je souhlasné s jeho vůlí. Při odlišném chodu věcí se člověk rozčílí, zoufá si apod. Musíme samozřejmě usilovat o to, co ve svém svědomí shledáváme jako dobré. Vždy je ale třeba s otevřeným srdcem pátrat po Boží vůli a spolupracovat s Bohem. Pokud některé okolnosti nejsme schopni ovlivnit, je třeba spolehnout se na všemohoucího Boha, nikoli se proti němu bouřit (vztekem, smutkem, zoufalstvím...). Boží Láska v nás hledá neustále odpověď, stejně jako rodič s otevřenou náručí čeká na svobodné opětvání lásky svým dítětem.

Sami nejsme schopni postihnout, co je pro náš život vlastně nejlepší. Stejně tak si dítě není schopno uvědomit, jaká výchova je nejlepší pro jeho formování.

Je pro nás dobré, že občas míváme nějaké těžkosti a protivenství. Neboť často člověku připomenou, že je zde ve vyhnanství a nemá skládat naději v jakoukoli věc tohoto světa. Dobré je, že někdy narážíme na odpor a že se o nás smýšlí špatně a nesprávně, i když jednáme dobře a s dobrým úmyslem. To často prospívá pokoře a chrání nás před klamnou slávou.

Tehdy totiž, když si nás veřejně lidé neváží a nedůvěřují nám, lépe hledáme vnitřního svědka – Boha (Tomáš Kempenský, Následování Krista).

Skutečná víra v Boha se vyznačuje neustálým vnímáním Boží Lásky. Vše, čím v životě procházíme, je řízeno Boží Láskou, jež zahrnuje každého člověka nekonečně, leč specificky. Boží Láska dokáže záhadným způsobem vytěžit i ze zla dobro, ačkoliv zlo nepůsobí.

Člověk má Bohu za vše děkovat; vždy může počítat s Boží Láskou a nemusí řešit bezendné hlubiny otázek, proč se stalo to a to, proč se nestalo tak a tak...

Ve své konkrétní životní roli jsme voláni k následování Krista. *Kdo mě následuje, nechodí ve tmě, (Jan 8, 12) praví Pán. Těmito slovy nás Kristus vybízí k následování svého života a mravů, chceme-li být opravdu osvíceni a zproštěni slepoty srdce (Tomáš Kempenský, Následování Krista).*

Můžeme věřit v Ježíše Krista, protože on sám je Bůh, Slovo, které se stalo tělem: „Boha nikdo nikdy neviděl. Jednorozený Bůh, který spočívá v náručí Otcově, ten o něm podal zprávu“ (Jan 1, 18). Protože „viděl Otce“ (Jan 6, 46), jen on ho zná a může ho zjevit.

Ježíš Kristus konal vždy to, co se líbilo Otcovi. Vždycky žil v dokonalém spojení s ním. Také jeho učedníci jsou zváni, aby žili před očima Otce, „který vidí i to, co je skryté“ (Mt 6, 6), aby se stali „dokonalí, jako je dokonalý ... nebeský Otec“ (Mt 5, 48) (Katechismus katolické církve).

* * *

Předešlé úvahy se zabývaly zlem lidského hříchu – svobodného odvracení se člověka od Boha. Kde však vzniká „narušenost“ ostatního stvoření? Příroda bývá považována za dokonalou a spravedlivou, ale neoznačujeme chybně jako spravedlnost pouhou rovnovážnost? Vždyť příroda funguje v mnoha ohledech na principu smrti, požívání jednoho tvora druhým apod., což jistě není Bohem chtěno. Ekosystém fungující na bázi potravních řetězců je vystaven smrti a utrpení, což nemůže být záměrem Stvořitele - absolutního a neměnného Dobra.

Bůh také řekl: „Hle, dal jsem vám na celé zemi každou bylinu nesoucí semena i každý strom, na němž rostou plody se semeny. To budete mít za pokrm. Veškeré zemské zvěři i všemu nebeskému ptactvu a všemu, co se plazí po zemi, v čem je živá duše, dal jsem za pokrm veškerou zelenou bylinu.“ A stalo se tak. Bůh viděl, že všechno, co učinil, je velmi dobré. Byl večer a bylo jitro, den šestý (Gn 1, 29-31).

Zpráva o Stvoření přináší obraz dokonalého ekosystému, v němž není smrti a neplatí kruté „zákony džungle“. Veškeré tvorstvo dostává za potravu autotrofní biomasu.

Jak došlo k odklonu stvoření od počátečního velmi dobrého stavu? Skrze lidský hřích? Vše bylo stvořeno pro člověka a lidská vzpoura by tedy mohla být původcem vniknutí smrti do celého světa. Jak si ale vysvětlit vědecky prokázané skutečnosti, že již před přích-

dem člověka podléhalo stvoření smrti nebo že existovali na světě masožravci (např. dinosaurů)?

Nahlížím tuto problematiku tak, že každý tvor je dobrý a na své úrovni dokonalý a vlastní sobě odpovídající svobodu, jejíž nejdokonalejší forma byla dána člověku. Všechna stvoření tedy mají specifickou schopnost odklonit se od svého Stvořitele. Nedokážeme nahlédnout způsob vnímání jednotlivých životních forem, a proto neznáme charakter jejich „hříchu“. Chápu záležitost tak, že již od samém počátku dějin na stvoření neblaze působí vliv výše popisovaného d'ábla, jenž se snaží odklonit tvorstvo od Boha. A snad, stejně jako lidé zápolí s následky prvotního hříchu svých prapředků, tak i zvířata jsou poznamenána dědičnou vinou svých předků, a trpí kvůli „hříšným pochodům“ přírody, které způsobují např. specializaci určitých živočichů na požívání živočichů jiných. To ovšem neznamena, že obligátní masožravec je špatný. Je však narušený, podobně jako člověk. Je nutno si stále uvědomovat, že toto kruté poznamenání nepochází od Boha!

Vůle, která hřeší, není příčinou působící, nýbrž upadající (deficiens). Neboť zlá vůle čili hřích záleží v odpadu, odvrácení se od nejvyššího k nižšímu. Jakou účast má v tom Bůh? Sv. Augustin vykládá to v knize „O městě Božím“ kn. 12, hl. 7 takto: „Bůh jest příčinou zlého skutku (hříchu) ne s hledem k tomu, co má nedostatečného, nýbrž s hledem k jeho jsoucnosti a dokonalosti, podobně jako při kulhání pohyb jest od síly hybné, ale nepravidelnost není z hybné síly, nýbrž z vady nohy. Podobně, co jest jsoucnosti a činnosti ve zlém skutku, nutno přičísti Bohu jako příčině; co jest v něm nedostatečného, vadného, není od Boha, nýbrž od druhotné nedostatečné, vadné příčiny (poznámka č. 73 ke knize sv. Augustina „Vyznání“).

Věřím, že ačkoliv: *Jen člověk ze všech viditelných tvorů je schopen „poznávat a milovat svého Stvořitele“; „je jediným tvorem, kterého Bůh chtěl pro něho samého“; jen člověk je povolán, aby sdílel poznáním a láskou Boží život, k němuž byl stvořen a který je hlavním důvodem jeho důstojnosti* (Katechismus katolické církve), jsou všichni tvorové povoláni na své úrovni ke spáse a věčnému životu, protože byli stvořeni Věčným Bytím, a jejich přirozeným cílem tedy nemůže být smrt, ale život.

Dle mého náhledu jsou všichni tvorové poznamenáni prvotní vinou (zneužitím svobody), která narušila jejich přirozenost; u nižších forem živočichů se toto projevuje „zlým“ způsobem přežívání (např. požívají jiné organizmy); čím dokonalejší tvor, tím rozvinutější

„svoboda“ – kupříkladu pes již do určité míry má schopnost rozhodovat se pro dobro či zlo – člověk je pak jako jediná stvořená bytost zcela svobodný, a vzhledem k narušené přirozenosti je také schopen zcela svobodného hříchu, kterým ve světě vzniká největší zlo.

Domnívám se, že každá bytost je „vystižena“ nikoliv svými schopnostmi, ale právě svou svobodou (svobodou myšlení, rozhodování...). Když se člověk pyšně ztotožňuje s rolí pána tvorstva, je to způsobeno zneužitím neomezené svobody, nikoliv neomezeností schopností. Lidské schopnosti jsou totiž v mnohém ohledu v porovnání se schopnostmi ostatních tvorů nedostatečné – kdyby například ptáci při svých schopnostech měli neomezenou svobodu člověka, mohlo by při zneužití této svobody dojít k situaci jako z Hitchcockova hororu „Ptáci“. Mnohý živočišný druh by mohl vyhubit člověka, kdyby měl lidskou svobodu. Jak jen bychom byli bezmocní proti „lidské“ zvůli hmyzu, šelem, zmíněného ptactva a jiných! Jsou to však pouze lidé, kteří již vyhubili tolik jiných forem tvorstva.

Takto nahlíženou svobodu lze do značné míry ztotožnit s rozumem. Dá se říci, že rozum je mírou svobody. Problémem člověka je, že této míře svobody svěruje i veškerou moc nad svou svobodou; svoboda však má být ovládána svědomím! Proto lidé ve své svobodě zacházejí až tam, kam je pustí míra svobody - rozum, a nezastaví se tam, kam je pustí svědomí – hlas Boha v nitru člověka.

Je to lidská svoboda (podmíněná rozumem), která činí člověka výjimečným. Nikoliv však výjimečným před člověkem, před zvířaty, před světem, ale před Bohem.

A největší svoboda znamená také největší zodpovědnost. Všichni, my i zvířata, jsme na jedné lodi jménem Příroda. Na každé lodi vládne hierarchie odvislá od svobody (rozumnosti) jednotlivých členů posádky, přičemž všichni členové posádky jsou svým způsobem důležití pro dobrou plavbu. Kapitánova největší svoboda, ale také zodpovědnost, ovlivňuje směr a způsob plavby. Zneužije-li kapitán své svobody, a nazve se vládcem lodi, jímž ve své podstatě není, může ve výsledku dojít i k potopení lodi. Kapitánovi - samozvanému vládcovi totiž nesejde na tom, zda některý člen posádky z lodi zmizí – sám ho klidně hodí přes palubu, sleduje-li tím krátkozrace svůj prospěch; stejně tak i člověk způsobuje ze sobeckých motivů vymírání tisíců druhů živočichů a rostlin. Tímto jednáním kapitána se loď stává vratkou.

Správný kapitán nepohrdá ani posledním plavčíkem. Uvědomuje si, že posádka není na lodi pro kapitána, ale pro úspěšnou plavbu lodi.

Každý tvor, od prvoka po člověka, má před Bohem v přírodě svou úlohu, která vyplývá z úrovně svobody konkrétního tvora. Každý tvor má před Bohem zodpovědnost za svůj part.

Stvoření bylo však narušeno zneužitím svobody a vzpourou proti Bohu. Samo tak svobodně odmítlo podíl na Boží Lásce, Pravdě a Bytí.

Proto Bůh seslal na svět svého Syna, Ježíše Krista, skrze něhož vše bylo stvořeno. Ježíš Kristus je Božím Slovem, které se stalo Člověkem; stalo se dokonalým Kapitánem na lodi Přírody. On vše napravuje svou poslušností Boží Vůli. Byl umučen pro náš hřích, ač sám byl bez hříchu, a protože je Bohem (nezměnitelným Dobrem a nekonečnou, nestvořenou Existencí), který se stal člověkem v rámci stvoření, času a prostoru, přemohl smrt a vstal z mrtvých, čímž zvítězil nad narušeností světa. V Kristu je vše obnoveno a skrze něho dochází k novému stvořitelskému působení Boha; na svět přichází doposud neznámá forma dobra: tvorstvem nezasloužená spása pro všechno tvorstvo, pramenící z nekonečnosti Lásky.

Stvořením světa a člověka vydal Bůh první a všeobecné svědectví o své všemohoucí lásce i o své moudrosti a první zvěst o svém „dobrotivém plánu“, který vrcholí v novém stvoření v Kristu (Katechismus katolické církve).

Světlem Kristovým se nám vyjasňuje záhadný princip Stvoření. Bůh vše stvořil z ničeho, přičemž nic je smrt. Toto tajemství je nekonečně a zároveň dějinně konkretizováno v Kristově Zmrtvýchvstání. Z hříchu celého světa byl Kristus umučen; a ze smrti světa, kterou pro lásku k nám přijal, je Syn Boží mocí Ducha Svatého volán k životu, který zajišťuje život veškerého tvorstva.

V Kristu se nám také vyjasňuje, jak Bůh dokáže ze zla vytěžit dobro, neboť „ze zla dobro“ je stejné jako „z ničeho vše“, a jedná se tedy o stvoření.

Vítězství nad hříchem, jehož dobyl Kristus, nám dalo lepší dobra než ta, která nám odňal hřích: „Kde se rozmnožil hřích, tam se v míře ještě daleko štedřejší ukázala milost“ (Řím 5, 20) (Katechismus katolické církve).

Lod' jménem Příroda je zachráněna Kristem. A není zachraňován pouze kapitán lodi (člověk), s nímž se Bůh v Ježíši Kristu plně ztotožňuje. Kristova spása se týká celé lodi (celé přírody), přičemž člověk má i v novém stvoření výjimečnou roli, neboť je volán opět

ke kormidlu, aby křtem spočinul v Duchu Svatém - v zachraňující Boží Lásce, stal se součástí Kristova Těla a celou loď přiváděl v kurzu víry, naděje a lásky ke Kristu.

Dostáváme se k základní otázce: jaká role člověka v rámci přírody je správná a „legitimní“?

Považuji za vhodné citovat v tomto bodě úvahy vzešlé z jedné ankety:

Kdo ze stvoření je naším partnerem?

Koncem listopadu 2006 proběhlo v Emauzách setkání Ekologické sekce České Křesťanské Akademie, jehož hlavním programem byla panelová diskuze na téma „Kdo ze stvoření je naším partnerem?“

Může se nám partnerem stát strom, živočichové, nebo celý ekosystém?

Milan M. Horák, kněz obce křesťanů

Když se rozhlédneme přírodou kolem sebe, najdeme v ní někoho, komu se můžeme postavit tváří v tvář, někoho, s kým můžeme hovořit jako se skutečným protějškem, počítat jako s opravdovým partnerem? V křesťanských kruzích si často připomínáme Františka s Assisi, který dokázal nazývat bratry a sestrami všechny přírodní bytosti a jevy. Citujeme rádi jeho slova. Dokážeme si však představit, co konkrétně znamenají? Nejsou to pro nás jen krásné, ale prázdné fráze?

Jsmo vychováni vědeckým světonázorem, který chce prohlédnout všechno, s čím se ve světě setkáváme. Bytosti a jevy jsou objekty našeho poznávání a zacházení, snažíme se přesně stanovit zákonitosti, podle kterých spolehlivě fungují, a na jejich základě pak jednáme. Hledat kolem sebe v přírodě protějšek k rozhovoru a spolupráci je nám zprvu zcela cizí. Víme, že naši předkové se takto na přírodní jsoचना dívat dokázali, ale jakožto moderní lidé považujeme jejich pohled za naivní a pověrečný, a jakožto křesťané se navíc rozhodně chceme vyhnout oprašování pohanských bohů.

Slova o bratru Slunci či sestře Vodě se nám zprvu mohou zdát příliš blízka naivním postojům pohanského dávnověku. František je však staví do nového kontextu – hovoří o přírodních jevech jako o bratrech a sestrách, kteří podléhají témuž jedinému Pánu, jemuž

slouží a od něhož mají své úkoly v pozemském světě. Nejsou to tedy objekty, s nimiž by člověk jen zacházel, ani bohové, před nimiž by se člověk měl sklánět, nýbrž jsou to – stejně jako člověk - vyslanci do služby Boží na zemi, byť jejich úloha je odlišná od lidské.

Jsme-li ochotni Františkův přístup vzít za náznak cesty, jíž se máme dát, nemusíme se vzdávat moderního vědeckého pohledu na přírodu, nýbrž můžeme jej krůček po krůčku začít rozšiřovat o bratrský vztah. Bytosti a jevy kolem nás mohou být nadále předmětem našeho poznávání, ovšem k tomu se musí postupně přidat vědomí, že nejde o to, abychom je prohlédli, nýbrž o to, abychom se od nich co nejvíce naučili. Můžeme i nadále s přírodními jsoucnými zacházet, ovšem musíme své konání postupně proniknout vědomím, že jako ona něčím slouží nám, máme i my určité povinnosti vůči nim.

Základní náladu tohoto přístupu vyjádřil zajímavým způsobem básník a mystik Christian Morgenstern:

*Děkuji ti, skálo tichá,
pokorně se k tobě skláním,
pomohlas mi růst a žít.*

*Děkuji ti, světa býlí,
pokorně se k tobě skláním,
přidalos mi k žití cit.*

*Děkuji ti, němé zvíře,
pokorně se k tobě skláním,
člověkem 's mi dalo být.*

*Děkujeme i my tobě,
člověče, v němž za posláním
světa spolu můžem jít.*

*Ve mnohosti Jediného
vše se stává děkováním,
které nepřestane znít.*

Morgenstern nazval svou báseň „Umývání nohou“, a spojil ji tak s jednou z nejpůsobivějších evangelijních scén. Kristus, chystající se na svou útrpnou smrt, se loučí se svými učedníky – sklání se před nimi a umývá jim nohy, tedy prokazuje jim službu, která byla jinak úkolem otroků. Jakkoli své učedníky převyšuje, bez nich by nebyl došel až k tomuto bodu své cesty, proto jim tímto hlubokým způsobem vyjadřuje svou vděčnost. Nezastavuje se však na tomto bodě, nýbrž pokračuje dál, jde vykonat svůj nejvlastnější úkol, s nímž mu již nikdo pomoci nemůže – jde zemřít za ty, před kterými se nyní sklání.

Vydáme-li se touto cestou, nehrozí nám vůči přírodě naivita ani pohanské zbožňování. Čím více bytosti a jevy kolem sebe poznáváme, tím větší je naše vděčnost, protože si uvědomujeme, nakolik je na nich založeno naše lidství. Chápeme však také čím dál víc, že ony závisí též na nás, že za ně neseme odpovědnost, kterou z nás nikdo nesejme. Ony nám v láskyplném bratrství umožnily, abychom se stali sami sebou; nyní záleží jen na nás, zda jim to svým přístupem a jednáním dokážeme splatit.

Pavel Štífter, biolog a komunální politik

Ve vesnici Košátky, kde trávíme s rodinou léta a sem tam nějaký víkend, stojí vedle kapličky u silnice veliká lípa. Soused ji chtěl asi před deseti lety pokácet. Rozmluvil jsem mu to. Nechal ji tam tedy přesto, že mu stíní a brání ve výhledu na vesnici a vzdálené lesy.

Vzrostlý strom byl zachráněn, ale ne nadlouho. Za několik let si silničáři udělali u lípy zásobu slaného písku na zimní posyp silnice a tato sůl poničila lípu tak, že dodnes žaluje na necitlivost nás lidí polovinou koruny.

Tento příběh uvádím jako začátek svého zamyšlení nad otázkou, kdo ze stvoření je naším partnerem. Samozřejmě má smysl chránit jedince rostlin, živočichů. Má smysl chránit stromy, keře ve volné krajině. Má smysl chránit vstavače na vlhké louce a přenášet žáby přes silnici. Má smysl neničit živé tvory. Ale jako biolog musím zdůraznit, že je důležité – a snad i důležitější – chránit širší okolí, životní prostředí, ekosystém. Ekosystémový přístup je velmi důležitý. Jedince, populaci musíme vnímat a chránit v celé síti vzájemných a složitých vztahů mezi organizmy, půdou, vodou, vzduchem. K tomuto pohledu je třeba vychovávat sebe i druhé. Jedině tento pohled a přístup má cenu a naději. Partnerem ve smyslu této

úvahy je nejenom jedinec, nejenom populace, ale celé ekosystémy. Jsou partnery, které bychom měli znát a poznávat, ke kterým bychom měli mít úctu – a dovolím si říci i lásku.

Vyprávění o potopě nám říká něco inspirujícího o našem vztahu ke stvoření. Noe nezachránil jen svou rodinu, ale na pokyn Boží stavěl daleko větší loď pro své zvířecí partnery. Stavba velké lodi mu dala daleko více práce, potřeboval více dřeva, energie. Ano, záchrana čehokoli stojí mnoho úsilí, energie, peněz, vědomostí.

Naším partnerem tedy není jen jedinec nápadný svým květem, svým vzrůstem nebo svou hbitostí. Naším partnerem je celý ekosystém, ve kterém jedinec či populace žije. A když pokračujeme v těchto úvahách dále a důsledněji, poznáme, že naším partnerem jsou i lidé kolem, je jím opravdu celý svět a dokonce celý kosmos. To je třeba si uvědomit a uvědomovat. Jsme ale voláni, abychom sestoupili s hory a výšin našich úvah a začali konkrétně pracovat na své úrovni, ve svém okolí, ve svém ekosystému. Známe možná už i trochu zprofanované heslo „Mysli globálně, jednej lokálně“. Stále platí a je pro nás výzvou a nasměrováním.

Matuš Kocian, katolický kněz

Být někomu partnerem znamená vztah. A člověk je schopen vztahovat se ke všemu: k lidem, Bohu, ostatním živým tvorům, dokonce i k věcem. Jen si vzpomeňme, jak někdy máme osobní vztah k nějakému předmětu, který nám připomíná něco pěkného, co jsme kdysi dávno prožili, a jak se takového předmětu neradi zřikáme. Skutečný, plný, opravdový a dokonalá vztah však předpokládá dvě strany, rovnocennost, vzájemnost. A tady se okruh našich eventuálních partnerů dramaticky zužuje. Skutečným partnerem musí být někdo, kdo je schopen opětovat mou lásku, můj cit, je schopen se mnou komunikovat. Je toho v tvorstvu schopen ještě někdo jiný, kromě člověka? V plné míře asi těžko.

Ale zkusme se na to podívat jinak. Být partnerem znamená také navzájem se potřebovat, záviset na sobě. A zde by odpověď mohla být úplně jiná. Náhle se nám může stát partnerem celý vesmír, všechno tvorstvo na Zemi, protože jsme na jedné lodi, jsme na fungování všech závislí. Ostatní tvorové nám tak mohou na náš vztah k nim odpovídat tím, že zkrátka jsou, že existují, žijí, plní svou funkci v přírodě. Odpovídat nevědomky, ale odpovídat. A to už něco znamená.

Jelikož jsme lidé, budou pro nás plnohodnotnými partnery pro dialog určitě zase jen lidé. Avšak nespěchejme hned všechno ostatní, co není člověk, hodit do jednoho pytle. Už Aristoteles si všiml, že v přírodě lze vysledovat hierarchii, a na vrchol této pyramidy neváhal umístit člověka. To také potvrzují přírodní vědy – je zde skutečně škála organizmů od jednodušších a primitivnějších k složitějším a evolučně vyspělejší. Člověk zde nesporně zaujímá jedinečné místo, i když patří mezi primáty. Umí abstraktně myslet, je schopen sebereflexe, má umění, morálku, duchovnost, víru v Boha. To vše jej odděluje od ostatních tvorů, ale zas ne tolik, jak si lidé po celé věky mysleli. Přes všechny lidské přednosti zůstává člověk zakořeněn v přírodě, zůstává tělem, které funguje stejně jako ostatní těla, a potřebuje k životu ty samé věci jako ostatní tvorové jemu nejbližší.

V oné škále živých tvorů tedy existují bytosti člověku nejbližší, a to jsou bezesporu zvířata. Zoologicky mezi ně patříme: lidské tělo je ze stejného materiálu, stejné genetické informace, má stejnou fyziologii jako tělo zvířat. A nejen to, mnohá zvířata mají v různé míře náznaky toho, co dělá člověka člověkem: paměť, vůli, reflexi. Zvířatům se zdají sny, pociťují bolest i rozkoš, mají strach ze smrti, radují se nebo jsou smutná. Každý, kdo měl např. psa a měl ho rád, ten asi dosvědčí, že je to tak a že se psem je možno do určité míry komunikovat.

Diskutovat o naší lásce ke zvířatům je bezesporu zajímavé. Většinou však zůstane pouze u diskuzí, romantických či akademických, ovšem když přijde na skutečný vztah k nim, nutně sklouzáváme k tvrdé realitě. Většina z nás má boty z kůže a skoro každý den na talíři flák masa. A už ani nepřemýšlíme o tom, odkud se vzal. Je to zkrátka anonymní kus masa, kus materiálu, určený ke spotřebě. Co je všechno za tím, to nás už nezajímá, a koneckonců, jsme většinou přesvědčeni o tom, že je všechno v pořádku, že zvířata jsou zkrátka stvořena k tomu, abychom je snědli, a žádné rozpaky, jemnocit či lítost tady nejsou na místě.

Jenže my jsme křesťané a křesťan věří v Boha, hledá Boha, hledá Boha dokonale dobrého a spravedlivého, původce všeho dobra a života, věří v Krista Spasitele, který přišel do tohoto světa vnést zárodek budoucího eschatologického míru všeho stvoření. Jakýsi stesk po tomto univerzálním míru lze vytušit už v knize Geneze či v Izajášovi 11. V Genezi je vyjádřen právě onen vztah člověka ke všemu: k Bohu, člověku, zvířatům, všemu stvoření, a také to, jak je zlem narušen a znetvořen. Tento vztah má být nenásilný, to je přece ten ideál. Vždyť v každém násilí tkví něco zlého, i když je to násilí opodstatněné těmi nejlepšími důvody či považované za přirozenost. Když vidíte, jak lev trhá zebra, považujete to za zcela

normální, nutné a přirozené. Přece však i v tom můžete pocítit jakýsi stín toho, čemu klasičtá teologie říká prvotní hřích a čemu bychom my evolucionisté v duchu Teilharda de Chardin řekli spíše nehotovost, nedokončenost stvoření, či nutné průvodní negativní jevy této nedokončenosti.

Lze skutečně věřit v dokonale dobrého a spravedlivého Boha, a přitom být smířen s utrpením tvorů? U člověka jsme to vyřešili snadno: má přece nesmrtelnou duši, a tak i když tady na zemi si moc radosti neužije, bude přece bohatě odměněn na věčnosti. Na tom byla postavena pořádná porce křesťanské spirituality. Často to vedlo k tomu, že bylo znehodnoceno a pohrdáno vše, co je tělesné, sexuální, pozemské, časné, a vyzvednuto, co je duchovní, nebeské, věčné. Ano, i lidským tělem a jeho projevy bylo pohrdáno, to byl nezbytný předpoklad duchovního života. Natož pak těly jinými. Dnes vidíme důsledky: nedocení hodnoty stvořeného světa, včetně nedomyšleného postoje ke všemu živému, včetně zvířat.

Descartes a s ním valná část moderní filozofie deklasovala zvířata na pouhé stroje, v nejlepším případě na tvory zcela podřízené a dané na milost a nemilost člověku. Veškerá morální povinnost vůči zvířeti je vztažena na člověka: zvířata se nemají týrat, protože je to člověka nedůstojné, anebo, jak říká Tomáš Akvinský, mohlo by to vyvolat agresí i proti člověku; tedy nikoli proto, že mají svou vlastní hodnotu, že jsou to tvorové, nositelé nároku na úctu a soucit. Díky moderní vědě však víme, že zvířata dokážou i trpět, pociťovat bolest a strádání. Je toto utrpení ničím, je zcela bezvýznamné? A. Schweitzer mluvil o úctě k životu, a ačkoli to nijak zvlášť filozoficky nerozvedl, tušil tam někde řešení: každý život je posvátný, každý život zasluhuje respekt a úctu, už jen proto, že je to život, tedy něco pocházejícího od zdroje života, od Boha. Něco, co jsme my sami nevymysleli a čeho jsme my sami součástí. Morálka, tedy konání dobra, musí úzce souviset s životem a láskou k němu na všech úrovních.

Podle převažujícího proudu křesťanské teologie převládly interpretace duše téměř výlučně v souvislosti s člověkem, protože představa o duši byla neodlučně napojena na rozum a svobodnou vůli. S tím pak těsně souvisí i představa o nesmrtelnosti. Jelikož zvířata nebyla považována za rozumná a svobodná, byla jim automaticky upřena i nesmrtelnost. Pouze člověk má nesmrtelnou duši, a tak je od všeho zřetelně oddělen. Vše ostatní žádný jiný nejhlubší cíl nemá, je pouze pozadím pro člověka, vytváří mu prostor a podmínky k životu a k tomu, aby dosáhl svého cíle, tedy života věčného. Ač se to nezdá, právě v této nauce tkví radikální neschopnost křesťanství přispět k řešení ekologických problémů. Jestliže je

všechno pro člověka a nemá to svou vlastní, nezávislou hodnotu a svou vlastní účast na spáse, pak snadno a vždycky nakonec sklouzneme k utilitarizmu a necitu, k odsouvání toho ostatního někam mimo morální oblast.

Je však nutno zdůraznit, že nechci nijak nivelizovat, znehodnotit člověka, nechci říci, že je všechno jedno. Na druhé straně však chci upozornit na časté nepochopení: uznání důstojnosti a hodnoty ostatních tvorů přece neznamená zároveň popření či umenšení důstojnosti člověka. Naopak: hodnota člověka spočívá mimo jiné ve schopnosti všepřesahné lásky, nesobecké, altruistické. Mohu milovat, i když za to nemám odpovídající odměnu. Jak říká Ježíš: „Máte větší cenu než všichni vrabci.“ Právě proto, že i ty vrabce můžeme milovat, zahrnout do svého srdce. Pokud zde mluvím o zvířatech, mám na mysli ta nejvyspělejší a nám nejpříbuznější, tedy zejména savce, ovšem nechtěl bych předem vyloučit žádného živého tvora. Proč by každá bytost nemohla mít svůj vlastní, nám nepřístupný vztah ke Stvořiteli, svou vlastní cestu spásy skrze Krista?

Nesmrtelnost všeho by přece měla být dobrá zpráva, ne? Aspoň já to tak chápu, i když mnozí lidé řeknou: „A to tam jako budu i s komáry a vši tou havětí?...“ Samozřejmě součástí křesťanské naděje by se mělo stát i očekávání spásy celého vesmíru, každého tvora na jeho vlastní úrovni a jemu vlastním způsobem (srov. Řím 8, 18-22). Takováto naděje zcela odpovídá křesťanské víře v Boha dokonale dobrého a spravedlivého. Tvor, který dokáže bez vlastního zavinění trpět, musí za utrpení dostat od svého Stvořitele náhradu. Zde ještě musíme stále objevovat nesmírný dosah slov listu Kolosanům 1,20: „Skrze něho a v něm bude smířeno všechno na zemi i na nebi“; a Efezanům 1,10: „Až se naplní čas pro dílo spásy, přivede všechno na nebi i na zemi k jednotě v Kristu.“ Co jiného tato slova znamenají, než eschatologickou proměnu, plnost, tedy nesmrtelnost všeho (samozřejmě všeho na své úrovni), v Kristu? A ve stejném smyslu se přece my katolíci modlíme i v závěru 4. eucharistické modlitby: „Ve tvém království a s celým vesmírem, vysvobozeným z hříchu a smrti, ať tě oslavujeme skrze našeho Pána, Ježíše Krista.“ A právě v této perspektivě se nám každý tvor může stát nejen partnerem, ale i bližním.

Jiří Nečas, ředitel Ekologické sekce ČKA

Asi leckdo se už setkal s myšlenkovým experimentem, jak by vypadal vesmír, kdyby v něm byla jen jedna částice, třeba atom či elektron. Nebylo by žádné silové působení mezi

částicemi, částice by neměla možnost své bytí nijak projevit. Bez dalších částic by vlastně nebylo možno mluvit o její existenci.

V učebnicích mechaniky se podrobně probírává Keplerův problém, ve zjednodušené formě pohyb hmotného bodu v poli centrální síly – může jít o elektron v elektrostatickém poli protonu či třeba o planetu Jupiter v gravitačním poli Slunce; obecněji pak o problém dvou těles, jehož klasickým příkladem je vzájemný pohyb dvojhvězd. Problém více než dvou těles, mezi nimiž působí centrální (např. gravitační) síla, analyticky řešit nelze – jde již o kvalitativně jinou skutečnost.

Tyto jednoduché fyzikální příklady ukazují, že už sama kvalita existence dokonce neživé entity je závislá na entitách dalších, s nimiž je v interakci.

Když teď od objektů zkoumaných v mechanice přeskočíme na druhý konec spektra stvoření, k živým bytostem, speciálně k člověku, pak skutečnost toho, že to, jakým kdokoli je, velice závisí na okolí, na všem, s kým a čím nějak interaguje, je přirozená a samozřejmá. Mé „já“ závisí na druhých lidech i dalších bytostech, závisí na prožitcích přírody a krajiny; právě ve vztahu k druhým lidem, ke zvířatům, k rostlinám, k celému světu, se toto mé „já“ uskutečňuje. Život, který by v prostředí spatřoval jen předmětné „ono“, by byl prázdný. Plné lidství přijímá druhé lidi, zvířata, stromy, lesy, hory, řeky, jezera atd. jako ono buberovské „ty“, a za tím vším vnímá ono „Ty“, vztahující se ke Stvořiteli, našemu nebeskému Otci, který v Kristu sestupuje do tohoto světa, k nám lidem (avšak nejen k nám – On skrze Krista obnovuje celé stvoření). Jeho láska vede k vděčnosti za druhé lidi, za živou i neživou přírodu – za celý vesmír, za vše, co existuje, se všemi vztahy a vazbami (i za toho protivného štípajícího komára, který nás učí být trpělivým a nepřijímat dobrou pohodu jako samozřejmost – i ta je darem).

A tak na otázku „kdo ze stvoření je naším partnerem?“ nám zřetelně a působivě odpovídá Svatý František ve své Sluneční písni, kterou si dovolím svou úvahu uzavřít:

„Ať tě chválí, můj Pane, všechno, co jsi stvořil,
zvláště pak bratr slunce,
neboť on je den a dává nám světlo,
je krásný a září velikým leskem,
vždyť je, Nejvyšší, tvým obrazem.

*Ať tě chválí, můj Pane, sestra voda,
která je velmi užitečná, pokorná, vzácná a čistá.*

*Ať tě chválí, můj Pane, naše sestra, matka země,
která nás živí a slouží nám
a rodí rozličné plody s pestrými květy a trávu.
Chvalte mého Pána, dobrořečte a děkujte mu
a služte mu s velikou pokorou.“**

(UNIVERSUM – Revue České Křesťanské Akademie, 2/2007)

*Pozn.: Píseň bratra slunce ve zkrácené verzi z Katechismu katolické církve.

Despotický přístup člověka k přírodě může být zdánlivě ospravedlněn biblickou zprávou o stvoření: *Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil. A Bůh jim požehnal a řekl jim: „Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.“* (Gn 1,27-28).

Podívejme se, jak tuto pasáž vysvětluje církev: *Muž a žena jsou v Božím plánu povoláni, aby si jako Boží „správcové podmanili“ zemi. Tato svrchovanost nesmí být svévolná a destruktivně panovačná. Muž a žena jsou povoláni k tomu, aby měli účast na Boží prozřetelnosti vůči ostatním tvorům podle příkladu Stvořitele, který „miluje všechno, co je“* (Mdr 11,24). *Z toho vyplývá jejich odpovědnost za svět, který jim Bůh svěřil* (Katechismus katolické církve).

V katechismu jsem našel i tuto stať, která dává jasné odpovědi na otázky, jak má člověk přistupovat k přírodě a zda je oprávněný „ekonomický rozvoj“ civilizace na úkor přírody i našich potomků: *Každý tvor je svým vlastním způsobem dobrý a dokonalý. O každém díle „šesti dnů“ je řečeno: „A viděl Bůh, že je to dobré.“ Patří k samému pojmu stvoření, že „všechny věci mají trvalost, pravdivost, hodnotu, vlastní zákony i uspořádání.“ Různí tvorové, které Bůh chtěl v jejich vlastním bytí, jsou každý svým způsobem odleskem*

nekonečné Boží moudrosti a dobroty. Proto každý člověk, aby se vyhnul nezřízenému užívání věcí, které pohrdá Stvořitelem a přináší zhoubné následky lidem i jejich prostředí, má respektovat dobrotu, jež je každému stvoření vlastní (Katechismus katolické církve).

Pýcha či samozvaná všemohoucnost člověka vůči ostatnímu stvoření je naprosto bezprávná. V Genezi je psáno u každého jednotlivého stvoření: *Bůh viděl, že to je dobré* (Gn 1). Ale až poté, co bylo vše (včetně člověka) stvořeno, a až poté, co Bůh dal svému stvoření řád, je psáno: *Bůh viděl, že všechno, co učinil, je velmi dobré* (Gn 1,31). Z toho poznáváme, že dílčí dokonalost každého stvoření (atomu, kamene, rostliny, zvířete, člověka...) se stává „lepší“ dokonalostí ve společenství – v úhrnu celého stvoření. Věda nám pomáhá rozumově nahlédnout tento stav v poznacích o ekosystému, o působení synergie, apod. Člověk však jedná tak, jakoby každá jednotlivost byla stvořena jako dobrá a jedině člověk jako velmi dobrý. Nepovažujeme se za součást ekosystému, ale za jeho uživatele, který k ekosystému přistupuje z vnějšku.

Ke všemu ostatně (i sami k sobě) přistupujeme z vnějšku, a nikoli zevnitř – z nitra. Jsme čím dál více roboti, kteří mechanicky jednájí podle svých materiálních schopností, a čím dál méně jsme bytosti schopné sebereflexe, které jednájí podle svého svědomí.

Jakékoli počínání člověka, které vede k poškozování přírody a je opodstatněné pouze naší chamtivostí, je nepřijatelné. Mám na mysli samoučelné zvyšování automobilizmu, zhušťování sítí silnic a dálnic, týrání zvířat v „továrnách na maso“, likvidaci přirozených ekosystémů (zvláště lesních), živelnou zástavbu půdy, ekonomicky motivovanou bagatelizaci globálních hrozeb (oteplování planety), zbrojení, degradaci „obyčejných lidí“ a přírody na lidské a přírodní zdroje (kapitál), bohatě financované rozvíjení techniky (dobývání vesmíru apod.), zatímco velká část lidské populace trpí hladem, atd., atd.

Jiří Nečas se ve svém článku „Životní prostředí – dar a závazek (Co říká Bible k životnímu prostředí)“ věnuje v jedné zajímavé pasáži Desateru:

Člověkem způsobené škody na životním prostředí mají kořen v neposlušnosti Božímu zákonu. Známé Desatero zakazuje kult „jiných“ (cizích) bohů. V naší civilizaci se stalo běžným uctívat hrubý domácí produkt s jeho růstem (jehož věčnost novodobí „kněží“ –

často nazývaní ekonomy či analytici – navzdory přírodním zákonům nekompromisně postulují) a podobné „modly“. S těmito kultovními předměty zpravidla souvisí bezohledný kořistnický přístup k přírodě. Silná materiální orientace se promítá i do materiálních nároků v době „aktivního odpočinku“ – nákladné cesty, náročné sportovní vybavení (včetně prostoru k provozování sportu – mnohá hřiště mají více méně charakter pouště), složitá audiovizuální technika. V této situaci se ztrácí pravý smysl sedmého dne, tedy dne, kdy je člověk směřován k odpočínutí od všední práce, k plnému prožívání lidství – ve společenství s Bohem a s druhými lidmi. Desaterem požadované svěcení dne Hospodinova odpočínutí (Ex.20:8-10) se ztrácí a s ním i prožívání celistvosti stvoření a naší přináležitosti k němu.

Člověk naší civilizace si bere z bohatství země více, než kolik mu právem náleží a kolik odpovídá jeho skutečným potřebám. Dělá to jak na úkor lidí z jiných kultur, tak i na úkor příštích generací. Překračuje při tom známé přikázání „Nepokradeš“ (Ex.20:15), a tím, že ničí samy podmínky života, dostává se do rozporu i s přikázáním „Nezabiješ“ (Ex.20:13).

Je nutné, aby si každý člověk uvědomil svou odpovědnost za ostatní lidi i za veškeré stvoření. Je nutné, aby člověk – kapitán lodi – opustil svou kajutu, v níž se cítí silný, nedotknutelný a oddělený od zbytku lodi, který považuje za méněcenný. Kapitán si musí uvědomit, že kuchař (představme si pod kuchařem např. les) zde není jen proto, aby vařil kapitánovi a nosil mu až do kajuty vybraná jídla. Kuchař musí také navařit pro zbytek posádky (zvířata, půda, ovzduší...), aby posádka byla schopna plnit na lodi své nezastupitelné úlohy.

Když kapitán opustí svou kajutu (své sobectví, antropocentrismus, materialistický pseudosvět...), sezná, že na lodi není nic zbytečné a všechno má svou nenahraditelnou důležitost, dobrotu a pravdivost. Sezná, jak byl pošetilý, když nechal posádku hladovět, protože sám měl chuť, a své případné uskromnění považoval za neospravedlnitelné, neboť jeho zájem je přeci důležitější a svatější než zájem kohokoli jiného na lodi! Sezná, jak se mýlil; vždyť onen střet zájmů žádným střetem nebyl – byl pouze jeho vzpourou proti Tomu, v kterého přestal věřit. Vždyť jediným zájmem celé lodi je Život. Avšak on, kapitán, přestal věřit v Život, protože byl pyšný a nechtěl, aby byl někdo nad ním. A tak se uzamkl do své kajuty – uzamkl se do toho, co si sám mohl „urvat a užít“, a protože život si dát nedokázal, přestal v něj věřit a mít v něm smysl. Pozbyl svého zájmu o život, pozbyl

zájmu, jenž je celé lodi společný, a byl to tedy on, kdo šel proti všem, a ne naopak. Zájem lodi přestal být jeho zájmem, a ve své kajutě se přestal starat o to, zda loď udržuje kurz Života, protože ztratil víru v Život. A s vírou ztratil hlad, a zbyla mu jen chuť. Ačkoli je kapitán, vybral si svobodně cíl odlišný od cíle lodi; kapitán si zvolil cíl nicotný a beznadějný, cíl nižší než je přirozený cíl té nejnepatrnější lodní součástky.

A přitom má Život tak blízko - přímo ve svém srdci. A Život jej neustále volá ke kormidlu, čeká, až opustí „bohatství“ své kajuty, a loď Stvoření bude mít opět svého kapitána, jediný radiolokátor schopný čistě naladit a reprodukovat frekvenci Lásky, jehož cíl bude s cílem lodi identický, a tím cílem bude právě Život.

1.3 ÚVAHY O LESNICTVÍ

Jsem přesvědčen, že veškeré problémy, které vznikají působením člověka v světovém ekosystému (znečišťování přírody, exploatace přírodního bohatství, úbytek pitné vody, globální oteplování, hazardní manipulace s genetikou nejrůznějších životních forem, vymírání živočišných a rostlinných druhů, týrání zvířat atd., atd.), jsou zapříčiněny především zvrácenou životní filozofií lidstva. Lidstvo se rozvíjí vědecky, technicky, rozumově, ale chřadne duchovně a morálně.

My, lidé, si lživě namlouváme, že žijeme ne v přírodě, ale vedle přírody. Náš filozofický přístup k celému stvoření vychází z neschopnosti nahlédnout celou přírodu zevnitř – z pozice součásti přírody. Pozorujeme přírodu z hradeb naší civilizace. Cítíme se být součástí lidstva, nikoliv přírody. Proto i morálku, svědomí a zodpovědnost uplatňujeme pouze vůči lidem a vůči přírodě toho již nejsme schopni.

Většina lidí sice na otázku, zda mají rádi přírodu, odpoví kladně, avšak mít rád přírodu je něco naprosto jiného než přijmutí vlastní příslušnosti k přírodě. Přírodu máme rádi proto, že nám přináší potěšení a rekreaci, podobně jako máme rádi divadlo nebo tělocvičnu. Dojde-li však někde ke konfliktu mezi civilizací a přírodou, vytváříme si úsudek ryze pragmaticky, poněvadž jakkoli je příroda roztomilá, nemůžeme ji přeci upřednostňovat před zájmy člověka. Považujeme přírodu za cosi, co existuje mimo nás a vedle nás, nikoli za celek, jehož neoddelitelnou součástí jsme. Hovoříme o chození do přírody, o ochraně přírody, o poškozování přírody. Ve skutečnosti ale přece nemůžeme navštěvovat něco, čeho jsme dílem. Neuvědomujeme si, že chráníme či poškozujeme-li přírodu, chráníme a poškozujeme i sami sebe; mezi námi a přírodou nepanuje vztah dvou oddělených subjektů (jak mylně vnímáme), ale vztah výjimečné součásti (lidstva) k celku (přírodě). Naše filozofická izolovanost od přírody se markantně projevuje, musíme-li zaujmout stanovisko ne k „oné vnější“ přírodě, ale k přírodě v našem umělém mikrosvětě. Kupříkladu chceme-li postavit garáž tam, kde roste strom, nebo vyskytuje-li se trdlišťe žab na stavební parcele. Přístup lidí k přírodě by mohl být nazván filozofií nadřazené odloučenosti.

Fyzicky však zůstáváme součástí celého stvoření, ať se nám to líbí nebo ne. Tato schizofrenní situace, kdy se považujeme za něco jiného, než čím skutečně jsme, a podle toho také jednáme, zapříčiňuje výše zmíněné globální problémy a katastrofy, které mnohdy ohrožují i zdraví a životy lidí (hladomory, žízeň, nemoci...).

Je pravda, že patrně každý rozumný člověk by po krátkém zamyšlení dospěl k závěru, že lidé jsou skutečně součástí přírody. Avšak toto poznání, o němž se učí již na základní škole, málokdy ve výsledku koresponduje s lidskou filozofií a jednáním.

Čím více se přírodě odcizujeme svou technikou a vymoženostmi, tím více se od ní odcizujeme i filozoficky, poněvadž jsme otroky svých materialistických model, které nám umělým prostředím (luxusní domy, automobily, virtuální svět internetu...) zdánlivě plně nahrazují prostředí přírodní. A přitom se právě proto, že se naše produkty a činnosti víc a víc vymykají přírodním zákonům a přirozenosti (umělé hmoty, štěpení atomového jádra, doprava...), musíme snažit splynout filozoficky opět s přírodou, nechceme-li se stát naprostými kazisvěty, vrahy a sebevrahy.

Materiální a filozofická odloučenost lidí od přírody jsou naneštěstí spjité nádoby. Hrozí nám, a dokonce nás již ovlivňuje nepředstavitelně nebezpečný klam, neboť jsme skutečně do značné míry od přírody odloučení, ale jsme na ní stále plně závislí. Filozofie nadřazené odloučenosti se kvůli závratnému pokroku vědy a techniky vyvíjí až ve filozofii nadřazené nezávislosti. A ta je pro lidstvo mnohem, mnohem nebezpečnější. V bludu, že nejsme součástí přírody, můžeme žít, ale v bludu, že jsme na přírodě nezávislí, bychom na této planetě brzy vůbec nemohli existovat.

Les je pro život na Zemi jedním z nejdůležitějších ekosystémů. Pokud by byla zeměkoule zcela odlesněna, vymřelo by nesmírné množství životních forem, patrně i člověk.

I ve vztahu k lesu je však lidský filozofický přístup takový, jak bylo výše nastíněno. Ačkoli lesu přiznáváme důležitost, složitost a nenahraditelnost pro celou přírodu, tedy i pro nás, necháváme tento náhled na les odložený v teoretických pramenech vědeckých knihoven nebo takto les pouze „pochválíme“ v rámci vágních hesel a frází. Ve výsledku shlížíme i na les ze své „babylonské věže“ jako na přírodní objekt, který je pro nás zajímavý svými produkty, potažmo zajímavý ekonomicky.

Shledávám, že na všechny součásti přírody hledíme podobným způsobem. Nerespektujeme jejich vlastní identitu, nevnímáme jejich komplexnost, přehlízíme propojenost všech přírodních dílů. Potlačujeme uvědomování si vzájemnosti celé přírody (včetně nás). Nejprve jsme filozoficky oddělili od přírody sami sebe (technickým pokrokem toto oddělení a odcizení prohlubujeme), a navíc si z přírody vybíráme jednotlivosti, které se snažíme izolovat a oddělit od přírody stejně, jako jsme to učinili sami se sebou. Vyrvali jsme přírodě

lesy a zřídili z nich výrobní dřeva. Narovnali jsme vodní toky a zřídili z nich kanály. Oholili jsme hory a na jejich tvářích vytetovali sjezdovky. Vypalujeme deštné pralesy a měníme je na několikaměsíční pole a následnou poušť. Ze stád a hejn divokých i domestikovaných zvířat jsme učinili kruté „továrny na maso“. Původně pole a ještě původněji lesy měníme na stavební parcely či silnice. Atd., atd.

Snažíme se ve své pýše „stvořit“ svět jinak. „Náš nový“ svět je materialistický a bezduchý a my jsme bozi tohoto paskvilu, jehož budování nazýváme trvale udržitelným rozvojem.

A co se stane ve chvíli, kdy se lidmi porušený ekosystém světa pokouší vzít si své ukradené části zpět, protože je potřebuje a ony potřebují jeho? Stane se to, co my ve své krátkozrakosti označujeme za špatné či dokonce katastrofální děje, jejichž příčina nám bývá mnohdy záhadou. „Hospodářské“ lesy chřadnou, pole i lesy jsou „zaplevelovány“, množí se „škůdci“, přicházejí povodně, požáry... Chce-li příroda získat zpět nás, lidi, z naší dobrovolné izolace, projevuje se to například tak, že upadáme do depresí, musíme jezdit do hor, protože ve městech se dusíme, námi způsobené globální změny klimatu nás vychovávají přírodními katastrofami, apod.

Mnoho svých částí již bohužel příroda nemůže získat zpět, protože je člověk zlikvidoval. Jejich absence a zpřetrhané vazby jsou a budou stále patrné.

Jakým právem jsme z pozice součásti přírody označili některé jiné části přírody za kapitál a svůj majetek? Nikoli právem, ale pýchou a zvůlí!

Ovšem, člověk má právo využívat bohatství stvoření. Má právo zúrodnit půdu a sklízet plody země. Člověk má právo pokácet strom, a z jeho dřeva si postavit obydlí. Má právo zdomestikovat skot, pečovat o něj a pít jeho mléko. Ale nemá právo vidět v přírodní bohatství jen svůj majetek a směnitelný kapitál!

Takovým přístupem totiž porušujeme základní morální zákon, že naše svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhých. A nemám na mysli pouze svobodu druhých lidí. Například kráva či slepice nejsou ve své přirozenosti natolik svobodné, aby dle morálního (Božího) zákona neměly být člověkem domestikovány. Mají ale svobodu a právo na to, aby netrpěly a nebylo s nimi zacházeno jako s věcmi. Člověk pak má takovou svobodu vnímání a rozumu, aby byl schopen rozpoznat, kdy zvíře trpí.

Prohlásíme-li za kapitál a svůj majetek les, zasahujeme do svobody lesa a všech jeho součástí, protože mnoho jeho obyvatel potíráme, měníme charakter a způsob existence lesa, ohrožujeme mnohdy i právo jiných lidí na čistý vzduch a dostatek pitné vody.

Jsem stále více přesvědčen, že v lesnictví není nejdůležitější věda, ale filozofie. Veškeré ekologické problémy, které člověk na Zemi způsobuje, pramení právě z pokroucené životní filozofie lidstva. Potíže, které lidé řeší ve vztahu k lesu (chřadnutí lesů, kalamity, abnormální namnožení některých forem hmyzu, degradace půdy aj.) nevyřeší věda. Nezachrání nás supermoderní technologie, genové inženýrství a další vynálezy. Musí se změnit filozofie lidí, a to tím naléhavěji, čím více lidí na planetě je.

Věda je bez svědomí a pokory velmi nebezpečná. Tento všeobecný problém vyjádřil na konkrétním příkladě již Albert Einstein, jeden z největších vědců všech dob: *Uvolněná energie atomu změnila vše vyjma způsobu našeho myšlení. Blížíme se tudíž ke katastrofě, jaká nemá obdoby.* (Einstein in Maser).

Proč mohly indiánské kmeny fungovat v přírodě v naprosté harmonii? Dokázaly totiž skloubit vědomosti a zkušenosti s pokorou, skromností a s respektem k celému stvoření. A právě ona nehmotná, duchovní, filozofická část jejich přístupu k přírodě způsobovala zmíněnou harmonii. Již indiáni totiž měli rozum a prostředky k tomu, aby vyhubili bizony, zničili lesy a vše, co jim příroda poskytovala, směnili za peníze. Nechovali se však takto díky své filozofii.

Pokládám si otázku, zda jsme šťastnější než ti domorodí „primitivové“? Máme přeci tolik vymožeností, máme peníze, majetek; máme vyspělou ekonomiku, takže vše, co nás obklopuje umíme převést na kapitál... A oni neměli a nemají podle našich měřítek nic! Přesto nejsme šťastnější. Jsme totiž otroky mamonu. A otrok nemůže být šťastný. Zapomínáme při hmotném pokroku na pokoru a pěstujeme hmotný pokrok nikoli ruku v ruce s péčí o ducha, ale na úkor péče o ducha.

Scestný přístup lidí ke stvoření není jen záležitostí poslední doby. Již ve starověku zanikaly celé civilizace v důsledku podobné morální dekadence, jakou pozorujeme v současné „západní“ kultuře.

Známe například i případy, kdy zanikly celé kultury převážně v důsledku likvidace lesů (kultura Anasazi v kaňonu Chaco v Arizoně, kultura Polynésanů na Velikonočním ostrově, kultura Mayů v oblasti Petén).

* * *

Podívejme se v krátkosti na vývoj středoevropského lesnictví:

Po osídlení střední Evropy byly změny v lesních ekosystémech zprvu kvantitativní (těžba dřeva a odlesňování pro zemědělské účely), a teprve později kvalitativní (změny v druhové skladbě dřevin a nahrazování listnáčů jehličnany). To vedlo k tomu, že lepší půdy byly využívány zemědělsky a chudší půdy byly ponechávány lesům. Kupříkladu pro zemědělské a sídlištní účely byla do konce římské doby odlesněna asi čtvrtina území dnešního západního Německa.

Odlesňování ve spojitosti s budováním městských a klášterních sídel započalo v raném středověku a značně vzrostlo v 11. a 12. století. Vedlo k nynějšímu rozčlenění krajiny na pole a lesy. Lesy představovaly pro rozvíjející se společnost, v níž docházelo ke stále účinnější dělbě práce, nejdůležitější zdroj energie a surovin. V důsledku toho byly lesy zredukovány přibližně na jednu třetinu svého původního rozsahu. Specializované využívání stromů začalo měnit druhovou skladbu lesů. Koncem 15. století byly lesní přírodní zdroje vyčerpány až k samé hranici hospodářského zhroucení. Výroba železa tudíž musela v 16. století pro nedostatek dříví poklesnout. „Velká dřevařská krize“ se stala omezujícím činitelem při vzniku manufaktur v 18. století.

Kritický nedostatek dříví koncem 18. století si nakonec vynutil přechod k plánovanému lesnímu hospodaření. Snaha o co nejrychlejší a finančně bezpečné zalesnění zpustošených území produkčními dřevinami vedla k nahrazování listnáčů jehličnany, zejména smrkem ztepilým a borovicí lesní.

Snižování finančních rizik na minimum je založeno na teorii půdní renty. Teorie půdní renty vypočítává, které druhy stromů přinesou nejvyšší peněžní zisky a jaká délka obmýtí bude na daném stanovišti finančně nejvýhodnější. Kromě délky obmýtí je vše ostatní považováno za konstantní. Teorie půdní renty, říká Plochmann (1989), je klasická liberální ekonomická teorie, vytvořená na počátku 19. století Johanem Christianem Hundeshagenem za účelem maximalizace zisků jakožto všeobecného cíle hospodářské činnosti.

Kritéria, jež vedla k rozhodnutí nahrazovat listnáče jehličnany a jež vycházejí z teorie půdní renty, jsou tato: (1) snadné zakládání porostů, (2) kratší obmýtní doby, (3) rychlejší růst dřevin, zejména smrku ztepilého, (4) snadnější zpracování dřevní hmoty. Výhody plynoucí z pěstování a využívání jehličnatých porostů vyvolaly doslova zrcadlový obrat v relativním zastoupení dřevin... (Cramer in Maser).

Historie nás informuje o faktu, že materiální a technický rozvoj lidské civilizace s sebou vždy přinášel větší či menší formy exploatace, devastace a nejrůznějších negativních vlivů na přírodu. Současnost nás informuje o tom, jak málo jsme se poučili z minulosti. Na mnoha místech světa i dnes probíhá ničivé odlesňování, a to jak v zemích nejchudších, tak i nejbohatších. V lesnický vyspělých zemích (např. u nás) sice lesy nedrancujeme, ale jejich využívání má ryze ekonomický charakter a podobá se průmyslu či zemědělství.

Nevšední knihou o lesnictví, která nabízí mnoho unikátních vědeckých a hlavně filozofických postřehů, je *Přeměněný les* od autora Chrise Masera. Již některé názvy kapitol této knihy jsou velmi výmluvné a nutí člověka k zamyšlení:

Příroda vytvořila les jako nepředvídatelný experiment

My se snažíme vymyslet řízený les

Příroda vytvořila les dlouhodobých trendů

My se snažíme vyprojektovat les krátkodobých jistot

Příroda vytvořila les vyznačující se rozmanitostí

My projektujeme les uniformně zjednodušený

Příroda vytvořila les s ději vzájemně závislými

My se pokoušíme vytvořit les založený na izolovaných produktech

Příroda vytvořila les, v němž jsou všechny části neutrální

My vytváříme les, v němž některé části považujeme za dobré a jiné za špatné

Příroda vytvořila les jako proměnlivé, bezčasé kontinuum druhů

My vytváříme les jako strnulou, časově omezenou monokulturu

Příroda vytvořila les v krajině

My se snažíme vytvořit les na hektarech půdy

Příroda vytvořila soběstačný les, který dokáže sám sebe uzdravovat

My vytváříme les, jenž vyžaduje stále větší vstupy zvnějšku – průmyslová hnojiva a pesticidy

Nahlížím tyto názory jako pravdivé a domnívám se, že vystihují zásadní problémy lesnictví. Jsem přesvědčen, že naše vnímání lesa i nakládání s lesem musí projít změnami.

Jak však hovořit o problémech a o změnách, aniž by tím byl vyvolán kontraproduktivní názorový střet? Znovu chci zdůraznit, že nehodlám kohokoli posuzovat či snad dokonce odsuzovat, neboť na to nemá žádný člověk právo. Chci pouze předložit svůj náhled pravdy, svou „fasetu složeného oka“.

Lesníci poslední dobou čelí poměrně silné kritice. Jakkoli tato kritika může být často pravdivá – sám s ní mnohdy souhlasím – myslím, že není tou pravou cestou k společnému poznání pravdy. Ve výsledku je ohrožena lidská důstojnost, jsou kopány zákopy a stavěny předsudky.

Na druhou stranu situace není jednoduchá, protože se nejedná pouze o lidský rod, ale o celé stvoření. A pokud hledáme pravdu, zatímco někomu jinému jde pouze o vlastní prospěch (většinou o peníze), je na místě i tvrdá kritika či aktivní čin, ohrožuje-li dotyčný přírodu – potažmo lidstvo, a to i lidstvo příštích generací. Shledávám například jako zcela oprávněné, pokud člen Greenpeace brání vlastním tělem tulení mládě, které chtějí lovci zabít pro jeho kožešinu. Stejně tak je třeba nekompromisně kritizovat likvidaci deštných pralesů a podnikat kroky k jejímu zastavení.

Ačkoli lesnictví středoevropského typu lze mnohé vytknout, nemůžeme je odsoudit jako výše zmíněné zločiny. Stejně totiž, jako mu lze mnohé vytknout, je třeba mu i za mnohé poděkovat.

Snažme se pochopit, jak současné lesnictví vzniklo – v jakém kontextu dějinných událostí, poměrů a filozofie společnosti...

Lesnictví bylo a je, stejně jako všechna odvětví lidské činnosti, formováno určitými paradigmaty.

Maser ve své knize říká: *Po dvaceti letech práce ve vědeckém výzkumu vím, že každé paradigma, které se stalo uspokojivým, se stalo také omezujícím. Nové údaje do starého paradigmatu přestávají zapadat, a ani zapadat nemohou, protože každé paradigma je pečlivě propracovanou, neprostupnou, tuhou membránou tradice, která časem ztverdne jako beton, a musí proto, podobně jako kutikula hmyzu, čas od času prasknout, má-li se vyvinout nový způsob myšlení a mají-li nové představy vést společnost kupředu. Přijmout nové paradigma je pro člověka, který se ztotožnil se starým paradigmatem, neobyčejně obtížné (Hopwood et al. 1988, Jablanczy 1988). A ti z nás, kdo se hlásí k novému paradigmatu (cokoliv to může být), musí pochopit a uznat, že nové paradigma se může rozvíjet jen proto, že spočívá na ramenou paradigmat předcházejících, z nichž všechna byla svého času nová, mladá, odvážná. Lpění na starém paradigmatu neznamena chybu či selhání, znamená jen opoždění za změnami (Hyatt et Gottlieb, 1987). A jestliže chceme nahradit staré paradigma novým, musíme být dostatečně obezřelí, abychom do nového paradigmatu pojali to, co bylo cenné ve starém. Přijde den, kdy naše „nové“ paradigma zastará a také bude muset zajít věkem. Mějme tedy úctu k těm, kteří vidí věci jinak, a pamatujme si, že ve své době měli pravdu a byli velmi progresivní.*

Ano, dnešní lesnická paradigmat hospodářské úpravy lesů, obmytí, ochrany výnosu, hospodářských schémat atd. byla svého času nová a dobrá. Lesníci se v našich podmínkách pomocí nich postarali o to, že dnes vůbec nějaké lesy máme. Ve své době to nebyl jednoduchý úkol, vrátit zdevastované krajině les. Tehdy bylo paradigma: **dříví je možno těžit jako železnou rudu nebo zlato neomezeně, dokud je les, pak se musí jít jinam** nahrazeno novým paradigmatem: **když les vytěžím, musím se postarat o jeho obnovení, musím vysázet les nový, aby bylo za dobu obmytí opět z čeho brát.**

Paradigma exploatace bylo nahrazeno paradigmatickým umělé obnovy lesa, paradigmatickým obmýtí a prostorového pořádku. Ti, kteří v rámci tehdy nového paradigmatu vypěstovali současné „hospodářské“ lesy, vykonali obrovský kus práce. Lesnictví vděčíme za to, že namísto lesů nemáme vřesoviště, krasy, pastviny a jiná bezlesí. Rychle rostoucí jehličnaté dřeviny svého času splnily svou úlohu v člověkem poškozené krajině. Na vydrancovaných holinách se solidně ujímaly, a v rámci tehdejších lidských vědomostí se jednalo o hodnotné náplasti na zranění přírody.

Princip trvalého hospodaření v našich lesích byl u nás zakotven již lesním říšským zákonem z roku 1852. Tento zákon byl na svou dobu velmi pokrokový a jeho zásady se dlouho uplatňovaly v dalších zákonných normách. Jeho vliv je patrný nejlépe v Beskydách, kde na české straně jsou souvislé lesy, zatímco na slovenské převládají rozptýlené lesiny. Tam totiž dlouho platily zákony uherské. Na podkladu říšského lesního zákona začalo v Čechách zalesňování zdevastovaných horských a podhorských pozemků (např. pastvou) a vzniklo také hrazení bystřin, jež bylo ustaveno jako veřejně prospěšná služba v roce 1884. Jak vypadala „bukolická“ česká krajina před lesotechnickými opatřeními této služby, je patrné z obrazů romantických malířů 19. století (Kosárek a jiní). Ukazují krajinu zdevastovanou pastvou koz s následnou erozí (Pruša 2001).

Ovšem je třeba si přiznat, že od dob počátků lesnictví se naše znalost přírody a lesních ekosystémů velmi prohloubila. Je sice stále jen kusá, ale mnoho principů, na nichž příroda vytváří své geobiocenózy, již bylo odhaleno, a jsme schopni les chápat daleko důkladněji než naši předchůdci. Proto se přetrvávající lesnická paradigmatata stávají v mnoha ohledech těsnými. Nadešel čas pro paradigmatata nová, která budou odpovídat našim vědomostem a jiným aspektům současnosti.

V čem je tedy problém? Proč se neprosadí nové lesnické směry? Víme přece, že pro přírodu i pro nás je lepší nechat přírodu pracovat místo nás. Víme, že strom vzrostlý přirozenou cestou je lepší než uměle zasazený. Známe dostatečně fylogenezi našich lesů. Známe podobu potenciálních přirozených lesních ekosystémů (lesní typy). Víme o ohrožení přírody, o globálních změnách klimatu. Vše logicky směřuje k lesnictví přírodě blízkému, což vlastně ani není nové paradigma, je to jen návrat k přirozenému systému, který je starý jako samotný život na Zemi. Proč tedy tolik dohadů a vášní? Proč tolik lpění na starých paradigmatatech, jejichž poslání již bylo splněno a nad jejichž někdejšími pozitivy očividně převládla jejich negativa?

Docházím k již zmíněnému závěru, že se jedná o problém filozofický. A nejde zde pouze o filozofii lesníků, nýbrž o filozofii celé společnosti.

Profesor Vyskot ve své práci „Kvantifikace a hodnocení funkcí lesů České republiky“ uvádí, že filozofie a koncepce objektivizace funkcí lesů primárně vychází ze dvou pojetí, které se principiálně liší posuzováním vztahu – člověk a les.

Pojetí utilitární – antropocentrické vychází z podstaty, že lesy jsou specifickým přírodním zdrojem, zcela ovládaným člověkem, sloužícím jeho potřebám, diferencovaně podle aktuální poptávky. **Funkce lesa jsou považovány za služby, které člověk požaduje a o jejichž účinnosti a tedy i hodnotě výhradně společensky rozhoduje.**

V tomto pojetí jsou lesy významově diferencovány formou aktuálních specifických systemizací a kategorizací v čase a prostoru. Člověk tak prioritizuje jednotlivé funkce lesů společenským výběrem. Neakceptuje poznání, že lesy jsou (i v literě zákona) ničím nezastupitelnou složkou životního prostředí bez limitů místa a času.

Pojetí existenční – ekosystémové vychází z podstaty, že lesy jsou v úrovni přírodních systémů, tedy i pro lidskou populaci záchovnými, životadárnými zdroji, řídicími se přírodními zákony a jistým omezeným způsobem ovlivňovanými a využívanými člověkem. **Funkce lesa jsou realizovanou produkcí účinků vyplývajících z jeho podstaty a ekosystémových procesů.** Funkce jsou produkovány každým specifickým ekosystémem lesa, bez ohledu na potřeby či poptávky člověka, a jejich účinnost (obsahová hodnota) je exaktně vyhodnotitelná v úrovni současného vědeckého poznání. Lidská společnost nemůže s produkcí účinků významově licitovat, může je však moudře cíleně využívat. Jednotlivě i komplexně... (Vyskot, 2003).

Filozofie moderní společnosti je v souhrnu čistě utilitární – antropocentrická. Žebříčku hodnot vévodí neohroženě peníze, které jsou zásadním měřítkem veškerého našeho jednání a smýšlení. Cokoli děláme, netýká-li se to bezprostředně lidského života, má pro nás smysl pouze tehdy, je-li to ekonomicky ziskové.

Práce lesníka se zdá být smysluplná pouze tehdy, jestliže docílí maximálního finančního zisku, přičemž ekologická stabilita a životaschopnost lesů nejsou vnímány jako cíl lesnické práce, nýbrž mají charakter zákonných omezení pro lesní „průmysl“.

Namísto zásady, že les musí co nejpřirozeněji žít, platí zásada, že les musí především „vydělávat“. Jelikož morální principy jsou lidé ochotni ctít zas jen vůči jiným lidem, neprotiví se kořistnický přístup k ostatnímu stvoření nikterak našemu svědomí.

Tzv. trvale udržitelný rozvoj je limitovaný pouze našimi schopnostmi a technickými možnostmi, nikoli svědomím. Řešíme otázky, jaké dřeviny přinesou na daném stanovišti nejvyšší zisk, jak kácet a sortimentovat stromy efektivněji, jak snížit náklady na těžbu dříví, jak maximalizovat těžbu při dodržení legislativy, jak zajistit zalesnění s minimem nákladů... V jiných oborech lidské činnosti člověk hledá způsob, jak například co nejlevněji dopravit maso ke spotřebiteli, jak nejlépe zpeněžit nabytou půdu apod...

Neklademe si však otázky, zda máme na to či ono morální právo. Máme právo měnit druhové složení přirozených ekosystémů a udržovat tuto změnu v „ekonomicky přijatelné výši“? Máme právo těžít tolik dříví, kolik těžíme? Máme právo převážet po silnicích do vzdáleností stovek kilometrů živá zvířata? Máme právo učinit ze zemědělské půdy stavební parcelu jen z toho titulu, že pozemek je „náš“?

Ve svém sobectví (antropocentrismu) zapomínáme na naši individuální zodpovědnost za celé lidstvo, za veškeré tvorstvo, za celé stvoření!

Hovoří-li se o zodpovědnosti lesníka, myslí se zodpovědnost za rentabilní produkci dříví. Tuto zodpovědnost má lesník vůči majiteli lesa. Ze setrvačnosti bývá ještě zmiňována zodpovědnost za mimoprodukční funkce lesa. Ovšem vzpomeňme na onu vzletnou a výmluvnou formulaci: „...dosáhnout maximálního ekonomického zisku při zachování všech mimoprodukčních funkcí lesa...“ V tomto krédu je prakticky řečeno vše - zisk musí být maximální a ekologický princip lesa musí zůstat zachován; jinými slovy – peníze na prvním místě! Nemělo by být z hlediska morálky a svědomí posláním lesníka pečovat o maximální přirozenost a ekologickou samostatnost lesa, a přitom zachovat dodávání dříví lidem?! Mám dojem, že moderní společnost sice jakoby neopouští morální zásady, ale zrcadlově je převrací ve prospěch peněz. Podobně jako jsme zrcadlově přeměnili druhové složení lesů.

Že má pro nás zodpovědnost především ekonomický podtext, je patrné tehdy, když bývají tzv. „ekologičtí aktivisté“ osočováni, že se snaží mnoho věcí ovlivnit, ale za nic nenesou zodpovědnost. Neuvědomují si však právě tito lidé vysokou zodpovědnost za veškeré stvoření a za současné i budoucí lidstvo?

Znovu chci zdůraznit, že antropocentrický přístup k lesům nelze „hodit“ jen na lesníky. Je to problém celé společnosti – nás všech. Ačkoli totiž mnozí z nás kritizují lidské zacházení s lesy, zvířaty atd., ve výsledku naprostá většina z nás hojně užívá produkty tohoto zacházení.

Lesník do značné míry nemá na vybranou, neboť je společenskou poptávkou předurčen k roli dodavatele dříví. Rentabilita produkce dřeva je pro lesníka „existenčně“ důležitá.

Na druhou stranu - není to právě lesník, kdo by měl vzhledem ke svým vědomostem a ke svému často citovému vztahu k lesu říci: „Dost!“ ? Proč se probouzí smysl pro odpovědnost v členech nevládních organizací, kteří mnohdy nemají lesnické vzdělání, a neprobouzí se v lesnicích, kteří jsou v lese stále a učili se o lese řadu let? Proč lesníci tak často alibisticky poukazují na fakt, že musí plnit společenské zadání a přání vlastníka lesa, ačkoli vědí o ekologických problémech lesního hospodaření? Domnívám se, že velkou roli v nechuti lesníků měnit poměry sehrává jejich pohodlnost, neboť současné schematické metody využívání lesů nejsou pro odbornost a nasazení lesního hospodáře příliš náročné.

Navíc byli lesníci dlouhá desetiletí totality deformováni a manipulováni v jakousi zelenou armádu, jejíž hlavní úlohou a službou bylo plnění megalomanských těžebních plánů (podobně jako v zemědělství či průmyslu). *V 70. letech zaváděné nové směry hospodaření v lesích byly vynuceny tlakem na větší uplatnění těžké mechanizace v těžbě, přibližování a odvozu dřeva. Pro využití této techniky bylo třeba přizpůsobit i formu hospodaření, což bylo nejsnazší na holoseči. To umožnily zákony o lesích č. 61 a 96 z roku 1977. V příloze vyhlášky MLHV ČSR č. 13/1978 Sb., o kategorizaci lesů, způsobech hospodaření a lesním hospodářském plánování, bylo zneužito výsledků lesnické typologie a byly vytvořeny hospodářské soubory se základními rozhodnutími o způsobech obnovy a cílové skladbě dřevin. Velkoplošný holosečný způsob byl povolen na 3 ha, max. do 5 ha; maloplošný holosečný do 3 ha, se šířkou sečí nejvýše do dvojnásobku výšky obnovovaného porostu; u násečné formy činila šířka holé seče nejvýše průměrnou výšku porostu s maximální výměrou do 3 ha (Průša 2001).*

Tato materialistická služba s čistě ekonomickými motivy v podstatě pokračuje i dnes – pouze totalitní režim byl nahrazen kapitalistickým tržním prostředím. V nemalé míře se uplatňuje i u samotných lesníku antropocentrismus, okouzlení ekonomickými zisky a jiné dopady scestné filozofie naší společnosti. Nelze si totiž jinak vysvětlit fakt, že lesnická obec (a nejen ona) „nemůže vystát“ nevládní organizace zabývající se ochranou přírody a

instituce ochrany přírody všeobecně (členové těchto uskupení jsou nazýváni ekoteroristy a fundamentalisty), ale málokdo protestuje proti lobování dřevozpracujících firem, ekonomů, výrobců či vlastníků mechanizace a všech ostatních zájmových skupin, které chtějí na produktech lesa neomezeně vydělávat.

Mé předchozí úvahy jsou v některých bodech vůči lesníkům velmi kritické, ale zdůrazňuji, že se nechci pokoušet o útočnou kritiku. Člověk nemá právo soudit jiného člověka, neboť nikdy neznáme všechny souvislosti a příčiny jeho jednání.

Pravděpodobně nejvlivnějším původcem veškerého mezilidského nepochopení, všech konfliktů a mechanismů, které maří celospolečenské hledání pravdy, je strach.

Nepřítel je ten, ... , kdo se úmyslně snaží někomu škodit. Strach je tísnivá, znepokojivá, mnohdy velmi silná emoce, kterou způsobuje očekávání nebo uvědomování si nebezpečí. „Tam“ nejsou žádní „nepřátelé“, „tam“ jsou jen další bojící se lidé, kteří pociťují potřebu chránit se před možnou ztrátou něčeho, čeho si cení: před ztrátou důstojnosti – lidské kvality, která je poněkud podivným způsobem ovlivňována poptávkou a nabídkou na trhu s výrobky z přírodních zdrojů. Sami sebe však za nepřátelské vůči druhým nepovažujeme, jelikož jsme přesvědčeni, že naše názory a naše hodnoty jsou správné – každý přece ví, že v omylu je „nepřítel“. Tak jsme tomu naučení...

...Soustředíme-li svou pozornost na lidské nepřátele, které spatřujeme v pracovnících lesního a dřevařského průmyslu, soustředíme se ve skutečnosti na nesprávnou věc, jak zdůrazňuje Bella (1987a, s. 367 až 368): „Soustavy institucí filtrují informace ... aby chránily své členy před informacemi, které neprospívají systému a jeho fungování. Systémy institucí ovlivňují vnímání a přesvědčení lidí uvnitř institucí tak, aby systém zůstal „v chodu“ i v případě možných katastrofálních následků.

Lidská nedostatečnost, která vede ke zkreslování informací, se neomezuje pouze na úmyslné podvádění. Osobní poctivost jednotlivců je nezbytná, avšak nepostačuje k tomu, aby se zabránilo hromadnému zkreslování informací. Nedostatek lidského zájmu a způsob života, který zahrnuje jen plnění svých povinností, je mnohem zrádnější než úmyslné podvádění. Takový způsob života sice nevypadá nedůvěryhodně, a ještě méně se zdá, že by přinášel nějaké nebezpečí, nicméně je to právě toto „funkční“ chování, které umožňuje soustavné zkreslování informací.“

Bella dále říká, že člověk, který omezuje okruh svých otázek pouze na úkoly, které dostává, se vzdává svého vlastního myšlení a umožňuje, aby za něho myslel „systém“. „Člověk se stává funkční součástíou systému ne ani tím, že činí ústupky a je ochoten přistupovat na kompromisy, ale spíše tím, že odpovědnost za své vnímání a názory přenechává systému.“ Chyba nespočívá v předepsaných úkolech, ale v odmítnutí zodpovědnosti za následky, které splnění úkolu přinese Přírodě a celé společnosti. Plnění si svých úkolů, tj. bezmyšlenkovité vykonávání příkazů, je sice osobně pohodlné, ale ekologicky a společensky nebezpečné. Na druhé straně pak platí, že vyslovování pochybnosti o příkazech, které v lesním průmyslu a v lesních institucích dostáváme, je často osobně riskantní (za předpokladu, že se chceme udržet v zaměstnání), avšak ekologicky a společensky zodpovědné (Bella 1987b)...

...Nuže, jestliže jsem jakožto zaměstnanec „uvázl“ v instituci, která požaduje něco méně než mou nejlepší odbornost, bojím se, že nebudu vypadat dobře v tvých očích, že budu posuzován a shledán vinným, jelikož se bojím rizika, které by přineslo mé čestné a upřímné jednání: že bych totiž musel odstoupit z funkce, abych si zachoval svou mravní bezúhonnost. Mé pracovní místo je ohroženo, a já se bojím odstoupit, protože nevím, co bych pak dělal. A jelikož mne můj strach obtěžuje, snažím se skrývat za svými ochrannými maskami. Tak je to pro mne přijatelné do chvíle, kdy mě odhalíš a shledáš, jak se vlastně ve skutečnosti bojím a jak mě trápí nedostatek mé vlastní odvahy. Cítím se dobře, pokud nezačneš pochybovat o mé odbornosti – o mé základní masce. Svým pochybováním mě totiž upozorníš na mé osobní selhání, a já se budu muset bránit, třebaže si budu stále uvědomovat, že to není čestné. (Maser).

Přesto, že máme knihy plné poznatků o lesních ekosystémech, domnívám se, že jejich nedostatečná znalost a zjednodušování jsou v práci lesnických praktiků značně rozšířené. Praxe se totiž týká hlavně těžby a odbytu dříví. Studenti jsou již ve školách připravováni na to, že „v přírodě je to tak a tak, ale až přijdou do praxe, budou v podstatě důležité jiné věci, protože si na sebe budou sami vydělávat dřevem“. Výše zmiňovaný systém potřebuje jen část lesnické odbornosti. *Většině odborníků, kteří pracují v lesním průmyslu nebo ve správě lesů, bývá naznačeno, jaký stupeň odbornosti si mohou dovolit, chtějí-li se udržet v zaměstnání. A tak – vedeni strachem – prodávají svou důstojnost a profesionalitu. A podle toho, jak je prodávají, jsou také posuzováni. „Tam“ nejsou žádní nepřátelé, tam jsou*

jen bojící se lidé, u nichž vládu nad jejich životy převzala šířící se společensko-politická mašinerie, která odlidšťuje jednotlivce, aby zachovala rostoucí materialisticko-konzumní mánii, jež privatizuje zisky a zespolečňuje náklady. (Maser). Problém je velmi široký, celospolečenský, a je chybné jej řešit mediálně podporovaným bojem mezi *lesníky* a *ekology*. Tento boj pouze utvrzuje lesníka v jeho strachu, pocitu ohrožení, a činí jej ještě více nesvobodným vůči systému, jehož je součástí, neboť systém lesníka před „ekology“ a kritikou chrání a formuje lesníkovu reakci na kritiku.

Kritizovat lesníka a snažit se změnit jeho jednání (jak se o to nedávno pokusila skupina odborníků - vědců) je kontraproduktivní. Především musíme usilovat o změnu poměrů, neboť nežijeme ve svobodě, ale v pouhé „pseudosvobodě“. Vyčítá-li lesník dotčeně těm, kteří jej kritizují, že oni nenesou za nic odpovědnost, má na mysli odpovědnost vůči *systému*, a to hlavně odpovědnost finanční. Lesník nemůže kvůli systému jednat na základě odpovědnosti morální – odpovědnosti vůči Přírodě a příštím generacím, neboť tato odpovědnost neznamena pro systém ekonomickou hodnotu. Lesník tedy žije a pracuje ve velmi nebezpečné formě nesvobody. Kritizovat lesníka je pak podobné, jako kdybychom kritizovali uvázaného psa, že nehlídá stádo. Systém se brání proti těm, kteří kritizují lesníky – jeho pěšáky, marketingovými kroky, kdy se „ohání“ tzv. přírodě blízkým lesnictvím apod. Lesník je tak opět manipulován zkreslenými informacemi v rámci zájmů systému, posiluje svou identitu vůči systému, ospravedlňuje si sám před sebou svou práci, a jakoukoli kritiku své práce považuje za neoprávněný útok těch, kteří za nic nezodpovídají a ničemu nerozumí.

Lesník (zvláště ten v „první linii“) by neměl být napadán, ale osvobozen. Je nutné usilovat o skutečnou svobodu a pravdu. Je nutné usilovat v celé společnosti o morální zodpovědnost každého jejího člena a snažit se změnit žebříček hodnot společnosti. Je nutné odbourat zamaskovanou nesvobodu pěstovanou nejrůznějšími *systémy*. Je nutné bojovat proti strachu a ne proti lidem! To jsou výzvy obzvláště pro lesnické školství a jiné více méně nezávislé instituce (např. vědecké), dále pro média a v neposlední řadě pro každého z nás, aby demokratickými nástroji bylo usilováno o svobodnější a morálnější prostředí v nejvyšších politických strukturách, jakož i v nejnižších podnicích a systémech.

Když z výše popsaných příčin nesvobodný lesník přijde do lesa, obávám se, že neuvidí komplexnost a dynamickou rovnováhu ekosystému, který je mu svěřen. Kromě základních půdních vlastností, jako jsou např. kyselost nebo zamokření, jej půda, troufám si tvrdit, příliš nebude zajímat. Přitom půda je základ! Půda je „placenta“ lesa! Lesník však uvidí hlavně stromy; bude sledovat jejich růst, kvalitu, těžbu, obnovení, a bude eliminovat „škodlivé činitele“, které stromy ohrožují. Maser ve své knize *Přeměněný les* píše, že pro stromy často nevidíme les.

Bere lesník v úvahu všechny koloběhy či toky energie, kterými ekosystém lesa pulzuje? Vždyť zničení sebenepatrnějšího článku tohoto ekosystému může znamenat pro les nedozírné následky! Ty však většinou pocítí až příští generace.

Maser vypráví poučný příběh o helikoptéře, která se zřítila kvůli chybějícímu drátku na jednom šroubu v motoru. Ptá se, co je pro helikoptéru důležitější – velký, dobře viditelný rotor, nebo nepatrný drátek? Zrovna tak se můžeme ptát, co je důležitější pro les – strom, nebo třeba chvostoskok či hmyzenka? V systému jsou spolu všechny části propojeny nesčetnými interakcemi, a absence jakéhokoli článku může narušit stabilitu systému. Jak říká Maser, základem stability je do jisté míry rozmanitost.

Podívejme se na konkrétní příklad z klimaxových smrčin: je-li v lese provedena holoseč, vyhyne řada funkčních skupin půdních živočichů. Mezi tyto skupiny patří hmyzenky (*Protura*) a drobnušky (*Pauropoda*). Živí se mykorrhizními houbami a zajišťují jejich přenos na nové kořínky dřevin. Zajišťují tak významně výživu smrků, jejich semenáčků i jiných dřevin v lesích. Jsou to k vysýchání velmi choulostiví živočichové, a když na rozsáhlých plochách pasek vyhynou, tak je již nemohou v historickém čase znovu osídlit! (Euedafičtí živočichové se horizontálně v půdě šíří velmi pomalu - 1 cm za rok). (Rusek, 2006).

Dochází praktickému lesníkovi složitost lesa? Uvědomuje si, že jeho zásah může mít značné, byť hned nepoznatelné, následky dlouhodobého rázu? A i kdyby si to vše uvědomoval, může beze strachu předstoupit se svým názorem před nadřízené či před vlastníka lesa? Vždyť k čemu jsou výstupy nezmanipulovaného lesnického vědce, nejsou-li kvůli systému využity v praxi?

Není bezpečnější pro veškerý život na Zemi přenechat lesy přírodě a spokojit se s menším množstvím dřeva? Být jako odběratel jistého podílu dendromasy součástí ekosystému, a ne jeho nemoudrým, samozvaným vládcem? Je vůbec zachovatelná rozmanitost lesů, když je lesník placen pouze od dříví?!

Les je koloběh vzájemně spjatých procesů s periodou trvajícím několik lidských generací. Nezdá se však, že bychom to pochopili, jelikož všechny naše modely – ekonomické, manažerské, a dokonce ekologické – jsou krátkodobé a lineární. To není jen proto, že jsme se rozhodli, že budou takové, ale i proto, že jiné nedovedeme vytvořit. Naše lineární modely splývají s cyklickou povahou lesa jen po velmi krátký časový úsek jeho nesmírně dlouhého života. A přesto na základě naší hrubě omezené, povrchní znalosti lesa očekáváme, že nám naše monokulturní pěstování stromů zajistí trvalé výnosy.

Když tedy likvidujeme staré lesy, činíme to s představou, že jejich náhradu – mladé, rychle rostoucí lesy, obdařené magickou schopností přinášet trvalé výnosy – tu budeme mít napořád – a to i tehdy, budeme-li přehlížet čtyři úhelné kameny lesnictví: půdu, vodu, vzduch a sluneční svit (Maser).

Náš lineární přístup k využívání lesů je vzhledem k cyklické povaze veškerého stvoření a k dlouhověkosti lesa skutečně velice nebezpečný! Navíc si cykličnost všech přírodních pochodů neuvědomujeme pro omezenost svého poznání a pro krátký čas, jenž na tomto světě trávíme. Je to podobné, jako když ve svém rodném údolí nejsme schopni vnímat sounáležitost s celou zeměkoulí a s celým vesmírem. Lidstvo si linearitu svého myšlení mnohdy ani neuvědomuje, tudíž se nad ní není schopno ani zamyslet a nepovažuje své jednání za jakkoli škodlivé. Podřezáváme tak větev, na níž sedíme, aniž bychom dokázali nahlédnout hrozící nebezpečí. Tento filozofický problém považuji za naprosto zásadní.

Následující pojednání o lineárním a cyklickém pohledu na svět vychází z Berryho (1990). Za dobýváním oceánů, kontinentů a kosmického prostoru se skrývá lineární myšlení, jež plodí iluzi pokroku. Je to směr, o němž se domníváme, že nás dovede do člověkem vytvořeného materiálního ráje. V souhlase s tímto pojetím se pohybujeme i časem: při získávání nových zkušeností zapomínáme na staré. A tak se nikdy neučíme z historie. Nikdy si

v myslí „neopakujeme“ staré způsoby, staré chyby, třebaže ve skutečnosti je opakujeme stále. Pouze si to v naší slepé honbě za hmotným pokrokem neuvědomujeme. V takovém zorném poli existuje jen jedno vymezení pokroku: neustále kupředu a výš. Vrátit se by znamenalo vrátit se k použitému, zatímco pokrok označuje využívání nového a nedotčeného.

Pro lineární myšlení je charakteristické, že ospravedlňuje cokoliv, co přináší bezprostřední a zjevný užitek pro něco dalšího. Lineární myšlení považuje vše za příčinu něčeho dalšího a požaduje, aby vztahy mezi příčinami a následky byly přímé a zřetelné a následky se projevovaly rychle. Setkáváme-li se s něčím novým, obvykle se ptáme: „K čemu je to dobré?“ A pouze v případě, kdy se ukáže, že je to bezprostředně dobré pro něco dalšího, jsme ochotni dané věci přisoudit nějakou hodnotu. Máme tím však na mysli hodnotu peněžitou, protože je-li něco dobré jen pro něco dalšího, pak to má hodnotu jen něčeho dalšího...

...Uvažme, že dnešní slovníky definují „zdroj“ ve stroze lineárním smyslu: jako kolektivní bohatství země nebo jako prostředky k získávání tohoto bohatství; zdrojem nazývají každé vlastnictví, které může být směněno za peníze. Linearita tak upírá vnitřní hodnotu všemu, čeho se dotkne. Není tudíž překvapivé, že existuje jen málo oblastí, kde je vnitřní hodnota Přírody aspoň v nějaké míře uznávána. Totéž lze říci o vnitřní hodnotě lidí ... Kam nás tento druh myšlení vede, jestliže považujeme sebe i ostatní za „zdroje“?

Můžeme začít vzděláním. Vzdělání pozbývá své vnitřní hodnoty a stává se školením či výcvikem tehdy, jakmile začneme požadovat, že musí sloužit určitému bezprostřednímu cíli a že jeho hodnota musí být předem kvantitativně určena – jako v případě tradičního výcviku lesníků v tradičních lesnických školách ... Jakmile se začneme dívat na svět pouze z hlediska jeho užitkové, pozbude veškerý život svých hodnot vyjma „užitečnosti“.

Tento způsob uvažování také nepřeje studentům a starým lidem. Žijí totiž před obdobím nebo po období své největší sociální užitečnosti: byli oloupeni o svůj smysl. To vysvětluje, proč tolik druhů rostlin a zvířat a proč „primitivní“ lidé, například Indiáni v Amazonii, jsou ohroženi vyhynutím. Živá bytost, která přímo a očividně nepřispívá k chodu ekonomiky, je považována za bezcennou. To je základní princip monokulturního hospodaření, jež je vyučováno na lesnických školách a jež je uskutečňováno v lesnické praxi. Ekologové však ukazují, že ve stejné míře, v jaké jsou ohroženy „bezenné“ živočišné a rostlinné druhy, je ohrožena i lidská společnost.

Ohrožení druhů je výsledkem lineárního myšlení, jež strnule směřuje vpřed před sebe a přesvědčeno, že k tomu, aby byla ekonomika zdravá, je nutné neustále zvyšovat produkci. Lineární myšlení se nikdy neohlíží zpět, jelikož jeho postulátem je, že žádný návrat není možný. Linearita staví na první místo vlastnictví a nedoplňuje jej ideálem sdílení a odřkáání se ve prospěch druhých. Nepřekvapuje proto, že nevyvíjíme úsilí, aby se naše lehkomyšlné užívání změnilo na rozumné a dobré, či dokonce moudré. Zkrátka nahrazujeme kvalitu kvantitou. Nelze se tedy divit, že se topíme ve vlastních odpadcích po věcech pro jedno použití. Je to „konec života a začátek přežívání“, jak říká náčelník Seattle.

Podobně maříme čas a život bez ohledu na smrt. V lineárním pojetí se smrt stává nahodilým ukončením děje, který by jinak mohl trvat věčně, a tak nás smrt zaskakuje a smrti se bojíme. Koneckonců veleknězi lineárního myšlení říkají, že to, oč jde, je délka života, množství, kvantita...

...Děje jsou nevyhnutelně cyklické, zahrnují vznik i zánik, dávání a přijímání, rození i umírání. Avšak lineární optika zdůrazňuje pouze první fázi, fázi růstu – produkci, expanzi, majetek, mládí, život. Není v něm místo pro návrat, pro spočinutí, ubývání, dávání, stáří, smrt.

Odpad je tedy pojem, který může zplodit jen lineárně ekonomické myšlení. Při takovém pojetí každá lidská aktivita znamená produkci odpadu, protože každá lidská aktivita je lineární. Berry říká (1990): „To přináší hluboké opovržení správnou disciplínou; v závratné míře marnotratníků si namlouváme, že může existovat (neustálá) produkce bez úrodnosti, hojnost bez šetrnosti. Bereme a nevracíme – v tom vězí příčina vzniku odpadu. Je to ohavný přístup, a činí svět ohavným...“

...Cyklické pojetí předpokládá uznání tajemství Vesmíru a pokorné vnímání, ochotu učit se od Přírody, uznání její vnitřní hodnoty a nekonečné vzájemné propojenosti všech jejích částí. V cyklickém řádu světa se věci stávají zdrojem své vlastní obnovy. V tomto velikém koloběhu je vše vzájemně spjato a nic není nezávislé. V Přírodě neexistuje nic jako „nezávislá proměnná“. Všechny děje ve Vesmíru spolu souvisejí, můžeme dokonce mluvit o tanci kosmické provázanosti. Jedinou konstantou ve Vesmíru je neustálá změna.

Cyklické vidění je realističtější a bohatší. Co zde je, zanikne a znovu se vrátí. Jednoho dne se bude muset každý z nás vzdát všeho, co má. Pojímáme-li svět cyklicky, jeví se nám smrt jako nedílná a nutná součást života, jelikož smrt znamená nový život.

Chápeme-li les cyklicky, je přirozené, že v něm nenacházíme žádný odpad, protože vše v něm obíhá, vše se v něm recykluje. Avšak v lineárním modelu lesa odpad vzniká, a to odpad ekonomický, tedy to, co nebylo hospodářsky využito. Krátkodobá ekonomika totiž prohlašuje, že vše, co není využíváno člověkem, znamená ztrátu a plýtvání.

Co to je trvale udržitelný výnos? Považuje farmář tři stejné sklizně obilí za záruku trvale udržitelných výnosů? Ke třem sklizním obilí je zapotřebí tří let. Ke třem sklizním dřeva při osmdesátiletém obmýtí je zapotřebí 240 let. Jestliže z důvodů klesajících výnosů a vyčerpanosti půdy nejsou tři sklizně obilí považovány za doklad udržitelnosti, proč jsou tři sklizně dřeva považovány za doklad udržitelného lesnictví?

Pokud nebudeme mít ekologicky udržitelné lesy, v nichž jsou biologické pochody vyváženy tak, že se lesy samovolně obnovují, pak nemůžeme mít ani ekonomicky udržitelné výnosy lesních produktů... (Maser).

* * *

Shledávám jako nešťastnou oddělenost lesnictví a ochrany přírody. Existuje trend, v rámci něhož jsou některé lesní ekosystémy člověkem předurčeny k ekonomické produkci, zatímco jiné jsou vyhlášeny za chráněná území, v nichž jsou lidské aktivity více či méně omezeny. Tento model se zdá být logický a vhodný, avšak opět pochází spíše z antropocentrické filozofie než z morálky a zodpovědnosti. Stále se jedná jen o lidské zájmy a požadavky. Člověk z pozice samozvaného vládce poručí jednomu ekosystému: „Ty se staneš mým zásobovatelem dřívím!“, jinému ekosystému zas praví: „Tebe ponechám tak, jak jsi, abych tě mohl studovat a mohl jsem v tobě rekreovat. Chci, aby mi zůstaly i nějaké neporušené kousky přírody.“

Člověk si tím, že část přírody chrání, ospravedlní to, že zbytek přírody vykořisťuje. Tento stav mi připomíná zavření amerických indiánů do rezervací.

Výše popsany problém jsem si uvědomil při čtení následující stati: *...Kondor dříve zkrášloval oblohu v jižní Kalifornii, kde se vznášel na vzestupných proudech teplého vzduchu, rozpínaje svá křídla do šíře tří metrů. Tato obloha je však dnes prázdná. Poslední kondor byl odchycen, aby se zamezilo jeho vymírání, avšak za cenu jeho důstojnosti. A co naše důstojnost? Není naše důstojnost spojena s důstojností každé živé bytosti, která s námi sdílí tuto planetu? Jak může zůstat naše důstojnost nedotčena, jestliže odstraníme z planety Země třeba jen jedinou životní formu? Vyhynutí je navždy. A druhy, které naším prostřednictvím vymřely, neměly možnost do našeho rozhodování nikterak zasahovat.*

Je pro mne obtížné psát o kondoru, protože zároveň píšu o sobě a o společnosti. Kondor, podobně jako já sám, je mnohem více než jen jedno z Božích stvoření. Kondor i já plníme také jisté ekologické funkce, bez nichž by byl svět chudší. Pravda, mou individuální roli by mohl být schopen převzít někdo jiný, avšak jaký tvor by mohl převzít funkci posledního kondora? A zároveň jsme mnohem víc než toliko tvorové, kteří plní ekologické funkce. Představujeme rovněž zdraví ekosystému – já jako jednotlivec ovšem v mnohem menší míře než poslední kondor.

Když vyhyne kondor, vyhyne rovněž jeho ekologická funkce. A kondor i jeho ekologická funkce vymírají, protože již neexistují vlastnosti biotopu, které ke svému životu kondor potřebuje. To vše znamená, že celá část ekosystému, jíž byl dříve kondor součástí, se musí přizpůsobit kondorově zániku. Víme, co to pro ekosystém znamená? Nevíme. A co další stovky či tisíce druhů, které vymírají, jelikož lidstvo ničí podmínky k jejich životu? Jak na tyto ztráty odpoví světový ekosystém? A jakým následkům bude vystaveno lidstvo, až se ekosystém přizpůsobí ztrátě svých druhů? Kolik světa musíme my lidé zničit, než se poučíme, že nejsme pány Přírody, ale že existujeme jen její zásluhou.

Viktor Frankl (1963), psychiatr, který přežil Osvětim a Dachau, napsal (s. 104): „My, kdo jsme žili v koncentračních táborech, si pamatujeme lidi, kteří obcházeli baráky a utěšovali ostatní, rozdávající svou poslední skývu chleba. Bylo jich možná málo, leč podali dostatečný důkaz toho, že člověku lze vzít všechno kromě jedné věci: kromě poslední z lidských svobod: zvolit si za jakýchkoliv daných okolností svůj vlastní postoj, svůj vlastní způsob jednání.“ Může si kondor kalifornský za vězeňskými mřížemi zvolit způsob svého vlastního chování, anebo ho lidská arogance zbavila i tohoto práva? Frankl (s. 105) také cituje Dostojevského, který prý jednou řekl: „Existuje pouze jedna věc, které se bojím: že

nebudu hoden svého utrpení.“ Kondor je svou přirozeností hoden svého utrpení. Otázkou ovšem zůstává, co jsme se my jako společnost z jeho utrpení naučili.

Kondoru hrozí vymření naší vinou. Snažíme se proto uklidnit své svědomí tím, že kondora odstraníme z oblohy a dáme ho za mříž. A můžeme pokračovat – nyní již svobodně – v ničení jeho biotopu. Nyní budeme vynakládat peníze na jeho chov a možná zakoupíme i malou rezervaci, v níž pustíme na svobodu několik jedinců, kdyby snad do té doby přežili. Leč nebylo by lepší a čestnější, kdybychom navrátili zbývajícím kondorům důstojnost jejich svobody a dívali se, jak – je-li to jejich osudem – na vznešené obloze vymírají? Nebylo by lepší přijmout zodpovědnost za naše lidské chybování? Copak existuje jiný způsob, jak bychom mohli vnitřně vyžrávat, než dívat se, jak z oblohy pomalu mizí tvor, jenž zde žil milióny let a který vymírá nikoli působením Božím, ale působením lidí..? (Maser).

Rozhodujeme o Božím díle bez pokory před Bohem. Rozhodujeme o přírodě bez přírody. Nerespektujeme práva lidí (zvláště těch, kteří přijdou po nás), nerespektujeme práva veškerého stvoření. Chybí nám uvědomění si vyššího, společného cíle. Jediné, co vidíme, jsou naše zájmy, které se často střetávají, a tyto střety si žádají stále více nepřehledné legislativy, v jejímž bludišti se učíme kličkovat.

Namísto předurčování, kategorizací a střetů zájmů je třeba opět splynout s přírodou, najít znovu svou tvář, smysl a pokoru. A hlavně je zapotřebí uskromnit se, tak jako to dovedli například indiáni. Uskromnění je v dnešním světě zamítáno jako nereálné: početnost lidstva, jeho technologie, rozvinutost – to vše nemá v dějinách obdoby; nelze se vrátit zpět, nelze splynout s přírodou, musí se hledat jiná, konstruktivní cesta. Cožpak lze využívat lesy přírodě blízkým způsobem, když je tolik nejrůznějších ekonomických subjektů navázáno na produkci jehličnatého dříví? Lze snad snižovat automobilismus, když je nepřímým pilířem ekonomického systému..?

Já věřím, že ano! Nic není nereálné, pokud se přestaneme bát změny, která může vzejít z morálního, svědomitého a zodpovědného rozhodnutí. Nejprve však musíme do svého svědomí, morálky a zodpovědnosti zahrnout celé stvoření – přírodu jako celek.

Žádný člověk, jenž neumlčel své svědomí, není toho názoru, že nelze přestat se zbrojením, protože na něm stojí značný díl lidské ekonomiky. Velká část lidstva usiluje v této oblasti o změnu, pramenící z morálního rozhodnutí. Stejně tak je pro život lidí i celé planety potřebné učinit rozhodnutí, jež povedou ke změně našeho přístupu k přírodě, tudíž i k lesu. A to i přes odpor krátkozrakých ekonomických argumentů, neboť ekonomická ztrá-

ta je nepatrnou obětí ve srovnání s vymíráním životních forem a se soustavným poškozováním Země.

Nepovažujme alibisticky možnosti změny za utopistické a v daných podmínkách za nemožné. Stačí najít odvalu ke změně a k svědomitým rozhodnutím, což má cenu nejen v celospolečenském měřítku, ale i u jednotlivce.

1.4 PŘÍRODĚ BLÍZKÉ LESNICTVÍ

Domnívám se, že důležitým krokem, který lidstvo musí při využívání lesů vykonat, je respektování přirozené geobiocenózy (lesního typu) jako nejlepšího možného lesa pro dané stanoviště. Umělé porosty sice mohou v krátkodobém výhledu produkovat dřevní hmotu ve větším množství a kvalitě, ale jejich přítomnost vyžaduje neustálý boj člověka s přírodou, který v dlouhodobém pohledu ohrožuje jak přírodu, tak člověka.

Richard Plochmann (1968), profesor Mnichovské university a ředitel bavorské Lesní správy v době, kdy psal „Forestry in the Federal Republic of Germany“ (Lesnictví ve Spolkové republice Německo), vykreslil současnou situaci obdobně jako Cramer (1984) ... O intenzivním lesním hospodářství Plochmann (1968, s. 24 a 25) napsal:

„...Ukázalo se, že výpočty provedené před 150 lety bez našich současných znalostí a bez pomoci růstových tabulek, stanovištních map atd. byly v jednom ohledu naprosto správné. ... Ekonomická nadřazenost jehličnanů nad listnáči je nepopiratelný fakt.

Biologické následky jsou méně příjemné. Trvalo přibližně jedno století, než se zřetelně projevíly. ... V každém případě je dobře známým a často pozorovaným jevem pokles bonity stanoviště o jednu, dvě nebo i více tříd během dvou až tří generací kulturních smrčín. To představuje dvaceti – až třicetiprocentní ztráty.“ (Maser).

Není pravdou, že by člověk objevil negativa svých hospodářských postupů až v současnosti. Zastánci přírodě blízkých lesnických metod nejsou samoúčelnými narušiteli několikasetleté tradice lesního hospodářství, ale v podstatě navazují na některé lesníky dávných dob, kteří již tenkrát hlásali podobné myšlenky. Přírodě blízké lesnictví není novým, módním směrem. *Jan Heyrovský, hlubocký lesmistr v polovině předminulého století napsal: „Nikdy nemuselo dojít k holosečnému způsobu, mohly se zachovat stanovištně vhodné dřeviny a mohl vzniknout nestejnověký smíšený les. To, co bylo ještě před 200 lety (!) poměrně*

snadné, je dnes uskutečnitelné jen s velkými obtížemi.“ Prof. Konšel ve svém Pěstění lesů na ekologickém základě píše: „Ztratila se nám cesta přírody. Musíme hledat vzory v přežívajících pralesích.“ To neznamenaá pralesy kopírovat, jen je třeba sledovat jejich základní rysy a samočinné růstové a vývojové procesy a struktury a ty převádět do hospodářského lesa. Gayer, Biolley, Dannecker, Ammon, Leibundgut, Mayer, Ott, Svoboda, Konšel, Polanský, Kerpel’, Konias, Pěňčík, Zakopal, Reininger – to jsou někteří z „osvícených lesníků“. To oni již „dávno“ sdělovali dnes obecně známé poznatky. Bohužel, dlouho naráželi na nepochopení prokázaného (Metzl – Košulič st., 2006).

Je nutné nahlížet na les jako na jednu z nejdůležitějších součástí planety. Les je synergický celek nespočtu součástí, faktorů a koloběhů, jež dohromady vytvářejí dynamickou rovnováhu. Narušíme-li tuto dosud jen částečně probádanou (a do detailu neprobádanou) složitost lesa tím, že les zjednodušíme ve prospěch několika námi vybraných produktů, jednáme velmi nezodpovědně. Navíc, brání-li se příroda této naší pošetilosti, označujeme její metody za škodlivé působení (množení tzv. hmyzích škůdců, rozvracení hospodářských lesů abiotickými škodlivými faktory apod.), které ohrožuje naše hospodářské lesy.

Jednoduše řečeno, chceme víc, než nám ve skutečnosti bohatě stačí, a brání-li cokoli tomuto našemu záměru, pouštíme se s tím do boje. A pokud takto nepřistupujeme k lesnictví z chamtivosti, pak prostě z pýchy a z malé pokory před přírodou, poněvadž jsme přesvědčeni, že naše postupy jsou lepší než přírodní zákony.

Nestačí však pouze přijmout jako nejlepší les na daném stanovišti les odpovídající příslušnému lesnímu typu, ale pro zajištění trvalého života lesa je nutné také přijmout jako nejlepší hospodářské metody takové, které napodobují přirozené přírodní mechanismy účinkující v dané lokalitě.

Budeme-li totiž pěstovat lesy s přirozenou druhovou skladbou nepřirozenými postupy (například holosečná obnova jedlo-bukového lesa), zachováme sice na první pohled lesní typ, ale narušíme nespočet našim očím skrytých vazeb a pochodů.

* * *

Již dlouhou dobu se řada lesníků, lesnických hnutí a lesnických směrů, jakož i nelesníků a nejrůznějších institucí snaží prosazovat lesnictví vycházející z tvořivosti přírody, používající šetrných metod a mající na paměti důležitost trvalého života lesa. Z této problematiky povstala celá řada pojmů, přičemž těmi nejdůležitějšími jsou „trvale udržitelné hospodaření v lesích“ a „přírodě blízké hospodaření v lesích“.

Současné lesnictví pojímá tuto problematiku takto:

*Vzhledem ke všem vlivům působícím přímo i nepřímo na lesy (dynamický rozvoj vědy, nárůst počtu obyvatel Země, znečišťování ovzduší, možné změny klimatu a další) dospělo mezinárodní společenství ke vzácné shodě o koncepci dalšího rozvoje lesního hospodářství, kterou označilo jako **TRVALE UDRŽITELNÉ HOSPODAŘENÍ V LESÍCH** (sustainable management of forests).*

Již od počátku osmdesátých let se s rozvojem ekologických poznatků a současně se zhoršováním stavu lesů zvyšuje pozornost, kterou věnuje nejširší veřejnost i politici lesům na celém světě. Svědčí o tom mezinárodní konference ministrů, v jejichž kompetenci jsou lesy a lesní hospodářství, konané:

1990 – Strasbourg

1992 – Helsinky

1998 – Lisabon

2003 – Vídeň

*Pro lesní hospodářství byla také významná **konference OSN o životním prostředí a rozvoji, konaná v Rio de Janeiru v roce 1992**. Z přijatých dokumentů patří mezi nejvýznamnější:*

Rio-deklarace o životním prostředí a rozvoji, která obsahuje 27 zásad pro trvale udržitelný rozvoj soužití člověka s přírodou.

Agenda 21, což je na 800 stránkách vypracovaný program pro životní prostředí (kapitola 11 v něm vyhlašuje boj proti odlesňování).

Rezoluce o biologické diverzitě.

*Zásady hospodaření v lesích, známé jako "Statement of Forest Principles"; obsahují principy pro obhospodařování, využívání, ochranu a trvale udržitelný rozvoj lesů, mezi nimi je uveden princip **trvale udržitelného obhospodařování lesů** (Sustainable management of forests). Tento princip je definován tak, „aby lesní zdroje a lesní půda byly trvale obhospodařovány takovým způsobem, který odpovídá sociálním, ekonomickým, ekologickým, kulturním a duchovním potřebám současných i budoucích generací“.*

Podrobněji se problematikou trvale udržitelného hospodaření v lesích zabývala konference v Helsinkách.

*Za nejdůležitější výsledky Helsinské konference je možné považovat rezoluci H-1 „**Obecné zásady trvale udržitelného hospodaření v lesích Evropy**“, kde je tento způsob hospodaření definován:*

*„**Trvale udržitelné hospodaření je dáno správou a využíváním lesů a lesní půdy takovým způsobem a v takovém rozsahu, které zachovávají jejich biodiverzitu, produkční schopnost a regenerační kapacitu, vitalitu a schopnost plnit v současnosti i budoucnosti odpovídající ekologické, ekonomické a sociální funkce na místní, národní a globální úrovni a které tím nepoškozují ostatní ekosystémy**“.*

*K tomuto cíli trvale udržitelného hospodaření byly v rezoluci podrobně rozpracovány **všeobecné zásady**, v nichž se zejména zdůrazňuje, že: musí být vyloučena taková lidská činnost, která vede přímo či nepřímo k nevratným poškozením lesních půd a stanovišť, flóry a fauny a funkcí lesa, lesnická politika musí uznat dlouhodobou povahu lesního hospodářství a výrazně podporovat ve státních i soukromých lesích postupy umožňující víceúčelové funkce a usnadňující trvale udržitelné hospodaření, hospodaření v lesích musí být založeno na pravidelně obnovovaných plánech a programech na úrovni místní, oblastní, celostátní i na úrovni vlastnických jednotek a dále na průzkumech lesů, posuzování ekologických vlivů a na vědeckém poznání i praktické zkušenosti, zvláštní pozornost je třeba věnovat zachování kvality lesních půd a, je-li to potřebné, i úpravě této kvality, při volbě*

dřevin by měly mít přednost původní dřeviny a místní provenience, schopné tolerovat klimatické a jiné stresy; druhy dřevin, jejich provenience, variety a ekotypy by neměly být využívány vně areálu svého přirozeného rozšíření, genetickým výběrem by neměly být upřednostňovány produkční vlastnosti na úkor vlastností adaptačních, zalesňováním by neměla být negativně ovlivněna ekologicky cenná a pozoruhodná stanoviště a krajina, při přestování lesů by měly být podporovány způsoby napodobující přírodu, lesnickou politiku nebudou ovlivňovat jen znalosti a dovednosti praktických lesníků a vlastníků lesa, ale i veřejné mínění; je proto třeba na všech úrovních zintenzivnit poskytování informací o koncepci a metodách trvale udržitelného hospodaření v lesích především pro rozvojové země.

Další tři přijaté rezoluce se zabývaly touto problematikou:

H-2 „Obecné zásady ochrany a trvale udržitelného zachování biodiverzity evropských lesů”. Vyplývá z ní, že základním prvkem trvale udržitelného lesního hospodářství je zachování a odpovídající zvyšování biologické diverzity, čemuž napomáhá zejména ochrana původních lesů.

H-3 „Lesnická spolupráce se státy ve stádiu přechodu na jiný typ ekonomiky”. Tato rezoluce formuluje především úkoly lesnické politiky z mezinárodního hlediska.

H-4 „Strategie procesu dlouhodobé adaptace evropských lesů na klimatické změny”. Vychází se zde z uznání skutečnosti, že klimatické změny by mohly mít významný vliv na stav evropských lesů a formulují se proto výzkumné úkoly ke zmírnění tohoto negativního dopadu.

Je nutné si také uvědomit rozdíl v obsahu pojmu trvale udržitelné lesní hospodářství a přírodě blízké lesní hospodářství, neboť bývají tyto pojmy často zaměňovány.

*Koncepce trvale udržitelného hospodaření v lesích není zcela nová (princip trvalosti produkce dřeva je v Evropě známý několik století), představuje pouze další vývojovou etapu pojmu trvalosti v lesním hospodářství, kdy se trvalost přestává omezovat pouze na produkty a užitky z lesa a přechází se k **principu ekologické trvalosti lesa** (POLENO 1996).*

Trvale udržitelné hospodaření v lesích není vázáno na žádné hospodářské schéma, na žádný mýtní postup či obnovní formu. Je to flexibilní způsob hospodaření, sledující pro dané růstové podmínky dodržování základních principů a rámcových směrnic hospodaření,

zajišťujících jeho trvalost. Trvale udržitelné hospodaření v lesích nelze ztotožňovat s výběrným hospodářským způsobem ani s tzv. přírodě blízkým hospodařením.

Trvale udržitelné hospodaření v lesích je současný název pro hospodářské minimum, které na základě vědeckých poznatků a dlouhodobých praktických výsledků hospodaření vyhláší stát pro své území. Vyhlášení se uskutečňuje jasně formulovanými zásadami, jejichž všeobecné dodržování stát předepisuje a vynucuje. Zodpovědný státní orgán (ministerstvo) tyto zásady zpravidla rozpracovává do směrnic.

Základní prvky trvale udržitelného hospodaření v lesích je možné definovat takto:
hospodaření s lesem jako ekosystémem (tj. včetně jeho růstového prostředí), záchrana a reprodukce genofondu lesních dřevin, restaurování poškozených a chřadnoucích lesů, vytvoření optimální, stanovištní i cílům hospodaření odpovídající, druhové, věkové a prostorové struktury lesních porostů, omezení plošného způsobu hospodaření a postupný přechod na způsob individuální (tj. hospodaření s každým jednotlivým stromem); toto omezování holých sečí však nevyklučuje aplikaci maloplošných obnovních prvků (kotlíků, klínu, náseku), pokud to dané podmínky vyžadují, maximální využívání přirozené obnovy lesa a dalších prvků biologické racionalizace hospodaření (zejména ve využívání světla a stínu v lesních porostech), podpora víceúčelového (funkčně integrovaného) lesního hospodářství (POLENO 1996).

Celoevropská kritéria a indikátory trvale udržitelného hospodaření v lesích jsou:
Udržení a přiměřené zvyšování lesních zdrojů a jejich příspěvek ke globálnímu koloběhu uhlíku.

Zachování zdraví a životaschopnosti lesních ekosystémů.

Zachování a podpora produkčních funkcí lesů (produkce dřeva a ostatních produktů).

Zachování, ochrana a vhodné rozšíření biologické diverzity v lesích.

Udržování a vhodné zvyšování ochranných funkcí v lesním hospodářství (zejména pokud jde o půdu a vodu).

Zachování dalších společensko-hospodářských funkcí a podmínek.

PŘÍRODĚ BLÍZKÉ HOSPODÁŘSTVÍ je jeden z názvů pro vyšší (jemnější) úroveň hospodaření než je hospodářské minimum. Uplatňování těchto nadstandardních systémů hospodaření má zpravidla lokální charakter (odpovídající daným podmínkám), stát jej proto nevyhlašuje za závazný, a ani nevynucuje; může však různými způsoby tyto formy podporovat (POLENO 1996).

Existuje velké množství pojetí a přístupů, které je možné zařadit do systému přírodě blízkého hospodaření v lesích. Tento systém je velice flexibilní a v podstatě nemá žádné pěstební směrnice. Pro přírodě blízké hospodářství je „**nezbytné stanovení pouze základních cílových představ formou cílových obrazů, vlastní pěstební cesty přitom zůstávají otevřené a vědomě variabilní**“ (OTTO 1995).

Tento systém nezná žádné složité modely hospodaření a komplikované pracovní postupy. Heslem je dát maximální šanci přírodě k vlastní tvorbě lesa. Na mezinárodní aktivitu zareagovalo Ministerstvo zemědělství ČR, které s ohledem na stav našich lesů a všeobecné zásady trvale udržitelného hospodaření v lesích zpracovalo **Základní principy státní lesnické politiky**, ve kterých jsou jako základní strategické cíle uvedeny:

Obnovení a udržení stabilních lesních ekosystémů.

Uplatnění principu trvale udržitelného hospodaření ve všech lesích prostřednictvím odborného obhospodařování a využívání lesů takovým způsobem a v takovém rozsahu, že jejich stabilita, biodiverzita, produkční schopnost, regenerační kapacita, vitalita a schopnost plnit užitečné funkce lesa zůstanou natrvalo zabezpečeny.

Zachování lesa jako trvale obnovitelného přírodního zdroje ve prospěch příštích generací.

V důsledku rozšíření myšlenek přírodě blízkého lesního hospodářství do řady zemí Evropy, došlo v roce 1989 ve Slovinsku k založení Svazu evropských lesníků praktikujících přírodě blízké hospodaření **PRO SILVA EUROPE** (Association of European Foresters Practising Management which Follows Natural Processes; Union européenne de forestiers aux conceptions de gestion proche de la nature; Verband der naturnah denkenden Forstleute in Europa).

Základní principy (Forestry Principles) vydal evropský výbor PRO SILVA v roce 1996.

Lesní hospodářství podle zásad PRO SILVA je strategie, která optimalizuje udržení, ochranu a obhospodařování lesních ekosystémů tak, že lesy Evropy mohou plnit své četné socioekonomické funkce trvale a rentabilně. Tím se PRO SILVA hlásí k celostnímu pojetí a řízení lesních ekosystémů při zahrnutí hospodářských i mimohospodářských cílů.

*Ve smyslu trvalosti, zahrnující všechny funkce, vychází PRO SILVA z pojetí, že **lesy v Evropě plní čtyři hlavní funkce:***

přírodní (funkční schopnost lesního ekosystému),

ochrannou,

produkční,

kulturní.

Důležité je sdělení, ve kterém se PRO SILVA hlásí k obhospodařování lesa a využívání v něm narůstající dřevní hmoty. Proto tvoří produkční funkce nedílnou součást tohoto pojetí lesů Evropy. PRO SILVA považuje trvalou funkční schopnost lesních ekosystémů (přírodní funkci) za základ a předpoklad ekonomické trvalosti hospodářského lesa. Rovnoměrná a optimální produkční funkce je možná jen tehdy, když současně zůstává zachována ochranná funkce.

PRO SILVA doporučuje tyto prostředky přírodě blízkého pěstování lesa: trvalý zápoj na ochranu půdní úrodnosti, dalekosáhlé využití prvotních procesů dynamiky lesa, hodnotovou produkci výběrem a pěstováním ve všech vývojových fázích, udržování porostní zásoby na optimální výši, snahu o rovnováhu mezi přírůstem a těžbou na co nejmenších plochách, snížení produkčního a výnosového rizika osamostatněním jednotlivých stromů a stromových skupin, při péči o porost a při těžbě brát ohled na funkci každého stromu, zřeknutí se holosečí a ostatních přetržitých těžebních forem, opuštění pojmu obmýtlí jako měřítko okamžiku sklizně stromu a porostu, přednost péče o les před obnovou lesa, plynulou obnovu lesa jako integrální součást péče o les a z této péče vycházející samovolnou obnovu a vývoj lesa jednotlivou nebo skupinovou těžbou v dlouhých obnovních dobách, která umožní výchovu přirozeného zmlazení a využití přirozeného zředování porostů při péči o les, přednostní využívání šetrných těžebních metod, aby se omezilo poškození půdy a porostu, nasazení strojů přizpůsobených skladbě přírodě blízkého lesa, používání ekosystému cizích látek (hnojiv, pesticidů) v nejmenší možné míře pro udržení nebo obnovu přirozené půdní a porostní produktivity, zajištění početních stavů zvěře odpovídajících udržení rovnováhy biotopu a ekosystému.

PRO SILVA také klade důraz na zachování a zvyšování biodiverzity, zejména pak specifické druhové rozmanitosti, kterou tvoří soubor všech organismů žijících v určitém lesním ekosystému. Druhová rozmanitost tedy zahrnuje jak vyšší tak nižší rostliny a živočichy, které mají pro člověka komerční nebo obecně společenský užitek, tak i druhy bez tohoto užítku. Zachování druhové rozmanitosti jako součásti obecné biodiverzity má svou vnitřní hodnotu, která není bezprostředně spojena s požadavky společnosti. Zachování vysoké biodiverzity obecně slouží ke snížení ekologických a ekonomických rizik.

Lesník má pro udržení a zlepšení vysoké druhové rozmanitosti v rukou zejména tyto prostředky:

podporu druhového spektra domácích dřevin, protože mnohé rostlinné a živočišné druhy jsou tak spojeny v koevolučním vývoji,

zvýšení rozmanitosti struktur při obnově lesa, péči o něj a při sklizni jako předpoklad hustého uspořádání nik v čase a prostoru,

ponechání stojícího a ležícího mrtvého dřeva, vykotlaných a doupných stromů v dostatečném počtu a rozmístění,

ochranu zvláštních biotopů v lese (mokřadů, skal, dun, vegetačních okrajů apod.),

regulace stavu zvěře a populací ostatních konzumentů, kteří by nadměrně plošně jednostranně využívali zdroje lesa (Remeš).

V lesnické teorii i praxi se více uchytil motiv trvale udržitelného hospodářství (TUH). K přírodě blízkému lesnictví bývá přistupováno, když ne přímo odmítavě, tak se značnou nedůvěrou. Jen těžko bychom našli lesního hospodáře, který své hospodářství nepovažuje za trvale udržitelné. Trvalá udržitelnost je velmi často skloňována, lesnický sektor se na ni odvolává a popularizuje své působení v očích veřejnosti právě pomocí ideálů „TUH“. Ačkoli je dozajista rozhlašování ideálů trvale udržitelného hospodářství do určité míry reklamou, frázemi a politickým záměrem, které mají zastříť komerční motivy v našem zacházení s přírodou, najde se jistě mnoho lesníků, kteří se s trvale udržitelným pojetím skutečně ztotožňují, a snaží se je ve své práci naplňovat. Nepoměrně méně lesníků se však ztotožňuje s přírodě blízkým lesnictvím.

Dle mého názoru je velkým problémem, že (jak vyplývá z výše uvedených statí), trvale udržitelné hospodaření a přírodě blízké hospodaření jsou oddělovány. Lesnická politika již dnes vychází z trvalé udržitelnosti, k přírodě blízkému lesnictví si však zachovává odstup,

přijímá je pouze částečně, opatrně a většinou pouze v jiných než hospodářských lesích. Ti, kdo se snaží prosazovat lesnictví přírodě blízké, se dostávají do neustálých konfliktů a jsou tak trochu „podezřelí“.

Domnívám se, že mezi lesníky převládá takovýto přístup: „Společnost potřebuje les. Potřebuje jej především jako zdroj obnovitelné suroviny – dřeva –, ale také pro jiné, tzv. mimoprodukční, funkce (rekreace, ochrana vody, půdy...). Posláním lesníka je les pěstovat tak, aby pro současné i budoucí generace zůstaly zachovány všechny jeho funkce. Lesnictví dnes máme na velmi vysoké úrovni, a dobrý lesní hospodář ví, jak dosáhnout výše zmíněného cíle. Umí využít lesní prostředí k maximální produkci dřeva ekonomicky významných dřevin, přičemž nepříznivým vlastnostem stejnověkých monokultur zabrání výsadbou melioračních a zpevňujících dřevin. Velkoplošné holé seče je vhodné nahradit podrobným způsobem hospodaření, případně maloplošnými holými sečemi a náseky. Legislativa koneckonců stanovuje maximální velikost holé seče na 1 ha, což je trvale udržitelné a ve srovnání se zámořím nebo Skandinávií na výsost ekologické. Naše hospodářská úprava lesů, lesnická typologie či ochrana lesů jsou velmi propracované vědní obory, které nám umožňují pěstovat bohaté, trvale udržitelné lesy, plnící všechny produkční i mimoprodukční funkce. Přírodě blízké hospodaření je nedefinovaný, nesystematický, bláhový ideál jistých ne zcela odborných skupin lidí, kteří se domnívají, že se bude všude těžit dřevo výběrným způsobem (výběrný hospodářský způsob už zde v minulosti existoval v selských lesích, a jak to dopadlo!). Navíc chtějí v lese ponechávat mrtvé stromy, což naprosto odporuje zásadám ochrany lesa a porostní hygieny. Dnes máme zcela změněné přírodní podmínky, je změněná druhová skladba lesů, lesy již dávno nejsou přírodní, ale hospodářské, a působí na ně mnoho lokálních i globálních vlivů. Nelze lesy ponechat přírodě, a konečně, proč bychom to dělali, když máme vysoce odborné a kvalitní lesní hospodářství, které nám zajistí trvalé lesy s lepšími ekonomickými vlastnostmi, než jaké mají lesy přírodní. Navíc, co si máme představit pod pojmem přírodní či přirozené lesy? Jsou to snad třetihorní tepломilné lesy? Je to tajga doby poledové? Mají být například Krušné hory znovu porostlé lískou jako kdysi v boreálu..? Pokud přesto přistoupíme na tzv. přírodě blízké lesnictví, pak pouze v rezervacích, které mají jiné společenské poslání.“

Dovolím si nesouhlasit s odděleností trvalé udržitelnosti od blízkosti přírodě. Jsem toho názoru, že **pouze přírodě blízké lesnictví je skutečně trvale udržitelné**. Budeme-li lesy

pěstovat jinými metodami než příroda, nikdy nedosáhneme trvale životaschopnějšího lesa, než jaký vytváří příroda. V rámci několika lidských generací jsme schopni vypěstovat lesy produkující dříví o větší kvantitě i kvalitě, než jaké by na daném stanovišti rostly přirozeně. Období několika lidských generací nám připadá velmi dlouhé a získává v našich očích charakter trvalosti. Z hlediska přírodních měřítek je však pro les i několik století krátká doba. Jak již bylo zmíněno výše – proč považujeme tři sklizně v hospodářském lese za důkaz trvalosti, když v zemědělství takto nenahlížíme? Přitom tvořivou schopnost přírody (hlavně půdy) vyčerpáme v lese stejně jako na poli. Akorát za delší dobu, a proto si v lese dopady svého počínání neuvědomujeme.

Přírodě blízké lesnictví lze bez problémů aplikovat v přírodě blízkém lese. Podívejme se na několik definic přírodě blízkého lesa:

Les přírodě blízký je les, který se při absenci lidských zásahů spontánně vyvíjí k vývojově vyspělejší formám. Má polopřírodní druhovou skladbu a sekundární strukturu. Je relativně rezistentní (Lesnický naučný slovník, 1994).

Jsem toho názoru, že tato definice je značně obecná a výmluvný člověk by do ní vpsal snad jakýkoli hospodářský les.

Les přírodě blízký – les, který se svou druhovou skladbou a prostorovou strukturou podobá přírodním lesním společenstvům, lesnický obhospodařovaný podle zásad odvozených ze studia vývoje přírodních lesů (Fanta, 2004).

Přírodě blízký (cílový) les je les:

■ ■ s víceméně přirozenou druhovou skladbou, tzn. že jsou v něm zastoupeny alespoň hlavní dřeviny

z přirozené druhové skladby, tj. základní edifikátory,

■ ■ se značnou biologickou rozmanitostí celého ekosystému, tzn. nejen dřevinné složky, ale i bylinného

a mechového patra, hub, půdních mikroorganismů, fauny atd.,

■ ■ vitální úměrně růstové či vývojové fázi, tj. les zdravý,

■ ■ dobře plnící produkční funkci, tj. produkci dřeva, lesních plodů, zvěřiny atd.,

■ ■ *dobře plnicí ekologické a environmentální (mimoprodukční) funkce, zejména pak funkci půdoochrannou,*

vodoochrannou, vzduchoochrannou, rekreační, zdravotní, přírodoochrannou a vědeckou,

■ ■ *přiměřeně plnicí funkce socioekonomické (Vacek, Simon, Remeš a kol., 2007).*

Snad ode mne nebude příliš troufalé, pokusím-li se sám o definici člověkem využívaného, přírodě blízkého lesa, kterou zároveň chci vystihnout i mou představu přírodě blízkého lesnictví:

Les ovlivňovaný zásahy člověka, trvale životaschopný, přírodě blízký je lesní ekosystém s nenarušenou dynamickou rovnováhou, který se maximálně podobá potenciálnímu přirozenému ekosystému (lesnímu typu). Těžba dříví v takovém lese napodobuje nejobvyklejší (pro příslušný lesní typ) přirozené procesy odstraňování stromů. Jiné zásahy člověka do lesa než těžební jsou vyloučeny, nebo omezeny na minimum. Lidská činnost nepřetřívá žádný z přítomných přirozených koloběhů; například je ponecháváno značné množství stromů svému osudu a přirozenému rozpadu. Zároveň člověk nevytváří nové, pro dané prostředí nepřirozené koloběhy. V každém takto spravovaném lese jsou vybrána vhodná území o dostatečné rozloze, která zůstávají zcela bezzásahová, a slouží lesníkovi jako „příručka“, lesu pak jako případné refugium.

Již zmíněným problémem je, že mnoho lesních společenstev v ČR je natolik odlišných od potenciálních lesních typů, že výše zmíněný lesnický způsob v nich nelze okamžitě aplikovat v plném rozsahu. Je proto nutné cílevědomě pomáhat přírodě v převádění těchto ekosystémů na přirozenější společenstva podobná příslušným lesním typům, vzdát se ekonomických záměrů a nebránit se zarputile nástrojům přírody, která si „reparuje“ tyto umělé kultury pomocí biotických a abiotických činitelů, jež mylně označujeme jako škodlivé. Je ovšem nutné zabránit velkoplošnému rozpadu ekosystémů těmito činiteli, poněvadž geobiocenózy nejsou v našich podmínkách přizpůsobeny rozsáhlým („katastrofickým“) přeměnám, které jsou na většině našeho území nepřirozeným (ač přírodním) výsledkem lidského pochybení v minulých dobách.

Lidské zásahy v rámci přeměn musí být jemné a trpělivé, smířené s dlouhou dobou jejich průběhu. Zásahy je třeba aplikovat maloplošně a maximálně by měly využívat kladů

přítomnosti lesa, sice nepřírozeného, ale přeci jen půdoochranného, mikroklimaticky příznivého, vodohospodářsky významného, apod. Přeměny nesmí v žádném případě způsobit další degradaci stanovišť - není dobré rychle vypěstovat les přírozené druhové skladby na Sluncem „vypálené“, zerodované půdě holosečných ploch, v níž zahynuly mnohé živé komponenty drastickou (byť přechodnou) změnou podmínek. Postupy v rámci přeměn by měly co nejvíce napodobovat přírozené procesy příslušných lesních typů (je proto velmi důležité studovat dochované původní lesy), aby po ukončení přeměny byl les blízký přírodě nejen vizuálně (druhovou skladbou), ale i svým životem.

2. PRŮZKUM PŘÍSTUPU ČESKÝCH LESNÍKŮ KE VZTAHU „ČLOVĚK – LES“

2.1 ÚVODNÍ SLOVO

Vypracoval jsem filozoficky laděný dotazník, jenž jsem předložil řadě pracovníků lesnického odvětví. Dotazníkem je postihnuta mimo jiné i problematika přírodě blízkého lesnictví.

Prakticky ode všech oslovených lesníků se mi vrátily vyplněné dotazníky zpět, a mám tedy možnost věnovat se rozboru velmi cenného materiálu: souboru 23 úhlů pohledu mířících „ze všech koutů“ lesnické branže.

2.2 METODIKA

Dotazník byl vytvářen v duchu celé diplomové práce, tedy od základních filozofických otázek až po konkrétní otázky z lesnické praxe. Otázky zahrnují i často diskutovaná až konfliktní témata.

Otázka č. 18 vznikla jako souhrn několika názvů kapitol knihy „Přeměněný les“ autora Chrise Masera, ke kterým se dotázaní měli vyjádřit.

Dotazník byl vyplněn 23 lesníky těchto zaměstnání:

9 zaměstnanců ze 4 lesních závodů

1 člen širšího vedení LČR (Hradec Králové)

1 lesník z národního parku

1 lesník spravující obecní lesy

3 pedagogové 2 středních lesnických škol

4 pedagogové pražské FLD

2 zaměstnanci VÚLHM

2 zaměstnanci ÚHÚL

Zde je dotazník v kompletní podobě; v takové byl respondentům předložen:

DOTAZNÍK

Dotazník, který je Vám předkládán, bude sloužit pro účely diplomové práce studenta lesního inženýrství.

Cílem dotazníku je do určité míry zmapovat filozofické přístupy českých lesníků ke vztahu „člověk – les“.

Vyberte, prosím, vždy jen jednu z nabízených odpovědí, pokud není za otázkou uvedeno jinak.

Dotazník je anonymní. Uveďte však, prosím, své zaměstnání – postačuje i orientační informace, např. praktický lesník, taxátor, středoškolský/vysokoškolský lesnický pedagog, lesnický vědec apod.

Děkuji za Vaši ochotu a čas věnovaný tomuto dotazníku.

Petr Kjučukov

Česká Zemědělská Univerzita v Praze
Fakulta lesnická a dřevařská
Obor: Lesní inženýrství, 5. ročník

zaměstnání

.....

1.) Filozofie je v lesnictví

- a) stejně důležitá jako věda
- b) více důležitá než věda
- c) méně důležitá než věda
- d) zbytečná

2.) Lesníkovu práci mají nejvíce formovat

- a) svědomí, zodpovědnost, vzdělání
- b) zadání a poptávka společnosti, ekonomika, platná legislativa
- c) jiná kombinace uvedených faktorů či jiné faktory.....

3.) Lesník má největší morální zodpovědnost vůči

- a) majiteli lesa
- b) společnosti
- c) budoucím generacím a přírodě

4.) Člověk má les vnímat především jako

- a) obnovitelný kapitál
- b) životadárny ekosystém

5.) Naše poznání lesa je

- a) takřka dokonalé
- b) pouze částečné, ale dostatečné
- c) nedostatečné

6.) Půda, voda, vzduch a sluneční svit jsou během funkčního období jednoho lesníka

- a) proměnlivé elementy
- b) neměnné konstanty

7.) Lesník svou činností ovlivňuje

- a) pouze vegetační složku lesa
- b) více složek lesa – vegetaci, půdu, vodu, živočišstvo a další
- c) všechny složky lesa

8.) Součásti lesního ekosystému – stromy, půdní fauna, minerály apod. – jsou pro ekosystém:

- a) všechny důležité; nelze říci, která více
- b) některé jsou důležité více, jiné méně

9.) Je-li v lese proveden lesnický zásah (např. těžba stromů nebo aplikace chemického prostředku) *Možno vybrat více než jednu odpověď*

- a) má zásah jen ty dopady, s kterými lesník počítal
- b) zásah má i dopady, které lesník není schopen rozpoznat
- c) všechny následky zásahu se projeví záhy a jednoznačně
- d) některé následky zásahu se mohou projevit hned, ale jiné mohou zůstat skryté a projevit se až v souhře s jiným faktorem nebo v rámci kumulace všech zásahů, k nimž během staletí na daném místě dochází, za libovolně dlouhou dobu

10.) Zásahy lesníka, které se vymykají přirozenému režimu lesa (holoseč v lesích, kde zpravidla přirozeně k hromadnému rozpadu stromového patra nedochází, chemické vstupy, potlačení sukcese výsadbou klimaxových dřevin na úkor náletu dřevin přípravných, výsadba stinných dřevin na osluněné plochy...)

- a) lze tolerovat, pokud les po zásahu zdárně odrůstá
- b) nelze tolerovat, i když les na první pohled odrůstá, protože ani zdaleka neznáme všechny vlivy takových zásahů
- c) lze tolerovat, pokud:

11.) Ponechávat v lese určité množství celých stromů přirozenému rozpadu je

- a) potřebné
- b) zbytečné
- c) nepřípustné
- d) nevhodné
- e) jiný názor.....

12.) Nejlepším lesem na daném stanovišti, tedy lesem, o nějž má lesník usilovat, je

- a) lesní ekosystém plně odpovídající příslušnému lesnímu typu, čili přírodě blízký les
- b) člověkem pozměněný les, který produkuje maximální možné množství dříví požadovaných sortimentů
- c) jiný.....

13.) České lesnictví (legislativa, hospodářská úprava lesů...)

- a) potřebují malé změny
- b) potřebují velké změny
- c) jsou optimální

14.) Lesní hospodářské plány

- a) současné plánování na základě obmýtí, věkových tříd apod. je vyhovující
- b) současné plánování je vyhovující, ale potřebuje určité změny
- c) je nutné podporovat i alternativní metody LHP (např. již vypracovanou metodu na podkladě provozní inventarizace), které upouštějí od šablon a schematizace

15.) Jak si představujete v základních bodech přírodě blízké lesnictví? Je podle Vašeho názoru přírodě blízké lesnictví vhodnou cestou do budoucna? Domníváte se, že současné lesnictví je přírodě blízké?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

16.) Stav, že lesník je placen pouze „od dříví“, a ať chce či nechce, je především dodavatelem dřevní hmoty, je

- a) vyhovující
- b) nevyhovující

Pokud nevyhovující, co byste navrhoval(a) pro změnu tohoto systému?

.....
.....
.....

17.) Je lesník podle Vašeho názoru dostatečně svobodný, aby mohl při práci v lese beze strachu vycházet ze svých vědomostí a svědomí?

- a) ano
- b) ne

chcete-li, zdůvodněte Váš výběr odpovědi:.....

18.) Přečtěte si, prosím, následující názory a zakroužkujte to z nabízených hodnocení, se kterým se ztotožňujete

*Příroda vytvořila les jako nepředvídatelný experiment
My se snažíme vymyslet řízený les*

- a) souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) nesouhlasím

*Příroda vytvořila les dlouhodobých trendů
My se snažíme vyprojektovat les krátkodobých jistot*

- a) souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) nesouhlasím

*Příroda vytvořila les vyznačující se rozmanitostí
My projektujeme les uniformně zjednodušený*

- a) souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) nesouhlasím

*Příroda vytvořila les s ději vzájemně závislými
My se pokoušíme vytvořit les založený na izolovaných produktech*

- a) souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) nesouhlasím

Příroda vytvořila les, v němž jsou všechny části neutrální
My vytváříme les, v němž některé části považujeme za dobré a jiné za špatné

- a) souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) nesouhlasím

Příroda vytvořila les jako proměnlivé, bezčasé kontinuum druhů
My vytváříme les jako strnulou, časově omezenou monokulturu

- a) souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) nesouhlasím

Příroda vytvořila soběstačný les, který dokáže sám sebe uzdravovat
My vytváříme les, jenž vyžaduje stále větší vstupy zvnějšku – průmyslová hnojiva a pesticidy

- a) souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) nesouhlasím

19.) Máte-li jakékoli výhrady či postřehy k tomuto dotazníku, prosím, uveďte je:

20.) Chcete-li, napište jakýkoli Váš postřeh k lesnictví či všeobecně ke vztahu „člověk – les“:

Rozbor vyplněných dotazníků byl proveden dílčími rozbory všech zodpovědaných otázek.

2.3 VÝSLEDKY

V závorce za odpověďmi je tučně uveden počet dotázaných, kteří tuto odpověď vybrali.

1.) Filozofie je v lesnictví

- a) stejně důležitá jako věda (12)
- b) více důležitá než věda
- c) méně důležitá než věda (9)
- d) zbytečná

2 dotázaní tuto otázku nezodpověděli.

2.) Lesníkovu práci mají nejvíce formovat

- a) svědomí, zodpovědnost, vzdělání (13)
- b) zadání a poptávka společnosti, ekonomika, platná legislativa (5)
- c) jiná kombinace uvedených faktorů či jiné faktory (5)

3.) Lesník má největší morální zodpovědnost vůči

- a) majiteli lesa (2)
- b) společnosti (3)
- c) budoucím generacím a přírodě (18)

4.) Člověk má les vnímat především jako

- a) obnovitelný kapitál (6)
 - b) životadárny ekosystém (16)
- jeden dotázaný uvedl a+b**

5.) Naše poznání lesa je

- a) takřka dokonalé (2)
- b) pouze částečné, ale dostatečné (15)
- c) nedostatečné (5)

jeden dotázaný: „nedokážu posoudit“

6.) Půda, voda, vzduch a sluneční svit jsou během funkčního období jednoho lesníka

- a) proměnlivé elementy (22)
- b) neměnné konstanty (1)

7.) Lesník svou činností ovlivňuje

- a) pouze vegetační složku lesa
- b) více složek lesa – vegetaci, půdu, vodu, živočišstvo a další (4)
- c) všechny složky lesa (19)

8.) Součásti lesního ekosystému – stromy, půdní fauna, minerály apod. – jsou pro ekosystém:

- a) všechny důležité; nelze říci, která více (19)
- b) některé jsou důležité více, jiné méně (4)

9.) Je-li v lese proveden lesnický zásah (např. těžba stromů nebo aplikace chemického prostředku) *Možno vybrat více než jednu odpověď*

- a) má zásah jen ty dopady, s kterými lesník počítal
- b) zásah má i dopady, které lesník není schopen rozpoznat (3)
- c) všechny následky zásahu se projeví záhy a jednoznačně
- d) některé následky zásahu se mohou projevit hned, ale jiné mohou zůstat skryté a projevit se až v souhře s jiným faktorem nebo v rámci kumulace všech zásahů, k nimž během staletí na daném místě dochází, za libovolně dlouhou dobu (11)

devět dotázaných zvolilo možnost b+d

10.) Zásahy lesníka, které se vymykají přirozenému režimu lesa (holoseč v lesích, kde zpravidla přirozeně k hromadnému rozpadu stromového patra nedochází, chemické vstupy, potlačení sukcese výsadbou klimaxových dřevin na úkor náletu dřevin přípravných, výsadba stinných dřevin na osluněné plochy...)

- a) lze tolerovat, pokud les po zásahu zdárně odrůstá (13)
- b) nelze tolerovat, i když les na první pohled odrůstá, protože ani zdaleka neznáme všechny vlivy takových zásahů (2)
- c) lze tolerovat, pokud: ... (7)

jeden dotázaný neodpověděl

11.) Ponechávat v lese určité množství celých stromů přirozenému rozpadu je

- a) potřebné (6)
- b) zbytečné (4)
- c) nepřípustné
- d) nevhodné (1)
- e) jiný názor... (12)

názory těch, kteří zaškrtili e):

Středoškolský pedagog:

záleží na kategorii lesa, v hosp. určitě ne.

Lesník LZ:

Ponechat v lese určité množství dřevní hmoty, ne celých stromů, je vhodné.

Středoškolský pedagog:

Pokud nepůjde např. o doupné stromy, zbytečné – opad jehličí, listí, větví postačuje.

Lesník u NP:

Vhodné, vyhodnotit každý porost zvlášť.

Technicko-hospodářský pracovník LZ:

Je možné v některých cenných územích (biodiverzita).

Technický pracovník LZ:

Nezbytné.

Vysokoškolský pedagog:

Vhodné.

Praktický lesník LZ:

Vhodné, pokud to neodporuje bezpečnosti a ochraně lidí.

Lesník ÚHÚL:

Vhodné.

Vysokoškolský pedagog:

Je závislé na významu lesa pro společnost nebo ekosystém.

Vysokoškolský pedagog:

Záleží na typu lesa (viz. borovice na píscích)

Středoškolský pedagog:

Vhodné pouze ve zvláště chráněných územích, např. rezervace.

12.) Nejlepším lesem na daném stanovišti, tedy lesem, o nějž má lesník usilovat, je

- a) lesní ekosystém plně odpovídající příslušnému lesnímu typu, čili přírodě blízký les (13)
- b) člověkem pozměněný les, který produkuje maximální možné množství dříví požadovaných sortimentů (2)
- c) jiný... (5)

tři dotázaní napsali a+b

13.) České lesnictví (legislativa, hospodářská úprava lesů...)

- a) potřebují malé změny (13)
- b) potřebují velké změny (6)
- c) jsou optimální (4)

14.) Lesní hospodářské plány

- a) současné plánování na základě obmýtí, věkových tříd apod. je vyhovující (5)
- b) současné plánování je vyhovující, ale potřebuje určité změny (9)
- c) je nutné podporovat i alternativní metody LHP (např. již vypracovanou metodu na podkladě provozní inventarizace), které upouštějí od šablon a schematizace (8)

jeden dotázaný napsal b+c

15.) Jak si představujete v základních bodech přírodě blízké lesnictví? Je podle Vašeho názoru přírodě blízké lesnictví vhodnou cestou do budoucna? Domníváte se, že současné lesnictví je přírodě blízké?

Na tuto rozpisovou otázku odpovědělo 19 dotázaných (odpovědi neuvádím všechny, a ne vždy v plném znění):

Obecní lesník:

Přírodě blízké lesnictví je vhodnou cestou do budoucna. Současné lesnictví se snaží být přírodě blízké, ale zákon umožňuje i cesty, které přírodě až tak blízké nejsou.

Vysokoškolský pedagog:

Je nutno vytypovat plochy pro možnost intenzivního pěstování dřevní hmoty. Čím víc dřeva se vytvoří formou průmyslových plantáží, tím víc plochy lesa zbude pro ostatní užitečné funkce lesa.

Vysokoškolský pedagog:

Lesnictví není přírodě blízké, ale pohybuje se k přírodě blízkému.

Zaměstnanec VÚLHM:

-využívání vhodných ekotypů, v odpovídající míře využívat přirozenou obnovu, používat výběrný způsob hospodaření.

-současné lesnictví nevyužívá v dostatečné míře přírodě blízké hospodaření.

Zaměstnanec VÚLHM:

-maximální využívání přirozených procesů – přirozená obnova, autoredukce a diferenciacie pod clonou porostu.

-využívání dřevin dle stanoviště (LT), důraz na diferenciaci porostu – druhovou, věkovou, prostorovou, výškovou, tloušťkovou, genetickou.

-upuštění od pasečných postupů a přechod na jednotlivé a skupinové výběry.

-snížení vlivu zvěře na les.

Lesník u LZ:

Vzhledem k neustálým nahodilým těžbám a nevyřešeným vztahům mezi zadavatelem a zpracovatelem je současné lesnictví přírodě blízké částečně v rámci možností daných nynější situací v lesnictví.

Vysokoškolský pedagog:

Akceptace a využívání (preferovat) přirozenou obnovu lesa. Priorita = podrobný způsob.

Technický pracovník LZ:

Není přírodě blízké, ani ho nelze docílit v současných podmínkách. Určitě je vhodnou cestou a možná i jedinou cestou do budoucna, protože klimatické změny nám za 100 let nemusí dovolit to, co teď. Jsou to pouze clonné postupy obnovy s postupnou změnou druhové skladby lesa ve prospěch listnáčů a jedle přirozeně i podsadbami, vyloučení holosečí, chemie...

Technicko-hospodářský pracovník LZ:

Minimum vstupů (energie, materiál...) do lesního ekosystému. Přírodě blízké lesnictví je vhodnou cestou na určitých stanovištích, nikoliv na celé výměře lesů. V současné době převažují pěstební postupy, které nejsou přírodě blízké. Důvodem je vyšší kvalita a poptávka po určitém (smrkovém) dříví.

Pracovník LZ:

U nepůvodního čili nepřirozeného lesa je nemožné hovořit o přírodě blízkém lesnictví; resp. jak blízké lesnictví máte na mysli?

Lesník u NP:

Přírodě blízké lesnictví je vhodnou cestou do budoucna. Současné lesnictví přírodě blízké není.

Vůbec neprovádět holosečný způsob hospodaření.

Vedoucí polesí LZ:

Hospodaření v lese, které vede k zlepšení stavu lesa (zdravotní stav, odolnost proti abiot. a biot. faktorům apod.), která zajišťuje trvalou produkci dřevní hmoty, které využívá přirozených jevů pro přirozenou obnovu, autoredukce; které podporuje druhovou pestrost a které je v rovnováze ve vztahu les – zvěř a ostatní živočichové...

Lesník u LZ:

Domnívám se, že lesnictví je přírodě velice blízké.

Středoškolský pedagog:

- návrat lesníků k podrobné znalosti svěřeného lesa – menší úseky.
- podpora přirozené obnovy, výběrný les
- omezit kořistnické těžby (snižování zakmenění, nárůst holin apod.)
- prosazovat ostatní funkce lesa

Přírodě blízké lesnictví nelze uplatnit paušálně.

Současné lesnictví je přírodě blízké jak kde.

Lesník u LZ:

Přírodě blízké lesnictví je vhodnou cestou do budoucna. Současné lesnictví je přírodě blízké.

Středoškolský pedagog:

Přírodě blízké lesnictví – podrobní seče, druhová diverzita, šetrné technologie.

Určitě vhodná cesta do budoucna.

Současné lesnictví není přírodě blízké.

Praktický lesník, SLŠ:

Co to je přírodě blízké lesnictví?!?!? Pěstovali jsme a nebo pěstujeme bambus nebo kokosové palmy?

Vysokoškolský pedagog:

Přírodě blízké lesnictví je věc, která není definována. Můžeme si představit cokoliv, je možné zdůvodnit i systém holosečí (jako skupinovitý výběr). V porovnání se světem je

současné české lesnictví výrazně přírodě blízké. Pozn.: Vyběrný hospodářský způsob není přírodě blízký.

Vedoucí provozu LZ:

PBL = biodiverzita, trvalý zápoj, přirozená obnova (kde to jde).

16.) Stav, že lesník je placen pouze „od dříví“, a ať chce či nechce, je především dodavatelem dřevní hmoty, je

- a) vyhovující (2)
- b) nevyhovující (17)

Pokud nevyhovující, co byste navrhol(a) pro změnu tohoto systému?

U této otázky někteří dotazovaní rozepsali svůj postoj:

Středoškolský lesnický pedagog:

Nevyhovující. Lesník svou prací plní mnoho společenských funkcí.

Obecní lesník:

Nevyhovující. Lesník by mohl být placen jako správce lesa. Hlavní roli by hrála odpovědnost vůči přírodě a budoucím generacím.

Vysokoškolský pedagog:

Nevyhovující!!! Lesník by měl být hodnocen na základě stavu lesa, za nějž odpovídá.

Lesník ÚHÚL:

Hloupá otázka, výběr odpovědí. Neznám takový případ! Lesník je realizátorem vlastnického zadání, nikoliv jeho tvůrcem.

Pracovník v lesnickém výzkumu, VÚLHM:

Nevyhovující. Vztít v potaz i mimoprodukční funkce lesa. Koncepce ušlých zisků za nevytěžené dřevo. Stát by měl odměňovat hospodaření, které vede k nevyčísitelným hodnotám, které představují mimoprodukční funkce lesa.

Praktický lesník, lesnický vědec, VÚLHM:

Nevyhovující. Sice nevyhovující, ale nelze nic jiného očekávat – rentabilita celého lesnického sektoru je na straně příjmů dána zpeněžením dřeva (příp. jiných produktů) a příjmy z

nedřevoprodukčních funkcí (rekreace, voda, vzduch, plody, ...) nelze v blízké budoucnosti očekávat.

Vysokoškolský pedagog:

Nevyhovující. Motivace na mimoprodukční funkce lesa.

Technický pracovník LZ:

Nevyhovující. Navrhoval bych lesníkovi koupit si svůj vlastní les a o ten se starat.

Technicko-hospodářský pracovník LZ:

Nevyhovující. Změnit legislativu, zadání společnosti.

Pracovník lesnického provozu, LZ:

Nevyhovující. Lesník nemůže být placen pouze od dříví, to se snad týká těžebního mistra.

Praktický lesník u NP:

Nevyhovující. Nemyslím si, že je lesník placen pouze za dřevo, ale v dnešní době u LČR má poměrně hodně svázané ruce.

Vedoucí polesí LZ:

Toto tvrzení není pravdivé.

Zaměstnanec LČR:

Nevyhovující. V podstatě lesník je dodavatelem dřevní hmoty, protože v trendech současné doby nám dříví zabezpečuje hlavní složku.

Lesník u LZ:

Nevyhovující. Podle mého je lesník placen za veškerou aktivitu.

Středoškolský pedagog:

Nevyhovující. Je to „pohádka“, ale lesům více svědčila tzv. „totalitní doba“, kdy v lesích hospodařily LZ a to od těžby přes zalesňování, péči, výchovu a ochranu. Lesům nesvědčí akciové společnosti, kde je prvořadý zisk – po nás potopa.

Lesní, LZ

Nevyhovující. Lesník by měl být „placen“ od vlastního přístupu k lesu a ne od dříví. - hospodaření.

Praktický lesník LZ:

Lesník není placen pouze „od dříví“ a není pouze dodavatelem dřevní hmoty.

Praktický lesník, SLŠ:

Nevyhovující. Pokud je hlavním zdrojem příjmů v lesnictví dřevní hmota, je to problém, který on nevyřeší.

Vedoucí provozu LZ:

Otázka předjímá odpověď a není rozhodně zcela pravdivá. Tento stav rozhodně není všude!

17.) Je lesník podle Vašeho názoru dostatečně svobodný, aby mohl při práci v lese beze strachu vycházet ze svých vědomostí a svědomí?

- a) ano (7)
- b) ne (15)

chcete-li, zdůvodněte Váš výběr odpovědi:

Praktický lesník, SLŠ:

Ne. Otázka je položena dosti zavádějícím způsobem. Neznám žádného lesníka, který by mohl pracovat jen na základě svých vědomostí a svědomí.

Lesní, LZ:

Ne. Pořád nad ním někdo má ochrannou ruku.

Středoškolský pedagog:

Ne. Jak velí nadřízený, tak koná (pokud nechce přijít o místo).

Pracovník lesnického provozu LZ:

Ne. Musí respektovat i jiné zákony než je zákon o lesích. Např. zákon 114 o ochraně přírody, a zde je možné, že s tímto zákonem se nedá souhlasit, protože škodí lesnímu hospodaření.

Technický pracovník LZ:

Ano. Ale takové štěstí má málokdo.

Praktický lesník, lesnický vědec, VÚLHM:

Pokud je les jeho, tak „ano“, pokud není les jeho, tak musí poslouchat vlastníka nebo zaměstnavatele, a odpověď je tedy „ne“.

Pracovník v lesnickém výzkumu, VÚLHM:

Ne. Musí vycházet z platné, v některých bodech nevyhovující legislativy.

Lesník, ÚHÚL:

Ano. Nesouhlasí-li s vlastnickým zadáním, může odejít.

Vysokoškolský pedagog:

Ne. Není to strachem, ale zaměstnaneckou povinností ze strany zadavatele práce nebo zaměstnance.

Lesník obecních lesů:

Ne. Jde o typ organizace, kde je lesník zaměstnán.

Středoškolský pedagog:

Ne. Působí na něho různá lobi.

Vysokoškolský pedagog, dříve taxátor:

Ano. Protože jsem tak při práci činil.

Vedoucí provozu LZ:

Pokud mám svůj les – rozhoduji sám. Nemám les – plním požadavky plátce.

18.) Přečtěte si, prosím, následující názory a zakroužkujte to z nabízených hodnocení, se kterým se ztotožňujete

(Jeden dotazovaný vyplnil tento bod těžko vyhodnotitelným způsobem, proto je soubor omezen na 22 dotazníků)

*Příroda vytvořila les jako nepředvídatelný experiment
My se snažíme vymyslet řízený les*

- a) souhlasím (2)
- b) spíše souhlasím (9)
- c) spíše nesouhlasím (3)
- d) nesouhlasím (8)

*Příroda vytvořila les dlouhodobých trendů
My se snažíme vyprojektovat les krátkodobých jistot*

- a) souhlasím (1)
- b) spíše souhlasím (7)
- c) spíše nesouhlasím (5)
- d) nesouhlasím (8)

*Příroda vytvořila les vyznačující se rozmanitostí
My projektujeme les uniformně zjednodušený*

- a) souhlasím (3)
- b) spíše souhlasím (7)

- c) spíše nesouhlasím (6)
- d) nesouhlasím (6)

*Příroda vytvořila les s ději vzájemně závislými
My se pokoušíme vytvořit les založený na izolovaných produktech*

- a) souhlasím (2)
- b) spíše souhlasím (2)
- c) spíše nesouhlasím (7)
- d) nesouhlasím (11)

*Příroda vytvořila les, v němž jsou všechny části neutrální
My vytváříme les, v němž některé části považujeme za dobré a jiné za špatné*

- a) souhlasím (3)
- b) spíše souhlasím (8)
- c) spíše nesouhlasím (6)
- d) nesouhlasím (4)

*Příroda vytvořila les jako proměnlivé, bezčasé kontinuum druhů
My vytváříme les jako strnulou, časově omezenou monokulturu*

- a) souhlasím (2)
- b) spíše souhlasím (3)
- c) spíše nesouhlasím (7)
- d) nesouhlasím (10)

*Příroda vytvořila soběstačný les, který dokáže sám sebe uzdravovat
My vytváříme les, jenž vyžaduje stále větší vstupy zvnějšku – průmyslová hnojiva a pesticidy*

- a) souhlasím (4)
- b) spíše souhlasím (2)
- c) spíše nesouhlasím (7)
- d) nesouhlasím (9)

19.) Máte-li jakékoli výhrady či postřehy k tomuto dotazníku, prosím, uveďte je:

Názory dotazovaných jsou k dispozici u autora dotazníku.

20.) Chcete-li, napište jakýkoli Váš postřeh k lesnictví či všeobecně ke vztahu „člověk – les“:

Některé názory:

Středoškolský pedagog (příspěvek zkrácen):

-dnešní trend v LH: prosazuje se ekonom. aspekt a pak nic.

-dřevozpracující průmysl na maximum „nastřelen“ na zpracování smrkového dříví a jeho náhrada je v nejbližší době nemožná.

-smrkové hospodářství má své opodstatnění na vhodných HS.

-vztah člověk x les je v současné době kořistnický, při těžbách (i výchovných!!!) dochází k nebezpečnému snížení zakmenění (0,7 – 0,6) → zabařenění osluněných ploch = nemožnost přirozeného zmlazení apod.

Závěr: se současným stavem hospodaření v lesích jsem naprosto, ale naprosto nespokojen, protože i nová generace lesníků, které vychováváme v úctě k lesu, ochraně a jeho pěstování, je současnými trendy řazena do kategorie „dřevožroutů“.

Pracovník lesnického provozu, LZ:

Bez lesů není života, je třeba zvažovat priority.

Vysokoškolský pedagog:

Extrémní chování → v minulosti extrém vše těžit holosečí a v současnosti vše chránit, les má sloužit člověku → rozumné využívání → hledat kompromis.

Středoškolský pedagog:

Škoda, že veřejnost chápe lesníka jako škůdce a drancovače lesa, a naopak různé zájmové organizace, tzv. „zelené“, vidí jako ochránce lesa. Lesníci si totiž nechali vzít svoji ochrannářskou úlohu různými ekologickými organizacemi.

2.4 ZÁVĚR

Průzkum převážně filozofických postojů českých lesníků, uskutečněný pomocí tohoto dotazníku, přinesl zajímavé výstupy:

- více než 52% dotázaných považuje pro lesnictví filozofii za stejně důležitou jako vědu. Více než 39% považuje naopak filozofii oproti vědě za méně důležitou. Mezi lesníky je tak patrná v tomto směru značná nejednotnost, která vybízí hlavně lesnické školství k hlubšímu zamyšlení nad tím, „jak to tedy vlastně je“, a zda je filozofickému rozměru ve vztahu „člověk – les“ věnována dostatečná pozornost. Převaha mínění, že filozofie je stejně důležitá jako věda, naznačuje, že **filozofický přístup by se neměl oproti vědeckému podceňovat.**

- 56,5% dotázaných považuje za nejdůležitější faktory, které by měly formovat práci lesníka, svědomí, zodpovědnost a vzdělání. Více než 78% dotázaných cítí, že lesník má největší morální zodpovědnost vůči budoucím generacím a přírodě, a bezmála 70% dotázaných je toho názoru, že les je nutno vnímat především ne jako obnovitelný kapitál, ale jako životadárný ekosystém. Tento náhled lesníků je v hrubém rozporu s tržním nastavením lesnictví, a zdá se, že lesník v současnosti není v jednoduché situaci – **existuje rozkol mezi posláním lesníka a tzv. zadáním společnosti.**

- téměř 83% dotázaných zastává stanovisko, že lesník svou činností ovlivňuje **všechny** složky lesa, a že všechny složky lesa jsou pro ekosystém důležité, nelze říci, která více či méně. Navzdory tomu 56,5% dotázaných je toho názoru, že zásahy lesníka, které se vymykají přirozenému režimu lesa (holoseč v lesích, kde zpravidla přirozeně k hromadnému rozpadu stromového patra nedochází, chemické vstupy, potlačení sukcese výsadbou klimaxových dřevin na úkor náletu dřevin přípravných, výsadba stinných dřevin na osluněné plochy...), lze tolerovat, pokud les po zásahu zdárně odrůstá.

Je zde patrný rozpor mezi lesnickou znalostí a činností!

- V různých diskusích často panují spory o tom, zda je potřeba v lesích ponechávat část stromů k přirozenému odumření. Lesnický sektor si většinou bere za svůj názor, že nikoli, že bohatě stačí opad větví, listí atd. Nicméně fakt, že mrtvé dřevo celých kmenů je pro

lesní ekosystém velmi důležité (nejen z hlediska živin, ale také, a to hlavně, z hlediska zachování toků energie a biodiverzity), je vědecky dokázaný a nepopíratelný. A kromě toho – **bezmála 48% dotázaných zastává názor, že část stromů má být ponechávána v lese přirozenému rozpadu.** Ani mezi lesníky tedy není tento názor ve výrazné menšině. Nicméně nastolená pravidla (i legislativní) lesníkovi v tomto směru přílišnou podporu neposkytují. Ba naopak. Mít v lese soušku se lesník z důvodu kontrol i bojí.

- **Téměř 57% dotázaných považuje za nejlepší les na daném stanovišti, tedy les, o nějž má lesník usilovat, takový lesní ekosystém, který plně odpovídá příslušnému lesnímu typu, čili přírodě blízký les.**

- **Bezmála 83% dotázaných je toho názoru, že české lesnictví (legislativa, hospodářská úprava lesů...) potřebuje změny.**

- Téměř 35% dotázaných je pro podporu alternativních metod LHP (např. na podkladě provozní inventarizace. Necelých 22% pokládá současné plánování bezvýhradně za vyhovující.

- **Jen necelých 9% dotázaných považuje stav, že lesník je placen pouze z výnosů za dříví, za vyhovující.** Řada respondentů však otázku jakoby nepochopila. Nebyla možná šťastně koncipována, protože lesník samozřejmě není placen pouze za produkci dříví, ale každopádně je placen pouze z peněz utržených za dříví. Z reakcí se dá vypožorovat, že se otázka „nelíbila“ zvláště praktickým lesníkům z provozu. Trochu mě to svádí k myšlence o určitém sebeklamu lesníků, ale na základě výsledků dotazníku to rozhodně nemohu tvrdit. Osobně si ale myslím, že tomu tak je. Lesník je totiž objektivně skutečně především dodavatelem dříví.

- ani sedmnáctá otázka nebyla zcela pochopena. Je samozřejmé, že lesník nemůže být anarchista, který si v práci dělá, co chce, byť to myslí dobře. Nicméně **více než 65% dotázaných nepovažuje lesníka za svobodného** a některá zdůvodnění této volby jsou velice zajímavá a hodná zamyšlení. Cením si, že se dotazovaní nebáli odpovědět.

- k otázce 18:

Příroda vytvořila les jako nepředvídatelný experiment

My se snažíme vymyslet řízený les

téměř 48% dotázaných víceméně souhlasí.

Příroda vytvořila les, v němž jsou všechny části neutrální

My vytváříme les, v němž některé části považujeme za dobré a jiné za špatné

téměř 48% dotázaných víceméně souhlasí. Vzhledem k tomu, že téměř 83% dotázaných zároveň uznává, že všechny složky lesa jsou pro ekosystém důležité a nedá se říci, která více či méně, rýsuje se v pojetí hospodaření závažný problém. **Lesník** tedy **jedná v rozporu se svými vědomostmi!** To ovšem potvrzuje i analýza odpovědí na otázku týkající se svobody lesníka.

3. ANALÝZA LESNÍCH EKOSYSTÉMŮ A ZPŮSOBU HOSPODAŘENÍ VE VYBRANÝCH ČÁSTECH LESNÍ SPRÁVY ŽELEZNÁ RUDA

3.1 ÚVODNÍ SLOVO

Není naštěstí pravdou, že v České republice nenalezneme v lesích, kde se těží dříví, i značně přirozené ekosystémy. Jedním takovým případem jsou šumavské lesy obhospodařované Lesní správou Železná Ruda, přičemž na mysli mám především lesy revíru Špičák, které jsem v rámci diplomové práce blíže poznal a studoval.

Dřevinná skladba místních lesů je tvořena tzv. „hercynskou směsí“, čili jedlí bělokorou, smrkem ztepilým a bukem lesním; zastoupení jedle je velmi vysoké, na české poměry doslova ojedinělé. Ačkoli zde normálně probíhá těžba, nejedná se o ryze „hospodářské“ lesy, protože území se nachází v Chráněné krajinné oblasti Šumava a zčásti je též genovou základnou a přírodní památkou.

Zajímavým aspektem místního hospodaření je, že je aplikován neobvykle modifikovaný podrovní obnovní způsob. Nejenže zde není vůbec prováděna umělá obnova a těžebně-pěstební postupy vycházejí z klasického prořezávání clony a z přirozené obnovy, ale clonná seč není na stanovišti dokončována, a alespoň sto stromů (hlavně jedlí a buků) na hektar je ponecháno přirozenému dožití a následnému rozpadu.

Mým úkolem bylo v rámci diplomové práce zhodnotit především tento hospodářský způsob, jeho vliv na strukturu a život místních ekosystémů a posoudit, zda se jedná v těchto přírodě poměrně blízkých lesích o lesnictví přírodě blízké. Toto zhodnocení jsem se rozhodl uskutečnit pomocí vlastní (již uvedené) definice přírodě blízkého lesa (a zároveň přírodě blízkého lesnictví).

3.2 METODIKA

3.2.1 ZÁKLADNÍ ÚDAJE VZTAHUJÍCÍ SE KE ZKOUMANÝM LESNÍM EKOSY- TÉMŮM

3.2.1.1 Geomorfologie

Železnorudská hornatina

Členitá hornatina v SZ části Šumavy, rozdělená podélným údolím Úhlavy, střední výška 893m, složená z biotitických pararul, svorových rul a svorů moldanubika, v jz části částečně prostoupená menšími útržky granodioritového masívu, s četnými skalními tvary periglaciálního a glaciálního zvětrávání (vrcholová skaliska, kamenná moře, ledovcové kary a jezera–Černé, Čertovo, Laka) Nejvyšší bod Jezerní hora 1343 m. n. m.

3.2.1.2 Stručná charakteristika porostů

Hodnocené lesní ekosystémy se nacházejí na severovýchodním svahu (poměrně strmém) hory Špičák, v okolí cesty vedoucí od Špičáckého sedla k Černému jezeru, v nadmořské výšce bezmála 1 000 m. Jak bylo již zmíněno, dřevinná skladba místních lesů je tvořena tzv. „hercynskou směsí“, čili jedlí, smrkem a bukem.

Porosty se nacházejí v Chráněné krajinné oblasti Šumava, zasahuje do nich rovněž Přírodní Památka Královský hvozd a v neposlední řadě zde nalezneme genové základny pro jedli, smrk i buk. Nejedná se tedy o klasické hospodářské lesy.

Porosty, nacházející se v I. zóně CHKO Šumava, které se nenacházejí v lese ochranném a v lese zvláštního určení ve ZCHÚ, jsou zařazeny do kategorie lesa hospodářského. Příslušnost k I. zóně CHKO je zohledněna zvláštním statutem „6“. V těchto porostech je závazné ustanovení LHP – MCVT – stanovena induktivním způsobem po dohodě s pracovníky CHKO Šumava.

Porosty jsou víceméně stejnověké, vzniklé před zhruba 120 až 140 roky. Místní krajina byla v té době značně postihnuta těžbou dřeva, jak o tom podává svědectví Karel Kloster-

mann ve svých Črtech ze Šumavy; v povídání věnovaném Železné Rudě uvádí: *Má patrně podobné myšlenky o nových lidech, jako my o moderních smrkových a jedlových porostech, které lesem nazývají; nám se to zdá býti rouháním.*

Těch několik vysokých stromů, které tu úmyslně ponechány byly jako ukázky zašlých, navždy zmizelých dob, třesou povážlivě a smutně svými temně zelenými větvemi, jako by vzpomínaly hekatomb svých povražděných bratrů a druhů.

Kdo viděl Železnou Rudu před dvaceti lety, bude se snad diviti tomu pokroku; kdo zde v klíně přírody žil, neubrání se hluboce bolestnému pocitu (Klostermann, 1890).

Na jiných místech spisovatel píše: *Ani rozléhajících se ran sekery více neuslyšíš, neboť pokáceli už všechno praktičtí lidé...*

... „Ano, to je prales“, potvrzuje vůdce cizinců ... „Prales“ však není než porost sotva deset roků starý, který bídne živoří, poněvadž mu každoročně mráz výhonky spálí a zalesňování v Šumavě bez ochrany vyšších stromů jen bídne pokračuje (Klostermann, 1890).

Dnešní stromové patro vzniklo částečně určitě přirozenou obnovou (v porostech lze nalézt ukazatele na tento fakt, jako například chůdovité kořeny), ale nelze vyloučit ani obnovu umělou z období těžby v druhé polovině 19. století.

V oblasti je rozšířen rys ostrovid (viz. Příloha č. 9), který úspěšně reguluje stavy spárkaté zvěře (především srnčí), a hlavně díky tomuto faktu je umožněna velmi dobrá přirozená obnova jedle bělokoré.

Aplikovaný hospodářský způsob již byl nastíněn výše.

3.2.2 VÝZKUM

Ve zkoumaných lesních ekosystémech lze vylíčit z hlediska lesnických zásahů tři stadia:

- 1.) les, v němž člověk působil naposledy před více než sto lety
- 2.) porosty, v nichž bylo nedávno provedeno proředění, a ve kterých se ještě počítá s dalším zásahem
- 3.) porosty po dokončení těžebních prací – finální podoba místního hospodářského způsobu majícího podobu nedokončené clonné seče, kdy je určité množství stromů ponecháno na ploše k přirozenému dožití.

Základním úkolem tedy bylo založením výzkumných ploch pokrýt všechna tato stadia. Bylo tak učiněno při terénní pochůzce. Jedna série srovnávacích ploch byla založena nad cestou vedoucí od Špičáckého sedla k Černému jezeru a druhá série pod touto cestou. Bylo dbáno na zachování přibližně stejné nadmořské výšky ploch v rámci série. Plochy v rámci série byly umísťovány co nejbližší vedle sebe, jak jen to dovolila vzdálenost jednotlivých zkoumaných fází obnovy. Plochy byly založeny tímto způsobem:

„pod cestou“:

Plocha č.1...před započítáním obnovy

Plocha č.2...před započítáním obnovy, avšak s přirozeným proředěním

Plocha č.4...obnova nedávno dokončena

Plocha č.5...obnova dokončena před delší dobou

„nad cestou“:

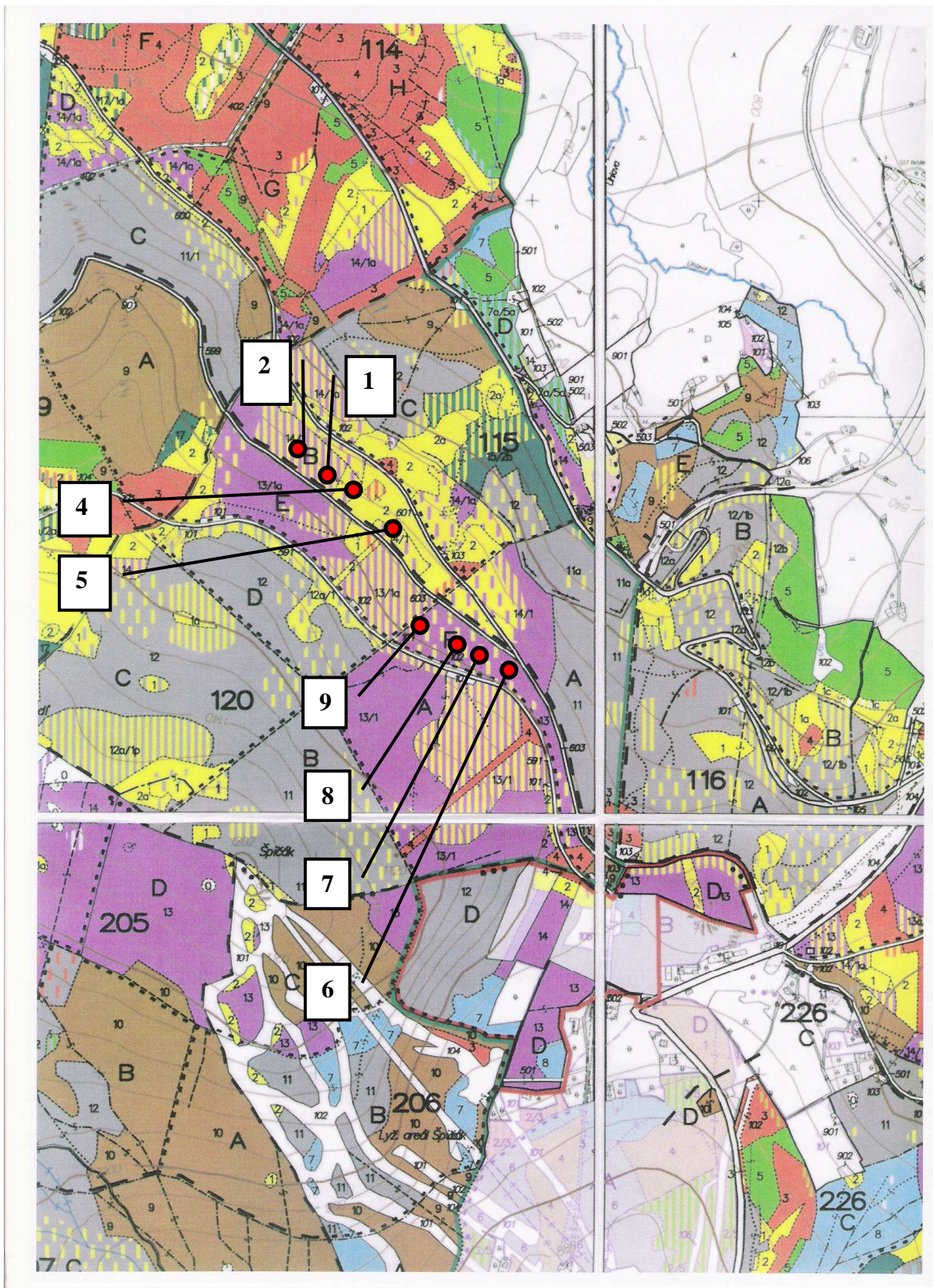
Plocha č.6...před započítáním obnovy

Plocha č.7...obnova zahájena

Plocha č.8...pokročilá fáze obnovy

Plocha č.9...obnova nedávno dokončena

Série ploch 1, 2, 4, 5 se nachází v oddělení 115, v dílci B, v porostní skupině 14/1 (viz. porostní mapa níže a příloha č. 1). Série ploch 6, 7, 8, 9 v oddělení 120, v dílci F, v porostní skupině 13 (viz. porostní mapa níže a příloha č. 2).

Výzkumné plochy vyznačené v porostní mapě

V porostech pod cestou nebylo možné najít fázi rozpracované obnovy tak, aby příslušná plocha nebyla příliš vzdálena od zbylých ploch série. Výzkum by tak byl vzhledem k členitosti svahu skreslen, poněvadž srovnávací plochy by již neměly stejnou expozici, stejné půdní podmínky apod. Z tohoto důvodu chybí plocha č. 3.

Výzkumné plochy byly zvoleny kruhové, o poloměru 20 metrů; střed plochy byl zajištěn dřevěným kolíkem a sprejem byly označeny vždy čtyři hraniční stromy pro snazší orientaci.

Vlastní výzkum na plochách byl realizován v létě a na podzim r. 2007 a na jaře r. 2008. Probíhal takto:

a)

- **zaměření skupin zmlazení;** každá skupina souvislé přirozené obnovy byla v terénu dočasně vykolíkována a u každého hraničního bodu (kolíku) byla pásmem změřena vzdálenost od středu plochy a ze středu plochy byl zaměřen jeho azimut. Do zmlazení bylo započítáno pouze nehroubí.
- **zaměření tlejícího dřeva** (padlých kmenů a pařezů) taktéž vzdáleností od středu a azimutem (u kmenů bylo potřeba zaměřit oba konce).
- **zaměření vzrostlých stromů** rovněž vzdáleností od středu a azimutem (vzrostlé stromy byly studovány jen na plochách 2, 4, 6, 9 – čili ve fázích před začátkem a po ukončení obnovy).

b)

- **rekognoskace každé skupiny zmlazení;** počítáním (u řídkěji porostlých skupin) a odhadem (u hustě porostlých skupin) byla zjištěna četnost zmlazení, dále bylo zkoumáno druhové složení, přibližný věk (podle přeslenů), pravítkem byla změřena u „průměrných“ jedinců délka výškových přírůstků několik let zpátky, a nakonec byl zaznamenán zdravotní stav a kvalita přirozené obnovy, popřípadě jiné důležité poznatky.
- **zaznamenání stádia rozkladu padlých kmenů** na stupnici: počínající rozklad, částečný rozklad, pokročilý rozklad, téměř rozloženo.
- **u všech vzrostlých stromů byl zapsán druh,** změřena **výčetní tloušťka (d 1,3),** odhadnuta **šířka koruny;** na plochách s menším počtem stromů byla změřena i jejich **výška,** na plochách s větším počtem stromů byla výška zjištěna pouze u vybra-

ných jedinců. Na základě údajů z hospodářské knihy (objemy středních kmenů) byla spočtena hektarová zásoba na plochách 2 a 6.

c)

- **fotodokumentace**
- **zaznamenání důležitých zjištění**, postřehů... Následovalo kancelářské zpracování sebraných dat, hlavně pak grafické zpracování ploch.

3.3 VÝSLEDKY

(nákrasy a fotodokumentace výzkumných ploch viz. Přílohy)

Plocha č. 1 (bez zásahu), lesní typ 6S9

960 m. n. m.

zmlazení:

rozptýlené po celé ploše.

JD – 155 jedinců

SM – 59 jedinců

Zmlazení je nevýrazné, pouze ve světlejších místech dorůstající k výšce 1m. Výška většinou nepřesahuje 40cm. Výškové roční přírůstky jsou minimální, u smrku až krnivé. Jedle má přírůstky také malé, ale větší než smrk. V prosvětlenějších místech letorosty jedle překračují 5cm. Smrk ani na těchto místech příliš nevzrůstá, neboť ani tam nemá dostatek světla. Buk se obnovuje velmi ojediněle.

Stromky jsou nepoškozené, letorosty neseštípané.

Semenáčky jsou zastoupeny především jedlí.

Tlející dřevo:

Na ploše se nachází 30 starých pařezů - vesměs zpracované zlomy.

Padlé kmeny pouze dva, oba v pokročilém rozkladu.

Bylinné patro:

Byliny prakticky žádné. Přítomny mechy a kapradiny (i žebrovice různolistá). Půda je celoplošně kryta bukovým listím.

Plocha č. 2 (bez zásahu, přirozeně prosvětlena), lesní typ 6S9

960 m. n. m.

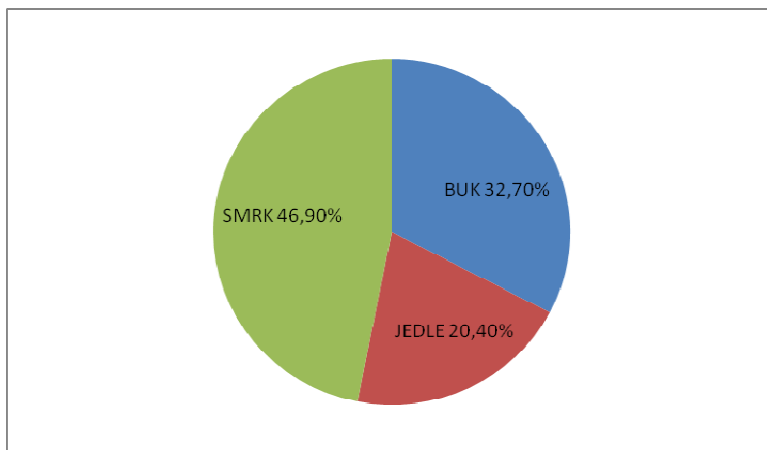
Stromové patro:

Na ploše se nachází 49 živých stromů:

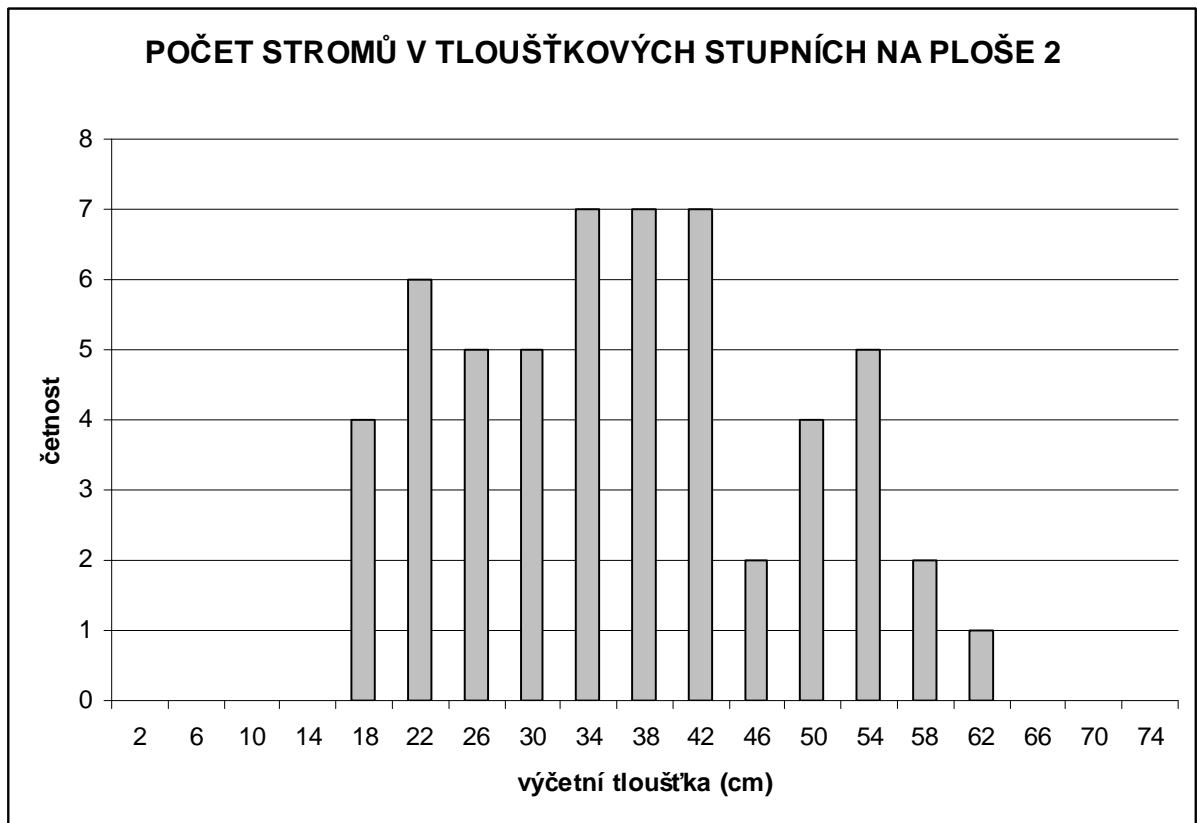
16 buků...32,7%.....všechny buky vysoké cca 25m – spíše podúroveň

10 jedlí...20,4%.....horní výška 41m

23 smrků...46,9%.....horní výška 41m

Dále se na ploše nachází 6 souší, takže dohromady 55 stojících stromů, tzn. hustotu 438 stromů/ha.

Rozdělení stromů do tloušťkových stupňů dosvědčuje značnou homogenitu a stejnověkost porostu.

Přibližná hektarová zásoba činí 698,7 m³.

Zmlazení:

Je vázáno především na světlejší místa. Souvislé zmlazení pokrývá 57,5% plochy a vytváří 3 souvislé skupiny. Nálet je tvořen převážně jedlí a smrkem, je řídký, i tak však hustota jedinců bohatě převyšuje hustotu umělé kultury. Zvláště u smrku lze pozorovat odrůstání na mrtvém dřevě. Jedle je nápadnější než smrk, ale nedominuje nad smrkem. Jedle má markantně lepší přírůst (ojediněle až 10centimetrové terminální výhony). Terminály smrku jsou minimální, patrně vzhledem k suchému roku. V předchozích letech se smrk přírosty jedli vyrovnal. JD i SM mají výšku od nejmenších až po 1,5m. V průměru nepřesahují 0,5m, avšak jednotlivě se skupinky vyšší než 0,5m vyskytují, a to hlavně SM. Pomístně se vyskytují buk a jeřáb.

Pokryvnost zmlazení na zbytku plochy (mimo 3 skupiny) je vyšší, než bývá v umělých výsadbách, avšak není nijak hustá.

Stáří zmlazení je do 20 let.

Tlející dřevo:

Na ploše leží 8 padlých kmenů, povětšinou v pokročilém rozkladu.

Nákres plochy: viz. Příloha č. 3

Fotodokumentace: viz. Příloha č. 9

Plocha č. 4 (nedávno dokončena obnovní těžba), lesní typ 6S9

960 m. n. m.

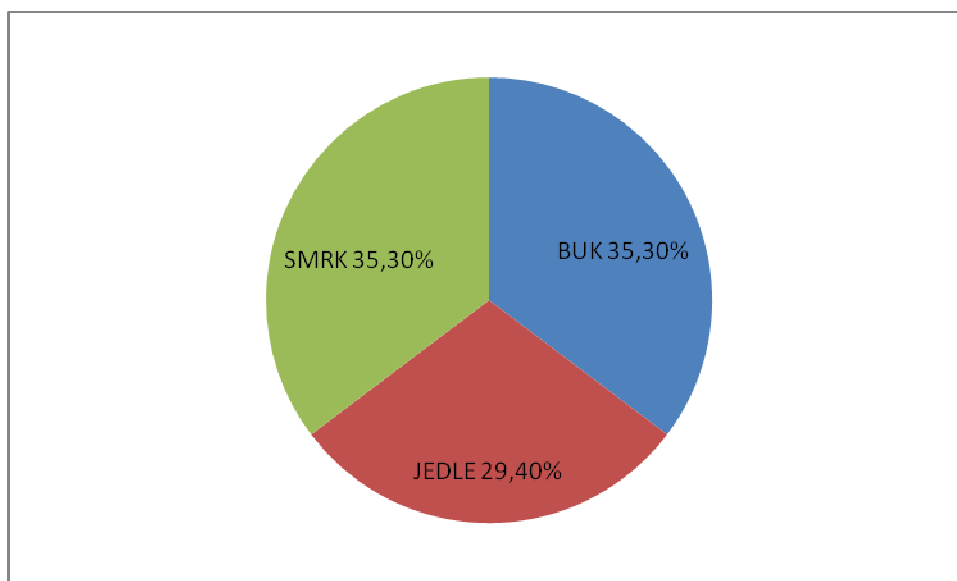
Stromové patro

Na ploše se nachází 17 živých stromů:

6 buků...35,3%.....horní výška 24m

5 jedlí...29,4%.....horní výška 37m

6 smrků...35,3%.....horní výška 37m

a 2 souše, dohromady tedy 19 stojících stromů, což představuje hustotu 151 stromů/ha.

Přirozená obnova:

Souvislé zmlazení zaujímá 370 m², tedy 29,5% plochy. Je rozděleno do 2 skupin, které se svým charakterem od sebe liší, a proto je vhodné popsat je odděleně:

Skupina 1:

má rozlohu 285 m² (22,7% plochy). Skupina má charakter jedlových ostrovů, mezi nimiž je půda porostlá houfci nízkých smrků. Roste zde 150 jedlí, což představuje vzhledem k výměře plotny zásobu 5 263 jedinců na hektar. Jedle velmi dobře rostou – poslední (terminální) letorosty dosahují až 40cm, u všech jedinců překračují 5cm a průměrně měří 20cm. Výška jedlí se pohybuje od nejnižších až po více než dvoumetrové. Většina jedlí převyšuje 0,5 m, průměrná výška jedlí činí zhruba 1 m.

Smrk je hojný, ale nedosahuje výšky jedle. Dost smrků se však blíží výšce 1m, nebo ji i překračuje (2 smrky dokonce dvoumetrové). Smrkové zmlazení je oproti jedlovému méně nápadné, avšak vzhledem k přítomnosti hustých skupin smrků nižších než 0,5 m je jeho absolutní početnost vyšší než u jedle. Smrk přirůstá také velmi dobře – terminální přírůst často vyšší než 10 cm a mnohdy se blíží 20 cm (místa u odrostlejších jedinců terminály až 25centimetrové). U nízkých smrčků je terminál někdy i vyšší než dosavadní stromek. Vyrůstající tendence přirůstání je ale i u jedle a v absolutním měřítku jedle přirůstá více než smrk. Většina jedlí je zdravá a nepoškozená, ale celkem snadno lze nalézt jedli s poškozeným terminálem (okus). Smrk skousáván není. Jedle jsou vesměs proti okusu natřeny. Poškození terminálů pramení z okusu několik let starého. Nátěr byl proveden loni a letošní terminály jsou prakticky všechny nepoškozené.

Skupina 2:

(85 m² – 6,8% plochy)

Zmlazení celkově nižší, jedle jsou často poškozené, dominuje smrk (počtem i výškou). Jedle tvoří skupinovitou příměs smrkového zmlazení. Doplněk tvoří jeřáb a buk.

Mimo popsané skupiny se na ploše 4 vyskytuje dosti řídké zmlazení jedle cca 0,5 m vysoké. Mnoho jedlí je skousáno. Přítomen je i smrk, ale povětšinou nízký.

Značná část plochy je bez zmlazení, ale celkový počet jedinců na ploše je i tak dostatečný, pokud ovšem vydrží.

Tlející dřevo:

Na ploše je po těžebních zásazích 43 pařezů.

Ležící kmen pouze jeden (částečný rozklad).

Nákres plochy: viz. Příloha č. 4

Fotodokumentace: viz. Příloha č. 10

Plocha č. 5 (obnovní těžba dokončena před delší dobou), lesní typ 6S9

960 m. n. m.

Na této ploše neprobíhala žádná měření, ale byla pořízena důkladná fotodokumentace, ze které je dobře patrné, že přirozená obnova při tomto hospodářském způsobu zdárně odrůstá (viz. Přílohy č. 13, 14, 15, 16).

Plocha č. 6 (bez zásahu), lesní typ 7K9

1000 m. n. m.

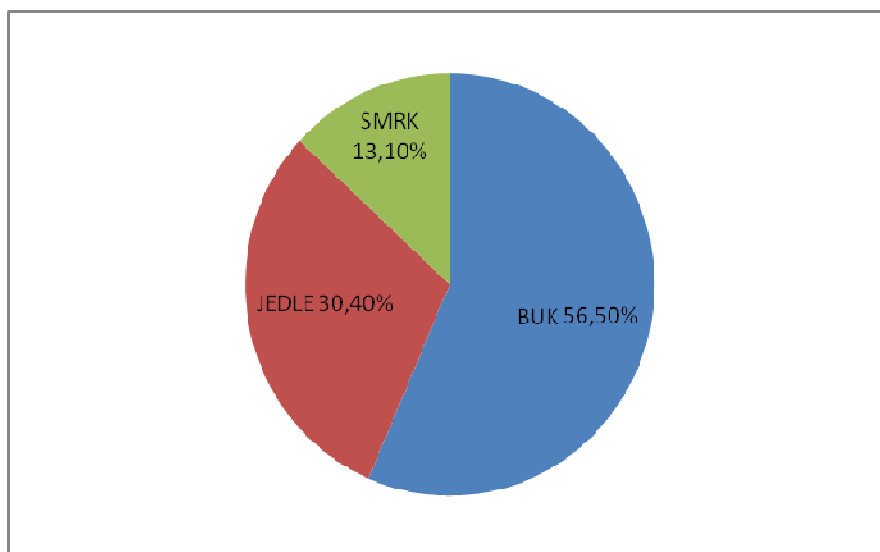
Stromové patro:

Celkem 46 živých stromů:

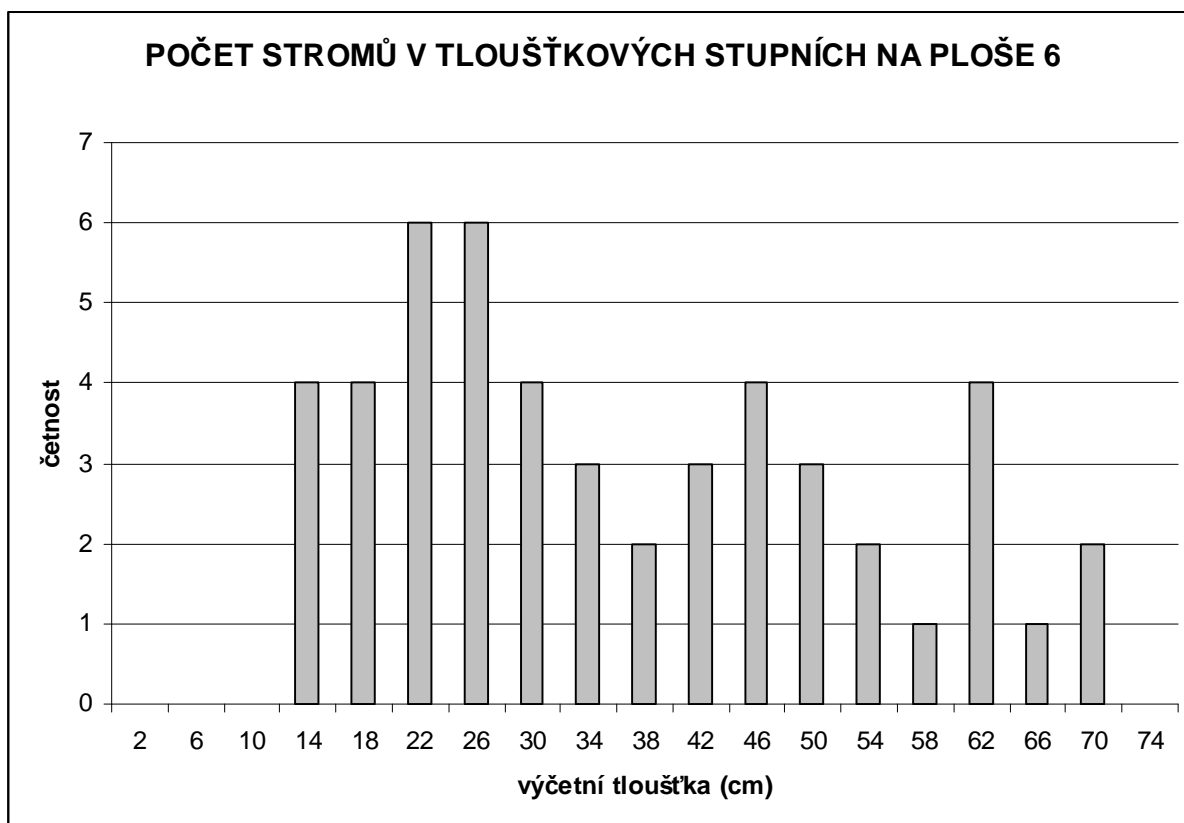
26 buků...56,5%.....do výšky cca 27m (spíše podúroveň)

14 jedlí...30,4%.....horní výška 44m

6 smrků...13,1%.....horní výška 37m

Dále pak 3 souše, čili dohromady 49 stojících stromů, což představuje hustotu 390 stromů na hektar.

Přibližná hektarová zásoba činí 593,6 m³.

Zmlazení:

Přirozená obnova pokrývá souvisle 242,9 m², tedy 19,3% výzkumné plochy. Stáří zmlazení se pohybuje mezi 10 a 30 roky.

Zmlazení je utvářeno jedlí, bukem a smrkem. Buku se velmi daří, dosahuje výšky od 0,5 až do 5 metrů. Blízko středu plochy vytváří buk vlastní „kotlík“.

Výška jedlí se pohybuje kolem 1 metru, stejně tak v případě smrků. Smrk však vzhledem k zástínu neprosperuje tak, jako jedle s bukem, a v přírůstu krní. Jedle také postupně „ztrácí“ přírůst, ale nikoli tak jako smrk – nekrní.

Zmlazení nevykazuje známky poškození, ale vzhledem k minimu světla a místu růstu (pařez, kámen...) mají mnozí jedinci křivý, pokroucený habitus.

Na celé výzkumné ploše se vyskytují semenáčky jedle; semenáčky ostatních dřevin již méně.

Tlející dřevo:

7 padlých kmenů, z toho 5 v pokročilém rozkladu.

11 starých, vesměs rozpadlých pařezů.

Nákres plochy: viz. Příloha č. 5

Fotodokumentace: viz. Příloha č. 11

Plocha č. 7 (rozpracovaná obnova), lesní typ 7K9

1000 m. n. m.

Zmlazení:

Souvislé zmlazení zaujímá 168 m², což je 13,4% plochy.

Je rozděleno do 3 skupin, jež vzhledem k vzájemné odlišnosti stojí za to popsat zvlášť:

Skupina 1:

(85 m² – 6,8% plochy)

Významná přirozená obnova smrku, spíše nižší (< 40cm), o vysoké pokryvnosti – místy až kobercovitě. Stáří do 10 let. Přírůst smrku je poměrně solidní, nekrní, terminál běžně 5cm.

Hojný je buk, jenž pokrývá až 50% výměry skupiny. Výškou je smrk přesahován bukem, místy velmi výrazně (přítomen buk vysoký 2,5 m).

Pomístně jeřáb (i přes 1 metr výšky).

Poměrně hojná jedle sice nedosahuje početnosti SM a BK, ale vzrůstem dominuje (až 1,3 m). Stáří jedlí do 20 let. JD má velké přírůsty – terminály často představují nejdelší dosa-
vadní letorost (i 20 cm).

Zmlazení je velmi vitální, zvláště JD. Přítomnost jedle je i v budoucnosti velmi nadějná, i když v omezeném množství.

Celá skupina je ovlivněna vodou (místy až zamokřeno).

Skupina 2:

(53 m² – 4,2% plochy)

Řidší zmlazení. Vizuálně převažuje jedle – stáří do 15 let a výška do 60cm. Většinou nepoškozené. Výškový přírůst jedle solidní (terminály až 10cm).

Poměrně dosti buku, občas je přítomen jeřáb.

Smrk nízký (max. 25cm), stáří cca 10 let, přírosty malé (pouze cca 3cm).

Ve skupině se rozrůstá borůvka.

Skupina 3:

(30 m² – 2,4% plochy):

10 velmi vzrostlých smrků (až 2m), stáří do 20 let, přírůst postupně stagnující. Zmlazení je celkově řidší.

Lze nalézt dost odrostlých, kvalitních jedlí (až 60cm, místy až 1m), stáří stejné jako u smrku (20 let). Výškový přírůst jedle dobrý (lepší než u smrku) – až 10 cm. Některé jedle jsou však poškozené (poškození terminálu).

Smrk dominuje, ale jedle je zajištěna a přírůstově vykazuje lepší perspektivu.

Několik odrostlých buků, pomístně jeřáb.

Na zbytku plochy 7 nelze vylišit ucelenou skupinu přirozené obnovy. Místy roste nižší JD, JŘ, BK, většinou však vegetace chybí.

Mrtvé dřevo:

3 nedávno vyvrácené tenké buky

1 ležící kmen v pokročilém rozkladu (přímo na kmeni zmlazen smrk a jedle).

21 pařezů.

Sházený klest.

Bylinné patro

Rozrostlá borůvka.

Nákres plochy 7: viz. Příloha č. 6

Plocha č. 8 (rozpracovaná obnova), lesní typ 7K9

1000 m. n. m.

Zmlazení:

Zaujímá 415 m², což je 33% plochy.

Hustota jedlového zmlazení představuje 7000 jedinců/ha. Mnoho jedlí přesahuje svou výškou 1 metr. Věk těchto odrostlejších jedlí se pohybuje mezi 20 a 30 roky. Přítomny jsou i malé jedličky. Na části plochy jsou jedle nepoškozené, s přibývajícím přírůstem (terminál bývá i nejdelší dosavadní letorost - až 15cm). Jinde v rámci plochy je však přírůst jedlí ubývajícím, ačkoli stále dobrý, a některé jedle jsou poškozené (i těžbou).

Místy je hojný smrk – někteří jedinci jsou vyšší než 1 m. Přírůst smrku je však malý.

Přítomen jeřáb a několik odrostlých buků.

Mimo souvislé zmlazení se vyskytují semenáčky a nízký nálet převážně jedle.

Mrtvé dřevo:

1 vyvrácený mladý buk (rok starý vývrat) a 2 kmeny v pokročilém rozkladu.

25 nových pařezů a 12 starých.

Klest sházen.

Bylinné patro:

Plochu mírně zarůstá borůvka a metlička křivolaká.

Plocha č. 9 (nedávno dokončena obnovní těžba), lesní typ 7K9

1000 m. n. m.

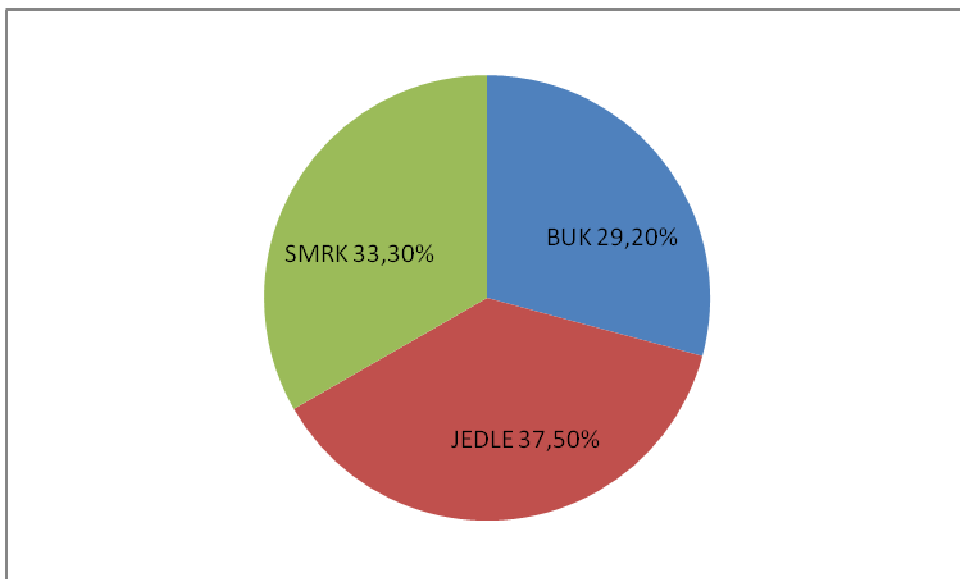
Stromové patro:

24 živých stromů:

7 buků...29,2%.....horní výška 12m

9 jedlí...37,5%.....horní výška 36m

8 smrků...33,3%.....horní výška 28m

a 2 souše – dohromady tedy 26 stojících stromů (které již nebudou vytěženy), což představuje hustotu 207 stromů/ha.

Zmlazení:

Souvislé zmlazení zaujímá 369 m², což představuje 29,4% plochy. Přirozenou obnovu lze vylišit do 7 skupin. Kompletní popis:

Skupina 1:

80 m² ... 6,4% plochy

27 rovnoměrně rozmístěných jedlí, to představuje počet 3 375 jedinců/ha. Jedle vysoké 0,2 – 2,3 m. Přírůsty dobré, neubývající, přesahující místy 10cm.

Smrk hloučkovitě, do výšky 30cm.

2 buky a vesměs jeřáb.

Skupina 2:

35 m² ...2,8% plochy

12 jedlí (hustota 3 429 jedinců/ha) – výška od 0,45 do 1,2 m. Mnoho jedlí je poškozeno.

Hojný nízký nálet smrku.

Skupina 3:

30 m²...2,4% plochy

20 jedlí (hustota 6 667 jedinců/ha) – výška od 0,25 do 1,6 m. 2 jedle poškozeny (dvojáky).

Místy četné zmlazení smrku (výška do 30cm).

Skupina 4:

60 m²...4,8% plochy

20 jedlí o výšce větší než 1,3 m (nejvyšší jedinec 3,5 m a 7 jedlí je vyšších než 2 m). Přítomny i jedle s výškou do 1 m. Přírůst v posledních letech mírně ubývá. Některé jedle jsou poškozeny (těžba, zvěř).

Smrk je přítomen ve skupinkách nepřesahujících výškou 70cm.

Místy semenáčky jedle.

Skupina 5:

42 m²...3,3% plochy

30 jedlí (hustota 7 143 jedinců/ha) s výškou od 0,6 do 1,5 m. 6 jedlí s porušeným terminálem (zvěř). Dosti malých jedlí.

Přítomen nízký smrkový nálet; pouze jeden smrk dosahuje výšky 0,7 m.

Místy jeřáb.

Skupina 6:

77 m²...6,1% plochy

Převážně smrk. 35 vzrostlejších smrků (hustota 4 545 jedinců/ha) o výšce 0,55 až 1,7 m.

Z toho 15 smrků je vyšších než 1 m.

Pomístně zmlazení smrku do 20cm výšky.

Přítomna jedna 3 metrová jedle. Místy semenáčky jedle.

Několik jeřábů.

Skupina 7:

45 m²...3,6% plochy

17 jedlí (hustota 3 778 jedinců/ha) vyšších než 0,5 m (nejvyšší 1,5 m). Přítomny i jedle do 0,5 m výšky.

Hloučkovitě poměrně hojný smrk (až 0,7 m výšky).

Přimíšen jeřáb, buk minimálně.

Mrtvé dřevo:

4 padlé kmeny

3 pruhy sházeného klestu

51 pařezů (z toho 33 novější těžba)

Bylinné patro:

Rozsáhlé drny borůvky a metličky křivolaké.

3.4 ZÁVĚR

3.4.1 HODNOCENÍ NA ZÁKLADĚ AUTOROVY DEFINICE PŘÍRODĚ BLÍZKÉHO LESA (A ZÁROVEŇ PŘÍRODĚ BLÍZKÉHO LESNICTVÍ)

Les ovlivňovaný zásahy člověka, trvale životaschopný, přírodě blízký je lesní ekosystém s nenarušenou dynamickou rovnováhou, který se maximálně podobá potenciálnímu přirozenému ekosystému (lesnímu typu). Těžba dříví v takovém lese napodobuje nejobvyklejší (pro příslušný lesní typ) přirozené procesy odstraňování stromů. Jiné zásahy člověka do lesa než těžební jsou vyloučeny, nebo omezeny na minimum. Lidská činnost nepřetrhává žádný z přítomných přirozených koloběhů; například je ponecháváno značné množství stromů svému osudu a přirozenému rozpadu. Zároveň člověk nevytváří nové, pro dané prostředí nepřirozené koloběhy. V každém takto spravovaném lese jsou vybrána vhodná území o dostatečné rozloze, která zůstávají zcela bezzásahová, a slouží lesníkovi jako „příručka“, lesu pak jako případné refugium.

Definice je dále rozdělena do jednotlivých kroků:

Les ovlivňovaný zásahy člověka, trvale životaschopný, přírodě blízký

- 1) je lesní ekosystém s nenarušenou dynamickou rovnováhou, který se maximálně podobá potenciálnímu přirozenému ekosystému (lesnímu typu).

Zkoumané lesy se podobají příslušnému lesnímu typu svou přirozenou druhovou skladbou. Dynamická rovnováha potenciálního zcela přírodního ekosystému byla narušena v minulých stoletích, kdy místní lesy byly mýceny. Výsledkem je fakt, že současné porosty jsou víceméně stejnověké (cca 130 let). Na rozsáhlé ploše se tak zde nalézají z hlediska malého vývojového cyklu lesa fáze optima. Maloplošné fáze rozpadu a fáze dorůstání, jak je můžeme pozorovat ve srovnatelných přirozených ekosystémech (např. Boubínský prales) v podstatě chybí. Vzhledem k tomuto faktu je lesní ekosystém bezesporu ochuzen o celou škálu koloběhů. Dnešní porosty jsou však geneticky hodnotnými následovníky lesů původních, s dobrou životní perspektivou.

Současné lesnické zásahy podporují dynamickou rovnováhu a podobnost lesnímu typu stoprocentním využitím přirozené obnovy (umělá obnova není vůbec využívána).

Dynamická rovnováha je však narušována při dokončení obnovní těžby, kdy je porost značně proředěn a mikroklima se přechodně blíží mikroklimatu holé plochy (viz. Příloha č. 18). K takovému fenoménu by na tak rozlehlých výměřích při zcela přirozeném stavu nedocházelo. Ačkoli nová generace stromů po čase dobře odroste, mnoho koloběhů unikajících pozornosti lesníka je narušeno. Hrozí například nebezpečí pohybu spodní vody, změny struktur půdních mikroorganismů, vymření některých druhů půdních mikroorganismů apod.

- 2) Těžba dříví v takovém lese napodobuje nejobvyklejší (pro příslušný lesní typ) přirozené procesy odstraňování stromů.

Tento aspekt není splněn, neboť pro příslušné lesní typy je v plném rozsahu platný malý vývojový cyklus lesa. Těžba by tedy měla být prováděna jednotlivým až skupinovitým výběrem, nikoli velkoplošnou clonnou sečí.

- 3) Jiné zásahy člověka do lesa než těžební jsou vyloučeny, nebo omezeny na minimum.

Tento aspekt je splněn, neboť mimo těžbu a s ní spojené aktivity je prováděna pouze prevence proti šíření lýkožrouta smrkového (lapáky). Umělá obnova a s ní spojená péče o kultury, ani jiné nákladné aktivity nejsou prováděny. Hospodaření je tedy ekonomicky výhodné.

- 4) Lidská činnost nepřetrhává žádný z přítomných přirozených koloběhů; například je ponecháváno značné množství stromů svému osudu a přirozenému rozpadu.

Přirozené koloběhy jsou způsobem obnovní těžby přetrhávány, o čemž již bylo pojednáno výše. Velmi důležitý aspekt, ponechávání určitého počtu stromů svému osudu, je však splněn. Nedochází tak k jednosměrnému odtoku energie spojené s dekompozicí přirozeně odumřelých stromů, nedochází k ochuzování stanoviště o biodiverzitu a živiny, a v neposlední řadě je tímto nastartována věková diferenciace budoucích porostů (pokud jsou ovšem ponechané stromy výhledově životaschopné) .

- 5) Zároveň člověk nevytváří nové, pro dané prostředí nepřirozené koloběhy.

V lesích prakticky nejsou aplikovány chemické prostředky, obnova je pouze přirozená, nejsou vnášeny introdukované dřeviny... Z těchto hledisek je aspekt splněn.

Hospodářský způsob „nedokončované clonné seče“ však vytváří v tomto lesním ekosystému nepřirozenou výměnu generací dřevin, od které se odvíjí řada pozorovatelných i nepozorovatelných odchylek od přirozeného „životního stylu“ lesa. Mezi ty viditelné patří například tvorba drnů borůvky a pasečného druhu metličky křivolaké na plochách po dokončení obnovní těžby.

- 6) V každém takto spravovaném lese jsou vybrána vhodná území o dostatečné rozloze, která zůstávají zcela bezzásahová, a slouží lesníkovi jako „příručka“, lesu pak jako případné refugium.

Tento požadavek je díky zařazení části porostů do přírodní památky a do genové základny splněn.

Na základě výše vypracovaného rozboru lze konstatovat, že lesní ekosystémy na Špičáku i v nich aplikované lesnictví nejsou přírodě blízké, ale k přírodě blízkému, a tedy trvale udržitelnému stavu se přibližují.

3.4.2 DALŠÍ VÝSTUPY A NÁVRH LESNICKÉ STRATEGIE

Provedeným výzkumem bylo zjištěno, jak aplikovaný hospodářský způsob ovlivňuje druhové složení dřevin. Stromové patro ponechané po skončení obnovy na ploše vykazuje víceméně třetinové smíšení buku, jedle a smrku, což je vyhovující.

Je vhodné na tomto místě zmínit poznatek, že **jedle ve zdejších podmínkách dosahuje větších rozměrů než smrk**, a to jak výčetní tloušťkou, tak výškou. Jedle zde evidentně není limitována imisemi (v lokalitě byl nalezen i lišejník provazovka – indikátor čistého ovzduší). Zajímavé je, že se jedli takto daří v nadmořské výšce 1000 m.

V přirozené obnově se jedle dobře prosazuje i po ukončení těžeb, kdy již nemá výhodu zastínění oproti smrku. Situaci je však třeba sledovat, neboť ačkoli nálet jedle přirůstáním „odskakuje“ smrkovému náletu, početnost smrku je vysoká, a časem by mohl jedli utlačovat. Plocha č. 5 ovšem ukázala, že by k tomuto problému docházet nemuselo. Přesto se doporučuje volit maloplošnější a méně razantní formy obnovní těžby.

Z analýzy přirozené obnovy zkusných ploch (ze srovnání série 6, 7, 8, 9) vysvítá další hrozba přílišného proředění porostu, kterou však na základě tohoto výzkumu nelze potvrdit: pokud jsou světelné podmínky srovnatelné s holosečí (což zde po ukončení obnovní těžby jsou), je v rámci zmlazení ohrožena přítomnost buku.

Je nutné ocenit podporu jedle, jejíž budoucnost je díky místnímu lesnickému managementu zajištěna. Dále je třeba vyzdvihnout organizaci a provádění těžebních prací, kterými je přirozená obnova minimálně poškozována. **Péče o novou generaci lesa je na vysoké úrovni** – klest je snášen do hromad či pruhů, aby neutlačoval přirozenou obnovu (a není pálen, což je třeba hodnotit kladně). Terminály jedliček jsou natírány proti okusu.

Stromy ponechané na ploše k přirozenému dožití jsou v mnoha případech nekvalitní a labilní. Lze brzy očekávat jejich zánik, což sice nesníží jejich energetický potenciál pro stanoviště, ale skončí tak jejich funkce mikroklimatická a rovněž funkce produkce semen. **Je doporučen pečlivější výběr stromů, které na ploše zůstanou,** ačkoli to bude ekonomicky méně příznivé.

Aplikovaný hospodářský způsob je pro místní podmínky v určitých ohledech až příliš schematický a velkoplošný. Proředění značných porostních ploch je nebezpečné vzhledem ke klimatickým faktorům (vítr, sníh – viz. Příloha č. 10) a neodbourává příliš věkovou stejnorodost lesa, která v těchto podmínkách není přirozená a ekologicky příznivá. Negativní dopad může mít i na půdní podmínky (především půdní organizmy). **Je doporučeno provádět obnovu jednotlivým až skupinovitým výběrem s pečlivou volbou stromů, které na ploše zůstanou.** Pokud lze někde v České republice úspěšně provozovat výběrný hospodářský způsob, pak je to právě zde.

3.5 PŘÍLOHY

3.5.1 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Hospodářská kniha - 115 B 14/1 (týká se ploch 1, 2, 4, 5).....	119
Příloha č. 2: Hospodářská kniha - 120 F 13 (týká se ploch 6, 7, 8, 9).....	120
Příloha č. 3: Nákres plochy 2 (bez zásahu).....	121
Příloha č. 4: Nákres plochy 4 (nedávno dokončena obnova).....	122
Příloha č. 5: Nákres plochy 6 (bez zásahu).....	123
Příloha č. 6: Nákres plochy 7 (obnova zahájena).....	124
Příloha č. 7: Nákres plochy 8 (pokročilá fáze obnovy).....	125
Příloha č. 8: Nákres plochy 9 (nedávno dokončena obnova).....	126
Příloha č. 9: Fotodokumentace plochy 2 (bez zásahu).....	127
Příloha č. 10: Fotodokumentace plochy 4 (nedávno dokončena obnova).....	128
Příloha č. 11: Fotodokumentace plochy 6 (bez zásahu).....	129
Příloha č. 12: Fotodokumentace plochy 9 (nedávno dokončena obnova).....	130
Příloha č. 13: Fotodokumentace plochy 5 (obnova dokončena před delší dobou) ...	131
Příloha č. 14: Fotodokumentace plochy 5 (obnova dokončena před delší dobou)...	132
Příloha č. 15: Fotodokumentace plochy 5 (obnova dokončena před delší dobou)...	133
Příloha č. 16: Fotodokumentace plochy 5 (obnova dokončena před delší dobou)...	134
Příloha č. 17: Fotografie stop rysa ostrovida na ploše 9.....	135
Příloha č. 18: Fotodokumentace změněného mikroklimatu na ploše 9 a 4.....	136

Příloha č. 1

Mařel	11000	LO 13	Šumava	LHC	1218	Planost	1.1.2004-31.12.2013	Strana	2	Plocha	67,48	Oddělení	115						
Kategorie/převy	32f	Zvl.stl.	22 ÚSES - místní	Pásmo ohrož	D	LSLZ	ŽELEZNÁ RUDA	OLH	LČR, s.p.	Plocha	7,99	Dílec	B						
Dílec je zařazen do kategorie 32f - Potřebné pro zachování biologické rozmanitosti - genové zakladny. Mýtní skupiny jsou obnovovány seči cionnou. V dříví se nachází LB 412004/2																			
Por. skupina	14/01	Plocha por. skup.	4,04	Les typ	6S9	Les úřad	3205-Kutná Hora	Kód k. ú.	3404/12004	Název k. ú.	SPICAK								
Popis por. skup. Ve skupině je dále LT 7V4, 6K1, 6N3, TO - seč cionná, Ponechal JD, BK, Exponovaná stánovištní řada - sířka seč jednonásobek průměrné výšky těžebního porostu. Skupina má dvě části.																			
Hosp. soubor	Věk	Zakmenění	Dřevina	% zastoupení	Výš. tloušťka	Výš. a	Objem střed. kmenů	Bonita absol.	Bon. rel.	Gen. klasif.	Porážení	Zasoba v m3 b.k.	Těžba vyřazená	Těžba obnovit.	Prořezávky	Zalesnění	% mel. a zpevn. dřevin		
					cm	m	m ³ b.k.	295/955b	295/955b		Druh %	Na t ha	Objem Celem	ha	se š ha	Plocha ha	Dílec v %	ha	
Eláž	4	01	SM	50	0	0	0	30	1		2,3	0	0	0	0	1	2,3	120/40	0
8521			JD	25	0	0	0	30	1		0	0	0	0	0	0	0		
			BK	20	0	0	0	28	1		0	0	0	0	0	0	0		
			JR	5	0	0	0	26	1		0	0	0	0	0	0	0		
Eláž celkem	100											0	0,00	0	0,00	0	2,30	0	0,00
Eláž	140	14	SM	60	39	33	1,8	30	3	B	4,04	0	65	260	0	0	0	120/40	0
8521			JD	30	40	31	2	28	2	B	0	0	31	125	0	0	0		
			BK	10	30	27	0,96	24	3	C	0	6	23	0	0	0	0		
Eláž celkem	100											102	408	0,00	0	0,00	0	0,00	0
Por. skup. celkem												102	408	0,00	0	0,00	0	0,00	0

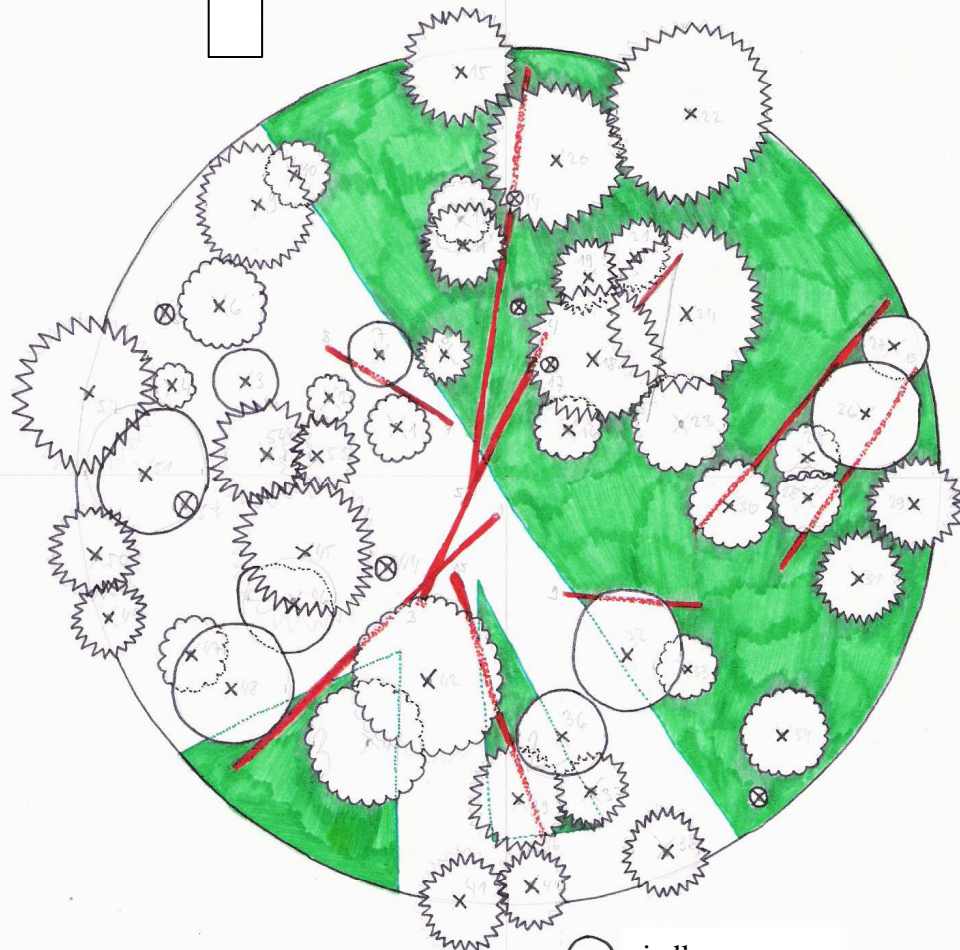
115 B 14/1 (plochy 1, 2, 4, 5)

Příloha č. 2

Majitel	11000	LO	13 Šumava	LHC	1218	Platnost	1.1.2004-31.12.2013	Strana	4	Plocha	84,16	Oddělení	120																								
Kategorie/převýv	321,32a	Zvl.st.	13 maloplošné CHU - PP	Pásmo ohrož.	D	LSLZ	ŽELEZNÁ RUDA	OLH	LČR, s.p.	Plocha	5,32	Dílec	F																								
Popis dílce	Dílec je zařazen do kategorie 32a - V prvních zónách chráněných krajinných oblastí a lesy v přírodních rezervacích a přírodních památkách a do LZU - genová základna.																																				
Por. skupina	13	Plocha por. skup.	4,31	Les. typ	TK9	Les. úrad	3205-Katná Hora	Kód k.ú.	340412004	Název k.ú.	ŠPICAK																										
Popis por. skup.	Skupina je podrostea náletem, nárostem JD, SM, BK, JR, /55% plochy skupiny, TO - výběr, Ponechat JD, BK.																																				
Por. skupina	Hosp. soubor	Věk	Zakmenění	Dřevina	Parc.	plocha	eláže	4,31	% zastoupení	Výč.	cm	hloušťka	Výška	m ³ bk	Objem střed. kmenů	Bonita absol.	Bon. rel.	295/55%	Gen. klasif.	Postkození Duh	%	Imise	Zasoba v m3 b.k. Na 1 ha Celkem	Těžba v nás	Těžba výchovná Plocha ha	Objem m3	Těžba obnovní Plocha ha	Objem m3	Průřezávky	Plocha ha	Zalesnění	Plocha ha	% mel. azpavní dřevín				
8521	128	9	SM	55	39	33	1,8	30	3	C	0	0	358	1542	0	0	0	500	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00		
			JD	25	44	30	2,23	28	2	C	0	0	149	642	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00		
			BK	20	30	29	1,04	28	1	B	0	0	77	330	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00		
Eláž celkem																																					
Por. skup. celkem																																					

120 F 13(plochy 6, 7, 8, 9)

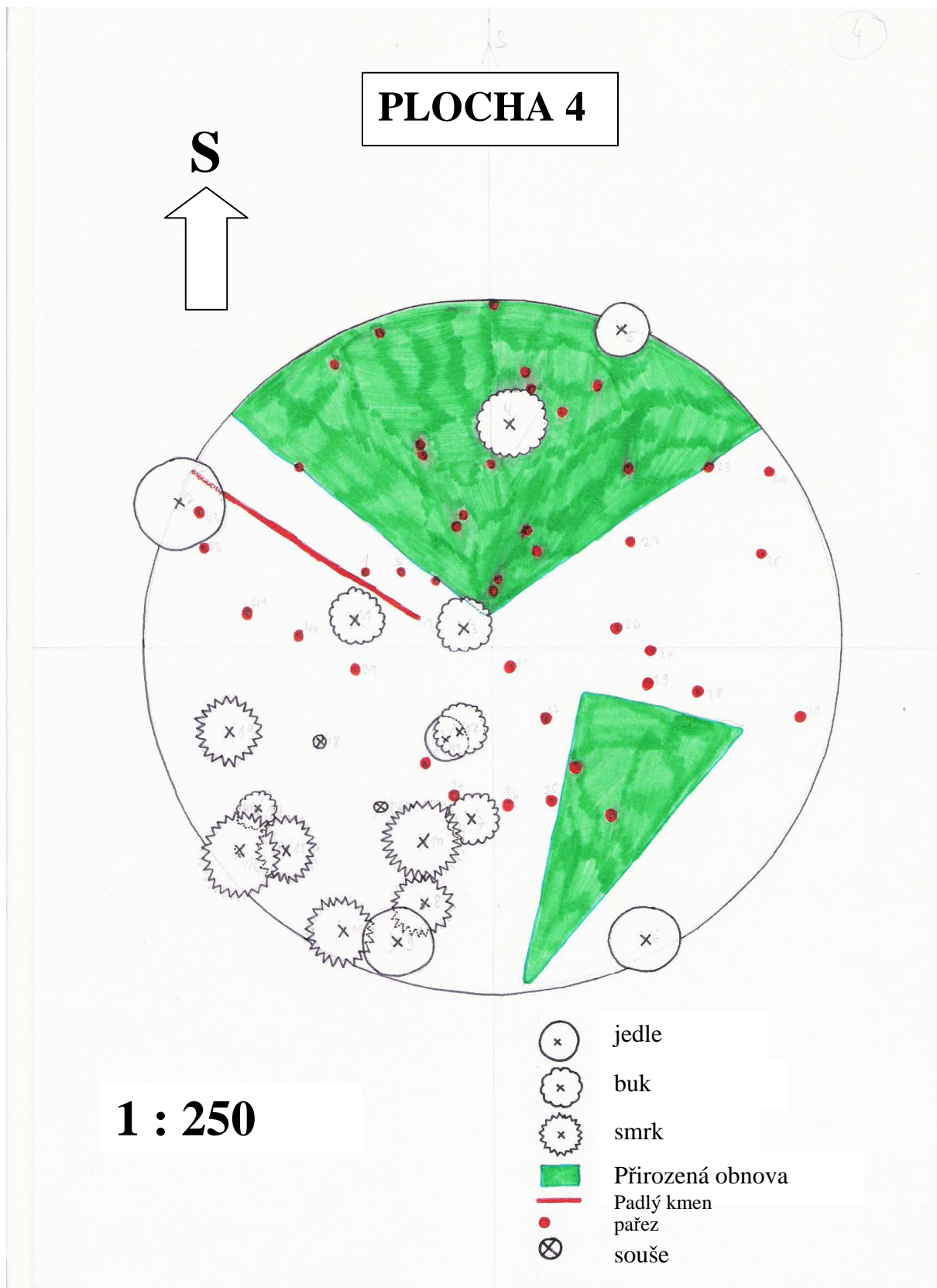
PLOCHA 2

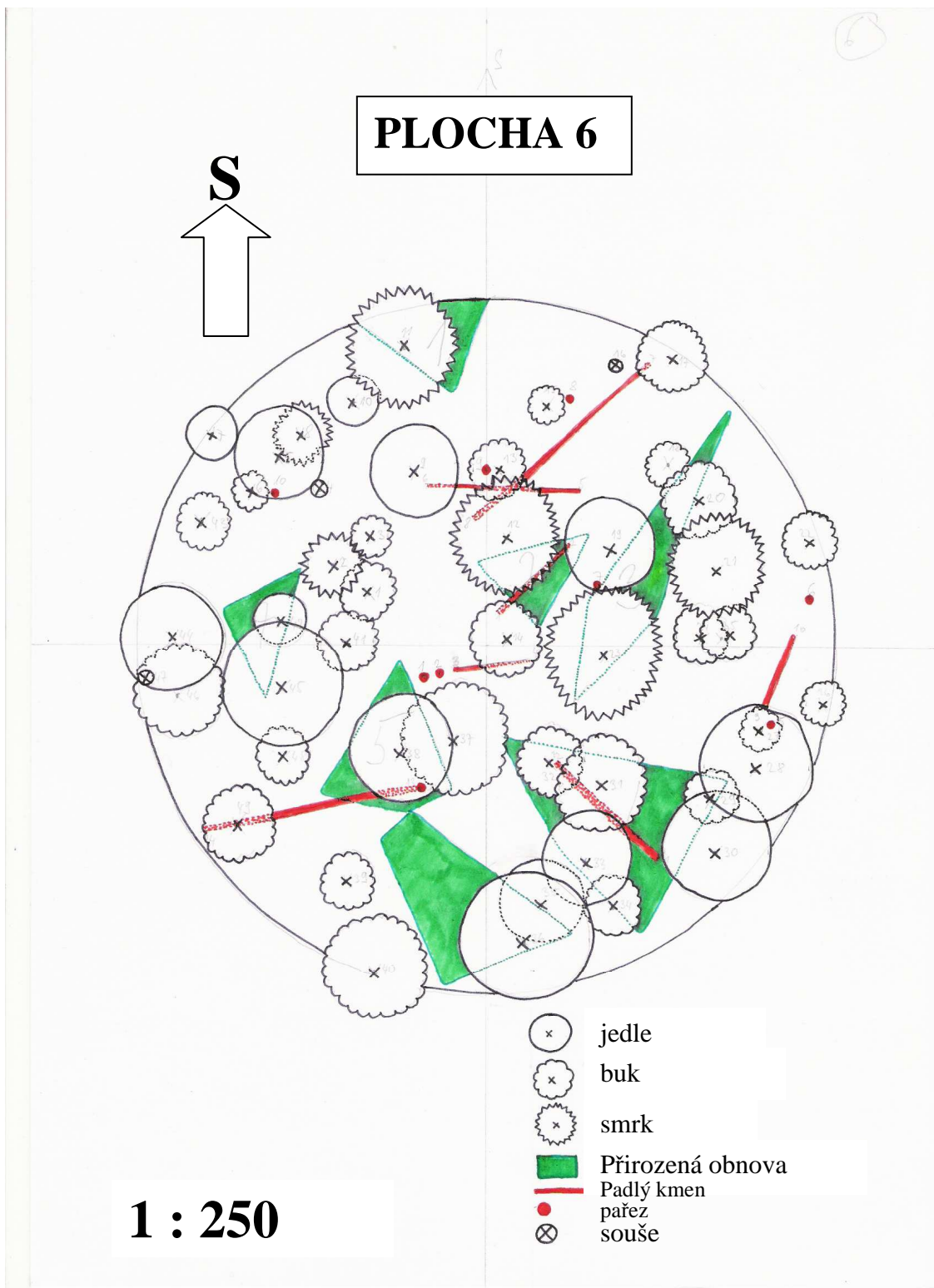
1 : 250

- jedle
- buk
- smrk
- Přirozená obnova
- Padlý kmen
- pařez
- souše

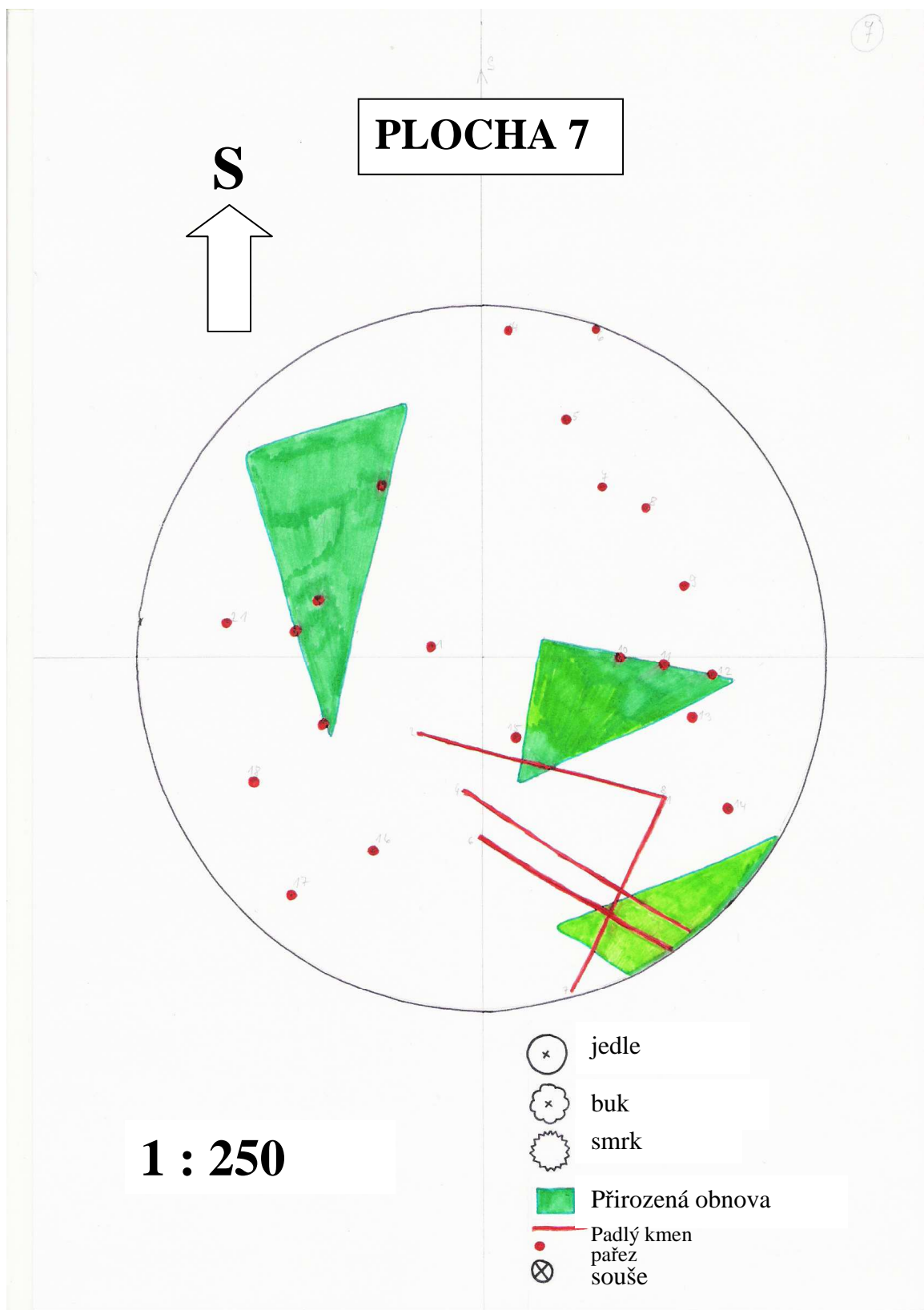
Nákres plochy č. 2 (bez zásahu)

Nákres plochy č. 4 (obnova nedávno dokončena)

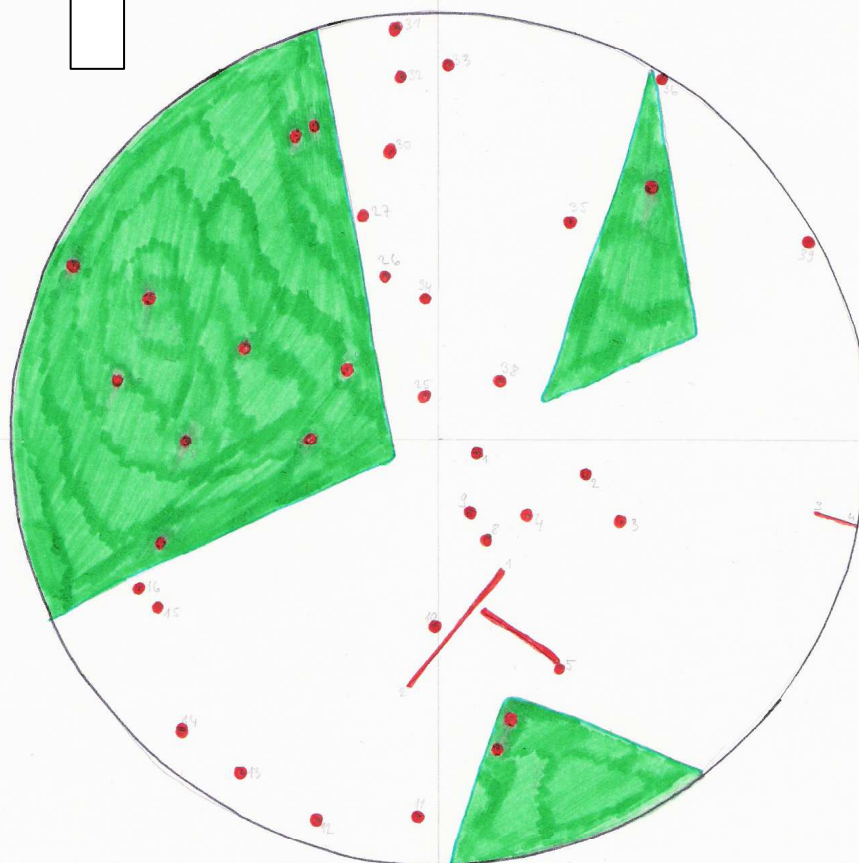
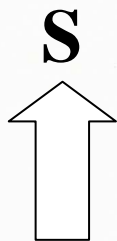

Nákres plochy č. 6 (bez zásahu)

Nákres plochy č. 7 (obnova zahájena)

PLOCHA 8

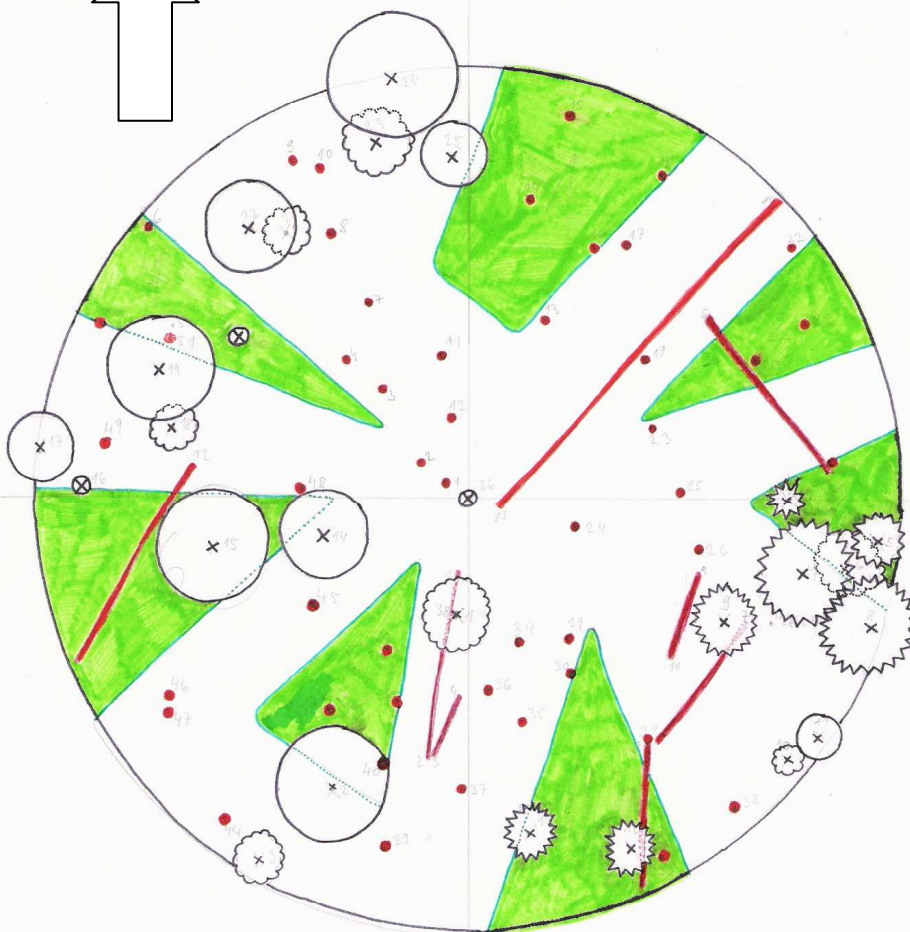
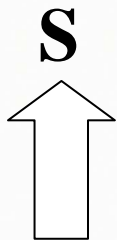

1 : 250

- jedle
- buk
- smrk
- Přirozená obnova
- Padlý kmen
- pařez
- souše

Nákres plochy č. 8 (pokročilá fáze obnovy)

PLOCHA 9

1 : 250

- jedle
- buk
- smrk
- Přirozená obnova
- Padlý kmen
- pařez
- souše

Nákres plochy č. 9 (obnova nedávno dokončena)

Příloha č. 9

Plocha č. 2 (bez zásahu, přirozeně prosvětlena)

Příloha č. 10

Plocha č. 4 (nedávno dokončena obnovní těžba)

Příloha č. 11

Plocha č. 6 (bez zásahu)

Příloha č. 12

Plocha č. 9 (nedávno dokončena obnovní těžba)

Příloha č. 13

Plocha č. 5 (obnovní těžba dokončena před delší dobou)

Příloha č. 14

Plocha č. 5 (obnovní těžba dokončena před delší dobou)

Příloha č. 15

Plocha č. 5 (obnovní těžba dokončena před delší dobou)

Příloha č. 16

Plocha č. 5 (obnovní těžba dokončena před delší dobou), ze snímku je patrné dobré odrůstání přirozené obnovy (především jedle)

Příloha č. 17

Stopy rysa ostrovida na ploše č. 9

Příloha č. 18

Při silném proředění porostu dochází ke změnám mikroklimatu (např. vyšší sněhová pokrývka v zimním období), plocha č. 9 a 4

POUŽITÁ LITERATURA

Anketa: Kdo ze stvoření je naším partnerem?, *Universum: Revue české křesťanské akademie*, 2/2007.

AURELIUS AUGUSTINUS. *Vyznání*. Praha: Kalich, 2006. ISBN 80-8017-027-1.

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství s.r.o., 2001. ISBN 80-7192-488-1

KEMPENSKÝ, Tomáš. *Následování Krista*. Olomouc, 1990.

KLOSTERMANN, Karel. *Črty ze Šumavy*. Sušice: Nakladatelství Dr. Radovan Rebstöck, 2006. ISBN 80-86876-03-9.

Lesnický naučný slovník. Praha: Ministerstvo zemědělství, 1994. ISBN 80-7084-111-7.

MASER, Chris. *Přeměněný les*. Tulčík: Abies, 1996. ISBN 80-88699-08-8.

Metodika tvorby lesního hospodářského plánu na podkladě provozní inventarizace, Ústav pro výzkum lesních ekosystémů, s.r.o., 2004.

METZL, Jan – KOŠULIČ, Milan st. *Sto otázek a odpovědí k obhospodařování lesa přírodě blízkým způsobem*. Brno: FSC ČR, 2006. ISBN 80-239-6766-5.

PRŮŠA, Eduard. *Pěstování lesů na typologických základech*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2001. ISBN 80-86386-10-4.

RUSEK, J. Vliv kůrovcové kalamity na chvostoskoky (Collembola) a půdní faunu klimaxových smrčín v NP Šumava. In *Lesník 21. století musí být mostem mezi ekologií lesa a potřebami společnosti (Lesní půda a struktura lesa)*. Správa Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava – Okrašlovací spolek Zdíkovska. Sborník k semináři, 2006.

STRAKA, Antonín. Přeměna lesa – věkových tříd na les přírodě blízký – v praxi. In *Lesník 21. století musí být mostem mezi ekologií lesa a potřebami společnosti (Lesní půda a struktura lesa)*. Správa Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava – Okrašlovací spolek Zdíkovska. Sborník k semináři, 2006.

STRAKA, Antonín. Trvale udržitelné obhospodařování smíšených lesů. In *Přírodě blízké lesnictví na bázi přírodních procesů – cesta k udržitelným lesům*. Správa Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava – Okrašlovací spolek Zdíkovska. Sborník k semináři, 16. – 17.6.2005.

SVĚTLÍK, Eduard. *Velká kniha židovských anekdot*. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0334-7

Textová část LHP na LHC Železná Ruda 1.1.2004 - 31.12.2013.

VACEK, Stanislav – SIMON, Jaroslav – REMEŠ, Jiří a kolektiv. *Obhospodařování bohatě strukturovaných a přírodě blízkých lesů*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2007. ISBN 978-80-86386-99-7.

VYSKOT, Ilja a kolektiv. *Kvantifikace a hodnocení funkcí lesů České republiky*. Praha: MŽP, 2003. ISBN 80-72212-264-9.